

TAMPEREEN YLIOPISTO

Anu Koikkalainen

”JUMALA ASTEELEE REIPPAASTI JULKISESSA TILASSA”

Arkkipiispa Kari Mäkinen ja ihmisoikeudet kirkon viestinnässä ja Helsingin Sanomissa 2010–2013

Tiedotusopin pro gradu -tutkielma
Mediakulttuurin maisteriopinnot
Elokuu 2014

TAMPEREEN YLIOPISTO

Viestinnän, median ja teatterin yksikkö

KOIKKALAINEN, ANU: ”Jumala astelee reippaasti julkisessa tilassa.” Arkkipiispa Kari Mäkinen ja ihmisoikeudet kirkon viestinnässä ja Helsingin Sanomissa 2010–2013

Pro gradu -tutkielma, 82 s., 1 liites.

Tiedotusoppi, Mediakulttuurin maisteriopinnot

Elokuu 2014

Tarkastelen tutkielmassani sitä, kuinka luterilaisen kirkon suhde ihmisoikeuksiin esitetään kirkon viestinnässä ja Helsingin Sanomissa. Aineistonani ovat arkkipiispa Kari Mäkistä ja ihmisoikeuksia koskevat Kirkon tiedotuskeskuksen uutisarkiston tiedotteet ja Helsingin Sanomien arkiston uutiset ja muut julkaisut vuosilta 2010–2013.

Tutkielmani käsittelee laajemmin modernin uskonnollisuuden erilaisia ilmenemismuotoja. Näkemykseni modernista uskonnollisuudesta rakentuu mm. José Casanovan käsityksille yhteiskuntaorientoituneesta uskonnollisuudesta sekä Teemu Tairan näkemyksille notkeasta uskonnosta. Postsekulaarin käsite on tärkeä näkökulma siihen, miksi uskontojen merkitys on lisääntynyt sekä median että akateemisen tutkimuksen agendalla.

Tutkielman teoreettisena lähtökohtana on käsitys todellisuuden diskursiivisesta luonteesta. Tutkielmani metodologia on diskurssianalyysi ja sen metodi on diskurssianalyttinen lähiluku. Tämän lisäksi teen tutkielmassani suppean määrällisen analyysin siitä, kuinka paljon ja mitkä ihmisoikeudet esiintyvät Kari Mäkisen julkisuuskuvassa tutkimusajankohtana.

Tutkielmani keskeinen tulos diskurssianalyysin osalta on se, että arkkipiispa Mäkistä koskevassa kirkon tiedotuksessa ja Helsingin Sanomien uutisoinnissa esiintyy lukuisia eri ihmisoikeusdiskursseja, jotka määrittävät kirkon ja ihmisoikeuksien suhdetta. Diskurssit vaihtelevat sen mukaan, mistä ihmisoikeudesta on kyse. Tutkielmani teoreettisen viitekehyksen mukaisesti Kari Mäkinen argumentoi julkisuudessa ihmisoikeuskysymyksiä pääasiallisesti sekulaarein termein. Selkeän poikkeuksen luterilaisen kirkon johdon esittämään ihmisoikeusdiskurssiin muodostivat Helsingin Sanomien aineistossa herätysliikkeiden edustajat, joille ihmisoikeuskysymykset ovat ensisijaisesti opillisia kysymyksiä. Kari Mäkinen argumentoi ihmisoikeuksia pääasiallisesti yhteiskunnallisina ja juridisinä kysymyksinä.

Määrällisen analyysin tuloksista voi vetää johtopäätöksen, että ihmisoikeudet ovat merkittävä osa arkkipiispa Kari Mäkisen, ja sitä kautta luterilaisen kirkon julkisuuskuvaa. Tutkielmani osoittaa, että luterilaisella kirkolla on vahva julkinen rooli yhteiskunnallisissa kysymyksissä. Näkyvyydestä ei voi kuitenkaan vetää johtopäätöstä, että kirkon asema olisi sen myötä vahvistunut. Näkyvyys osoittaa, että kirkon on muiden instituutioiden tavoin jatkuvasti perusteltava itseään modernissa yhteiskunnassa.

Asiasanat: moderni uskonnollisuus, luterilainen kirkko ja ihmisoikeudet

”Puhe Jumalasta, uskosta, uskonnosta, armosta ja elämän mielestä ei ole vain teologien puhetta, eikä se pysytele erityisesti uskonnolle varatulla kulttuurisella alueella. Se voi olla kriittistä, haparoivaa ja yllättävää; kokemuksia ja ajatuksia, joista on totuttu vaikenemaan, tulee julkisen keskustelun piiriin. Jumala astelee reippaasti julkisessa tilassa.”

– Suomen evankelis-luterilaisen kirkon arkkipiispa Kari Mäkinen, piispankokouksen avauspuheenvuoro 12.2.2013

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
2. TEOREETTINEN JA METODOLOGINEN VIITEKEHYS	5
2.1 Lähtökohdat uskontojournalismin tutkimukseen	5
2.1.1 <i>Media kulttuurintutkimuksellisesta näkökulmasta</i>	5
2.1.2 <i>Journalistit julkisen tilan portinvartijoina</i>	8
2.1.3 <i>Uskontojen mediaesitykset muutoksessa</i>	10
2.1.4 <i>Uskonnot suomalaisessa mediassa</i>	12
2.2 Moderni uskonnollisuus	14
2.2.1 <i>Sekularisaatioteoria: kun uskonnot eivät kadonneetkaan</i>	17
2.2.2 <i>Notkea ja yhteiskuntaorientoitunut uskonto</i>	20
2.2.3 <i>Postsekulaari näkökulmana uskonnon ja modernin suhteeseen</i>	21
2.3 Käsitys yksilön universaaleista oikeuksista: ihmisoikeusajattelun vakiintuminen	24
2.4 Diskurssianalyysi metodologiana.....	26
2.4.1 <i>Kieli ja diskurssit sosiaalisen todellisuuden rakentajina</i>	26
2.4.2 <i>Diskurssianalyysi tutkimuksen metodina</i>	28
2.4.3 <i>Diskurssianalyttinen lähiluku metodina</i>	30
2.4.4 <i>Suppea määrällinen analyysi</i>	31
3. AINEISTO	32
3.1 Aineiston kerääminen.....	32
3.2 Aineiston käsitteleminen	34
4. SUOMEN EVANKELIS-LUTERILAINEN KIRKKO	35
4.1 Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2010-luvulla	35

4.2 Luterilainen kirkko yhteiskunnallisena toimijana	38
4.3 Luterilainen kirkko ja ihmisoikeudet	39
4.4 Luterilainen kirkko ja media	41
4.5 Kirkko viestijänä	43
5. TUTKIMUSASETELMAN LUOTETTAVUUS: ENTÄ JOS OLISIN KYSYNYT TOISIN?	45
6. TULOKSET: NUMEERINEN ANALYYSI.....	46
7. TULOKSET: DISKURSSIANALYTTINEN LÄHILUKU	48
7.1 Arkipiispa Kari Mäkistä ja ihmisoikeuksia eksplisiittisesti käsittelevä aineisto.....	48
7.1.1. <i>Helsingin Sanomien arkiston aineisto</i>	48
7.1.2 <i>Evl.fi-verkkopalvelun uutisarkiston aineisto</i>	50
7.2 Arkipiispa Kari Mäkistä ja ihmisoikeuksia implisiittisesti käsittelevä aineisto.....	52
7.2.1 <i>Helsingin Sanomien arkiston aineisto</i>	52
7.2.2 <i>Evl.fi-verkkopalvelun arkiston aineisto</i>	63
7.3 Arkipiispa Kari Mäkistä käsittelevä aineisto.....	69
8. TULOSTEN POHDINTAA JA LOPPUPÄÄTELMÄT	70
LÄHTEET.....	75
LIITE.....	83

1. JOHDANTO

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon arkkipiispa Kari Mäkinen teki syyskuussa 2012 virkamatkan Tansaniaan, Etiopiaan ja Somalimaan. Kirkon tiedotuskeskus tiedotti matkasta, että arkkipiispa pitää Suomen uusia perheenyhdistämiskäytäntöjä ongelmallisina ja kohtuuttomina pakolaisille. ”Hätkähdin siirryttyäni Somaliasta Addis Abebaan ja kuultuani muutoksesta hakemuskäytännöissä. Matka Addis Abebaan on vaarallinen ja kallis, eikä sellaiseen ole useimmilla varaa eikä mahdollisuuksia. Hakemusten määrä on romahtanut, mutta perheenyhdistämisen tarkoitusta se ei toteuta. Käytäntö tuntui erityisen kohtuuttomalta rutiköyhässä Etiopiassa, joka on ottanut puoli miljoonaa somalipakolaista vastaan ja pyrkinyt huolehtimaan heistä”, Mäkistä siteerataan. Tiedotteen otsikko oli: ”Arkkipiispa Mäkinen: Uusi perheenyhdistämisen hakemuskäytäntö on kohtuuton”.

Tiedotteen pohjalta julkaistiin seuraavana päivänä Helsingin Sanomissa ja myös useissa maakuntalehdissä uutinen. Helsingin Sanomat julkaisi uutisen otsikolla: ”Arkkipiispa arvostelee uutta perheenyhdistämiskäytäntöä”. Tiedotetta mukailevassa uutisessa kerrottiin, että ”Mäkisen mukaan muutos haittaa etenkin Suomessa asuvia somaleita. Suomella ei ole suurlähetystöä Somaliassa, joten hakijan on matkustettava joko Etiopiaan Addis Abebaan tai Keniaan Nairobiin tekemään oleskelulupahakemus.”

Uutisen taustalla on Matti Vanhasen toisen hallituskauden aikana tehty lakimuutos, jonka jälkeen kansainvälistä suojelua saava perheenkokoaja ei voi enää tehdä perheenyhdistämishakemusta Suomesta käsin. 1.1.2012 alkaen oleskelulupaa perhesiteen perusteella hakevan perheenjäsenen on itse haettava lupaa Suomen edustustossa siinä maassa, jossa hakija laillisesti oleskelee.

Kirkon oma viestintä arkkipiispan matkasta ja uutiskynnyksen ylittyminen Helsingin Sanomissa herättävät kysymyksiä sekä uskonnon- että viestinnätutkimuksen näkökulmasta: Miksi arkkipiispa ottaa kantaa ajankohtaiseen ihmisoikeuskysymykseen ja miksi hän ei perustele kantaansa hengellisin argumentein? Miksi Helsingin Sanomat uutisoi yhteiskunnallisen kannanoton, mutta rajasi Kirkon tiedotuskeskuksen tiedotteesta uutisen ulkopuolelle, että ”Mäkisen mukaan pohjoisella olisi paljon opittavaa etelän kirkoista etenkin evankeliumin ymmärtämisessä ja uskon

kokonaisvaltaisessa näkemisessä ja ymmärtämisessä”? Tutkimusintressini rakentuu näille toistaiseksi vastaamattomille kysymyksille.

Olen kiinnostunut pro gradu -tutkielmassani siitä, millaista on moderni uskonnollisuus viestinnän näkökulmasta. Perehdyn tutkielmassani tarkemmin siihen, miten luterilaisen kirkon ja ihmisoikeuksien suhde esitetään yhtäältä Helsingin Sanomissa ja toisaalta kirkon omassa viestinnässä. Tämän suhteen esittämisen tapoja tutkin analysoimalla evankelis-luterilaisen kirkon arkkipiispa Kari Mäkisen ihmisoikeuskannanottoja Kirkon tiedotuskeskuksen tiedotteissa sekä Helsingin Sanomien uutisissa ja muissa julkaisuissa.

Tutkielmani koostuu sekä laadullisesta että suppeasta määrällisestä analyysistä. Laadullisen analyysin kautta kartoitan eroja ja yhtäläisyyksiä siinä, miten kirkko ja Helsingin Sanomat esittävät luterilaisen kirkon ihmisoikeusdiskursseja. Määrällisen analyysin kautta selvitän, kuinka usein arkkipiispa Mäkinen esiintyy julkisuudessa ihmisoikeuskontekstissa. Haluan myös selvittää, mitkä ovat ne ihmisoikeudet, joiden yhteydessä Mäkinen esitetään.

Kirkon tiedotuskeskuksen tiedotteeseen pohjautuva Helsingin Sanomien uutinen osoittaa mielestäni kuvaavasti uskonnon aseman modernin yhteiskunnan julkisessa tilassa. Tiedotteessa Mäkinen puhuu evankeliumin ymmärtämisestä ja uskosta, mutta Helsingin Sanomiin päätyi vain kritiikki pakolaisten perheenyhdistämiskäytännöistä. Arkkipiispan puhe Jumalasta ja uskosta rajataan uutisen ulkopuolelle ja Mäkinen esitetään uutisessa yhtenä yhteiskunnallisten asioiden kommentaattorina muiden joukossa. Toisaalta myös Kirkon tiedotuskeskuksen tiedotteen kärkenä on kritiikki perheenyhdistämiskäytäntöjä kohtaan hengellisen sisällön sijaan. Esimerkki kuvaa mielestäni osuvasti, kuinka uskonnolliset instituutiot sopeuttavat viestinsä sellaisiksi, että niillä on mahdollisuus läpäistä uutiskynnyksen. Tutkimushypoteesini on, että ihmisoikeusargumentit ovat läpäisseet kirkon virallisen diskurssin siten, että niitä ei tarvitse enää perustella. Kärjistettynä ajattelen, että kirkko ei perustele kannanottojansa enää siksi, että ”Raamattu niin sanoo”, vaan koska ”kansainväliset valtioita velvoittavat ihmisoikeussopimukset niin sanovat”.

Olen valinnut tutkimusaiheeni siksi, että olen kiinnostunut modernista uskonnollisuudesta ja siitä, millaisin ehdoin se pääsee näkyviin julkisessa tilassa. En ole siis kiinnostunut pelkästään siitä, miten uskonnot esitetään mediassa vaan myös siitä, miten uskontojen läsnäolo journalistisella agendalla heijastaa median arvoja ja näkemyksiä siitä, mitkä aiheet kuuluvat julkiseen keskusteluun ja mitkä eivät.

Media sekä tuottaa että heijastaa jakoa yksityisen ja julkisen välillä. Uskontoa ja uskonnollisuutta käsittelevät mediasisällöt tarjoavat hedelmällisen aineiston tämän jakolinjan tutkimiseen.

Tutkielmassani haluan tuottaa tietoa siitä, mikä on uskonnon paikka toisaalta median agendalla ja toisaalta laajemmin modernissa yhteiskunnassa. Tutkimusasetelmassa on siten otettava huomioon sekä uskonnon, yhteiskunnan että itse viestintäprosessien modernisoituminen.

Modernin uskonnollisuuden muodot liittyvät olennaisesti siihen julkiseen tilaan¹, jonka ne saavat journalististen käytäntöjen kautta. Tämä tila ei synny sattumanvaraisesti, vaan se luodaan toimituksissa. Toimitukset ja toimittajat ovat siksi ratkaisevassa roolissa siinä, mitä miellämme ja osaamme mieltää uskonnolliseksi.

Haluan tarkastella tutkielmassani modernia uskonnollisuutta luterilaisen kirkon kautta, koska sillä on edelleen institutionaalista valtaa ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen potentiaalia suuren kannattajakuntansa² ja historiallisen asemansa vuoksi. Rajaan tutkimusaineistoni koskemaan vain arkkipiispa Kari Mäkisen esittämiä ihmisoikeuskannanottoja, sillä hän edustaa kirkon korkeinta johtoa. Mäkisen valintaa kirkon julkisen ihmisoikeusdiskurssin edustajaksi puoltaa hänen asemansa lisäksi myös se, että hän on profiloitunut julkisuudessa ihmisoikeusmyönteiseksi ja hän on tuonut johdonmukaisesti ihmisoikeusnäkökulmaa sekä kirkon sisäiseen että yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Ihmisoikeuskannanotoissaan Mäkinen liikkuu luterilaisesta näkökulmasta kahden eri vallankäytön alueella: hengellisen ja maallisen³. Kannanotoillaan hän määrittelee luterilaisen kirkon opillista tulkintaa ja ottaa kantaa poliittisesti päätettäviin yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Vaikka arkkipiispalla on kirkon korkein virka, on tärkeää ottaa huomioon, että arkkipiispa ei edusta kirkon ”ääntä” eikä hän ole esimerkiksi muiden piispojen esimies. Luterilainen kirkko on moniääninen yhteisö ja arkkipiispan kannanottoja tutkimalla tuon esille vain yhden, rajatun näkökulman sekä kirkon sisällä käytävään että julkisesti esitettyyn ihmisoikeuskeskusteluun.

¹ Julkinen tila ei ole koskaan ollut ainoastaan toimitusten hallittavissa. Digitaalisen vallankumouksen ja sosiaalisen median kehityksen myötä tämä tila ja sen hallinta on pirstaloitunut entisestään.

² Väestökisterikeskuksen ennakkotietojen perusteella kirkkoon kuuluu Suomessa n. 75 prosenttia vuonna 2014. <http://evl.fi/EVLUutiset.nsf/Documents/5AC1E6CC1A120D37C2257C54004136BF?OpenDocument&lang=FI>

³ Regimenttiopissa on kyse luterilaisuuden opillisesta lähtökohdasta, jonka mukaan Jumala hallitsee maailmaa kahden regimentin kautta: hengellisen ja maallisen. Hengellinen regimentti tarkoittaa kirkkoa ja maallinen laillista esivaltaa. <Http://www.evl2.fi/sanasto/index.php/Regimenttioppi>.

Haluan ymmärtää miten suuressa ja millaisessa osassa ihmisoikeuskysymykset ovat kirkon virallisessa viestinnässä ja Helsingin Sanomissa. Päättökysymykseni on: *Miten luterilaisen kirkon ihmisoikeusdiskurssi rakentuu kirkon omassa viestinnässä ja Helsingin Sanomissa?*

Päättökysymystä tarkentavia alakysymyksiä ovat: Kuinka arkkipiispan ja kirkon suhdetta ihmisoikeuksiin argumentoidaan kirkon omassa viestinnässä ja Helsingin Sanomissa? Miten kirkon sisäisen viestinnän ja Helsingin Sanomien kehystämisen ja argumentoinen eroavat toisistaan?

Pelkkä Kirkon tiedotuskeskuksen ja Helsingin Sanomien julkaisemien kannanottojen analysointi ei anna kuitenkaan riittävän kokonaisvaltaista kuvaa siitä, millaisen julkisen tilan uskonto saa modernissa yhteiskunnassa. Tämän vuoksi esitän laadullisen tutkimuksen rinnalla suppean määrällisen analyysin, jolla kartoitan ihmisoikeuksia ja arkkipiispaa käsittelevien juttujen määrää suhteessa muihin arkkipiispaa käsitteleviin julkaisuihin. Määrällisen analyysin keskeiset kysymykset ovat: Kuinka merkittävässä osassa ihmisoikeudet ovat arkkipiispaa koskevassa uutisoinnissa sekä kirkon viestinnässä että Helsingin Sanomissa? Mitä ihmisoikeuksia käsitellään kirkon omassa viestinnässä, entä mitä Helsingin Sanomissa?

Ihmisoikeusnäkökulma on jo sinänsä moderni, eikä suinkaan uusi piirre kirkon viestinnässä. Eri uskontojen ja ihmisoikeuksien välinen suhde on ollut 2000-luvulla usein esillä; julkisessa keskustelussa on käsitelty mm. Homo-illasta käynnistynyttä erobuumia kirkosta, poikien ei-lääketieteellistä ympärileikkausta koskevaa debattia, useita vuosia vellonutta suvivirsikeskustelua, kirkon ja valtion erottamispyrkimyksiä sekä lestadiolaisten ”ehkäisykieltoa” ihmisoikeuskysymyksenä. Keskusteluja yhdistää eri painoituksin yksilön ja yhteisön väliset oikeudet sekä eri katsomusten väliset oikeudet ja suhde yhteiskuntaan.

Olen valinnut tutkimusaiheeni siksi, että luterilaisen kirkon ja ihmisoikeuksien suhde ja tämän suhteen esittäminen mediassa ei ole toistaiseksi herättänyt juurikaan akateemista kiinnostusta suomalaisessa viestinnän- tai uskonnontutkimuksessa. Modernien ja monikulttuuristen yhteiskuntien ymmärtämiseksi uskontojen ja ihmisoikeuksien suhde on ajankohtainen teema, jota tulisi analysoida tarkemmin. Käsillä on siis toistaiseksi tutkimaton aihe, johon perehtyminen tuottaa yhteiskunnallisesti merkittävää tietoa sekä luterilaisen kirkon omasta toiminnasta modernissa kontekstissa että niistä journalistisista käytännöistä, jotka muovaavat julkisessa tilassa esitettyä luterilaista uskonnollisuutta.

Olen taustakoulutukseltani uskontotieteilijä ja sen vuoksi olen kiinnostunut niistä lukemattomista merkityksistä, joita uskonnot ja uskonnollisuus voivat saada eri konteksteissa. Erityisenä kulttuurintutkimuksellisenä haasteenani on ”nähdä lähelle”: haluan ymmärtää, millainen on institutionaalisen aseman saanut luterilainen kirkko yhteiskunnallisena toimijana 2010-luvulla. Modernin uskonnollisuuden tutkiminen motivoi minua siksi, että olen aikaisemmassa pro gradu -tutkielmassani (Koikkalainen 2008) käsitellyt Latinalaisen Amerikan vapautuksen teologian modernisoitumista. Pro gradu -tutkielmani tarjoaa minulle siten erinomaisen pohjan kristinuskon erilaisten modernisoitumismuotojen tutkimiseen. Ihmisoikeusnäkökulma on tutkimuksessani luonnollinen valinta myös siksi, että olen työskennellyt ihmisoikeuskysymysten parissa useita vuosia kansalaisjärjestöyöntekijänä.

2. TEOREETTINEN JA METODOLOGINEN VIITEKEHYS

2.1 Lähtökohdat uskontojournalismin tutkimukseen

2.1.1 Media kulttuurintutkimuksellisesta näkökulmasta

Uskonto ja media merkitysjärjestelminä ja käytäntöinä tuntuvat olevan kaukana toisistaan. Uskonto paikannetaan usein traditionaaliseksi ja media moderniksi ilmiöksi, ja traditio ja moderni puolestaan toistensa vastakohdiksi. Viestinnän näkökulmista ilmiöitä yhdistää kuitenkin eräänlainen “totuusdiskurssi”. Molemmat ilmiöt pyrkivät välittämään merkityksellisiä narratiiveja ja “totuuksia” kulttuurista pääomaa hyväksikäyttämällä (Schofield Clark & Hoover 1997, 15).

Uskontojournalismiin, tai ylipäätään uskontoon ilmiönä ei ole koko viestinnäntutkimuksen oppihistorian aikana kiinnitetty juurikaan huomiota. Kiinnostus uskonnon ja median suhteeseen on alkanut lisääntymään vasta 1990-luvulta alkaen. Tutkimuksessa ollaan kiinnostuttu uskonnosta essentialistisen näkökulman sijaan medioituneena⁴ ilmiönä. (Morgan 2008, 1-8.) Suomessa uskontojournalismin voi sanoa jääneen tutkimuskohteena erityisen vähälle huomiolle. Akateeminen kiinnostus on lisääntynyt, kun uskontoon liittyvät aihepiirit ovat kasvattaneet merkitystään

⁴ Medioitumisella viitataan Stig Hjarvadin tavoin konkreettiseen viestintään mediumin välityksellä. Mediatisaatiolla sen sijaan tarkoitetaan pitkäkestoista prosessia, jossa yhteiskunnalliset ja kulttuuriset instituutiot sekä vuorovaikutustavat ovat muuttuneet median kasvaneen vaikutusvallan myötä (Hjarvard 2012, 10; Hjarvard 2013, 3).

journalistisella agendalla. Uskonnon merkityksen kasvun taustalla ovat mm. Iranin vallankumous, musliminaisten huntuuun liittyvät kysymykset, arabikevät ja 9/11-tapahtumat (Gorski, Kuyman, Torpey & VanAntwerpen 2012, 3).

Uskontojournalismin tutkimuksessa on läsnä se haaste, että sekä media että uskonto ovat monitasoisia ja vaikeasti rajattavia tutkimuskohteita. Uskonnon ja median tutkimisessa erilaiset dikotomiat, mm. pyhä – maallinen, julkinen – yksityinen, ovat olleet keskeisessä roolissa. Nämä yksinkertaistukset tyypistävät monimuotoiset ilmiöt sekä uskonnon- että viestintätutkimuksessa ahtaisiin kehikkoihin. Yksityinen, julkinen, pyhä ja maallinen ovat tästä huolimatta keskeisiä näkökulmia uskontojournalismin tutkimiseen. Keskeistä on kuitenkin ymmärtää, että todellisuus ei asetu dikotomioihin, vaikka sen tutkimista helpottavat käsitteet ja kategorisoinnit voivat virheellisesti luoda sellaisen mielikuvan.

Media on ymmärretty uskonnon ja median tutkimuksen yhteydessä kahdella eri tavalla; määritelmä on ollut joko suppea ja instrumentaalinen tai avoimempi ja kulttuurinen (Horsfield 2008, 111). Omassa tutkielmassani sitoudun jälkimmäiseen määritelmään. Lähestymistapani sekä mediaan että uskontoon on kulttuurinen: pyrin ymmärtämään eri sosiaalisten ilmiöiden vuorovaikutusta ja tämän vuorovaikutuksen seurauksia laajemmassa kulttuurisessa ja yhteiskunnallisessa kontekstissa. Kun tutkin arkkipiispan julkisuudessa esitettyjä käsityksiä ihmisoikeuksien ja kirkon suhteesta en tutki vain luterilaisen kirkon ihmisoikeuslinjauksia, vaan olen tutkimusasetelmani kautta kiinnostunut laajemmin modernin uskonnon ja modernin yhteiskunnan toimintatavoista ja vuorovaikutuksesta.

Kulttuurin käsitettä tulkitsen laajasti, mutta viestintäpainotteisesti kulttuuriantropologi Gliffort Geertzin tavoin: kulttuurin käsite tarkoittaa ”merkitysten historiallisesti välittyvää kaavaa, joka ilmenee symboleissa, so. perittyjen, symbolisin muodoin ilmaistavien käsitteiden järjestelmänä. Niiden avulla ihmiset kommunikoivat, pitävät voimassa ja kehittävät tietojaan ja asenteitaan elämästä” (Geertz 1974, 77).

Kulttuurin käsitteen tavoin myös media on käsitteenä laaja ja ongelmallinen. Sitoudun käyttämään median käsitettä esimerkiksi viestinnän tai joukkoviestimien sijaan, sillä median käsite tuo esille myös itse mediumin merkityksen viestin välitykselle. Median käsitettä voi tarkentaa puhumalla esimerkiksi perinteisestä ja uudesta mediasta. Oleellista on ymmärtää, että digitaalisen vallankumouksen myötä rajat median toimijoiden, eri medioiden ja yksityisen ja julkisen välillä

ovat liikkeessä ja mediavälitteinen julkinen tila on pirstaloitunut pienemmiksi julkisiksi tiloiksi (Sumiala 2010, 77–78).

Median voi määritellä usealla eri tavalla esimerkiksi tilaksi, paikaksi, sfääriksi tai foorumiksi, mutta itse näen median Johanna Sumialan tavoin ”paikkana rakentaa maailma” (Sumiala 2010, 80). Tämä näkemys kuvastaa maailman mediavälitteisyyttä sekä ihmisen välttämättömyyttä rakentaa oma maailmansa itse median välittämien merkityksen kautta.

Media ei ole kuitenkaan mikä tahansa paikka, vaan se on erityisesti markkinapaikka⁵. Siellä markkinoidaan erityisesti symbolisia tuotteita ja se tarjoaa ihmisille mahdollisuuksia toteuttaa minäänsä ja tuottaa itseään sosiaalisesti myös uskonnollisessa mielessä (Hoover 2005, 184).

Tutkielmassani tarkastelen muun muassa sitä, millaista kehystys- ja agendavaltaa Helsingin Sanomat käyttää luterilaisen kirkon uutisoinnissa. Tutkimusintressini vuoksi median instrumentaalinen mieltäminen olisi ongelmallista, sillä instrumentaalinen lähestymistapa ymmärtää mediat neutraaleiksi viestin välittäjiksi. Kulttuurisen lähestymistavan taustalla onkin huomio siitä, että media on hahmotettava osaksi laajempaa medioitumisprosessia. Kulttuurinen lähestymistapa ei kiinnitä sen vuoksi huomiota yksittäisiin medioihin vaan koko yhteiskuntaan ja kulttuuriin medioituneena ilmiönä, johon kaikki mediat ovat vaikuttaneet. Tästä näkökulmasta myös uskontoa lähestytään ensisijaisesti medioituneena ilmiönä. (Horsfield 2008, 113.)

Laajemman kulttuurintutkimuksellisen näkökulman puolesta puhuvat myös media- ja uskonnon-tutkijat Stewart M. Hoover ja Knut Lundby. Heidän mukaansa media, uskonto ja kulttuuri tulisi ymmärtää toisiinsa yhteydessä olevana verkostona (*interrelated web*) yhteiskunnassa (Hoover & Lundby 1997, 3). Peter Horsfield kiteyttää lähestymistavan osuvasti: “Mediaa ei ymmärretä enää yksittäisinä instrumentteina, joita tutkitaan erillään toisistaan, vaan osana dynaamista yhteiskuntaa”⁶ (Horsfield 2008, 113). Kulttuurintutkimuksellisesta näkökulmasta olennaista on tutkia, kuinka uskonnot esitetään (*represent*) mediassa ja millaiseen suhteeseen uskonnot ja media asettuvat medioitumisen näkökulmasta (Horsfield 2008, 114).

⁵ Miellän median markkinapaikaksi siksi, että liiketalouden ja kapitalismin periaatteet määrittävät selkeästi journalistista toimintaa. Tämä näkyy mm. siinä, että taloudellinen tulos on markkinoilla ja kilpailussa tärkeämpi arvo kuin journalistinen sisältö. Ks. esim. Herkman 2009, 38–41. Markkinoiden hallitsemassa maailmassa tuotteiden ja palveluiden arvo on vaihtoarvoa (Karvonen 1999, 25).

⁶ “Media are now understood not as individual instruments to be studied on their own but as part of the dynamic of society itself” (Horsfield 2008, 113).

Kulttuurintutkimuksellisesti merkittävä näkökulma median ja uskonnon suhteeseen on lähestyä median toimintaa ja sen käyttöä rituaalin⁷ käsitteen kautta. Tällöin lähtökohtana on ymmärtää median rooli yhteisöllisyyden rakentajana. Yhteisöllisyys kuvitellaan ja kuvitteellistetaan mediassa (Sumiala 2010, 84). Median rakentamat rituaalit elävät samanaikaisesti useassa eri tilassa. Median rituaaleissa jaetaan yhteisesti ja samanaikaisesti eri paikoissa jaettu ”kokemus ja tietoisuus siitä, että kaikki kokoontuvat katsomaan samaa, juuri nyt” (Sumiala 2010, 88,91).

Median valta luoda yhteisöllisyyttä perustuu ennen kaikkea sen kykyyn keskittää ja välittää symboleja, joiden avulla katsojat ja lukijat voivat liittyä yhteisesti jaettuun sosiaaliseen maailmaan. Tässä on Sumialan mukaan median vallan ydin: kyse ei ole pakkovallasta vaan ”kyvystä keskittää, muokata ja käyttää kulttuurisia voimavaroja eli resursseja”. (Sumiala 2010, 91, 92.)

Vaikka en sovello tässä tutkielmassa rituaalista lähestymistapaa median, modernin ja uskonnon suhteen tutkimiseen, on media-antropologinen huomio median ja ihmisten toimintalogiikan rituaalisesta ulottuvuudesta merkittävä. Rituaalisuus mielletään usein tradition kaavamaiseksi ominaisuudeksi tai ainoastaan uskonnon ulottuvuudeksi. Mediaan liittyvä rituaalisuus on osoitus siitä, että ihmisen toimintatavat ovat rituaalisia myös modernissa kontekstissa.

2.1.2 Journalistit julkisen tilan portinvartijoina

Median ja uskonnon suhde ei ole lainkaan yksiselitteinen, eikä median kautta voi suoraan peilata, mitä uskonnollisella kentällä tapahtuu. Uskonto ja media toimivat monimutkaisella tavalla yhdessä ja media myös muokkaa uskontoa. (Niemelä 2013, 54.) Uskonnon mediatisaatio voi saada hyvin erilaisia muotoja kontekstista riippuen (Hjarvard 2013, 81).

Suhde on uskonnon aseman heikentymisen ja vahvistumisen näkökulmasta lähes paradoksaalinen; media voi toimia maallistavana tekijänä, mutta toisaalta media voi myös vahvistaa uskonnon asemaa ja näkyvyyttä julkisessa tilassa (Niemelä 2013, 65).

⁷ Jaan Johanna Sumialan näkemyksen siitä, että ”rituaalit ovat säännönmukaista, ainakin jossain määrin kaavamaista toimintaa, jolla on normatiivisia vaikutuksia osallistujiinsa” (Sumiala 2010, 46).

Uskonnon ja julkisen tilan⁸ tai julkisuuden suhde kiinnostaa minua siksi, että se paljastaa median valta-aseman julkisen tilan portinvartijana. Ymmärrän julkisuuden habermasilaisittain sellaiseksi alueeksi tai piiriksi, joka on yksityisen piirin vastakohta. Toimija tässä julkisuudessa on julkiso, eli julkisesti ja julkisista asioista keskusteleva joukko. (Habermas 2004, 22.) Muutokset uskonnon asemassa julkisessa tilassa ovat väistämättä osa mediakäytännöissä tapahtuneita muutoksia. Onkin merkillepantavaa, että sekularisaatioteorian mukainen uskonnollisten instituutioiden merkityksen väheneminen tapahtui samaan aikaan, kun mediainstituutioista tuli julkisen tilan tärkeimpiä toimijoita. Tämä on konkreettinen osoitus siitä, kuinka median toimijat määrittelevät julkista tilaa ja sinne pääsyä. (Hoover & Lundby 1997, 5.)

Mediakäytännöillä on ollut ja on edelleen seuraukset esimerkiksi siinä, millainen rooli uskonnolla on julkisessa tilassa ja mitä ylipäätään osaamme mieltää uskonnolliseksi. Mediakäytännöt voi siksi määritellä vallan institutionaaliseksi muodoiksi: median valta on valinnan valtaa, johon kuuluu myös ns. agendavalta. Agendavalta merkitsee sitä, että media määrittelee julkisen keskustelun agenda kohdistamalla huomion toisiin kysymyksiin ja jättämällä toiset kysymykset huomiotta. (Förnäs et al 2007, 59.)

Median toimintatavat, myös uutisjournalismi, voidaan nähdä modernin rationaalisen ja sekulaarina tuotteena. Näihin toimintatapoihin on sisälle kirjattuna, että uskonnolliset kokemukset voivat olla hyväksyttäviä yksityisen piirissä, mutta ne eivät kuulu julkiseen tilaan eivätkä siten journalismin agendalle. (Schofield Clark & Hoover 1997, 17.) Uskontososiologi José Casanovan mukaan uskonto löysi “turvapaikan” yksityisestä tilasta modernin muutosten keskellä. Tätä moderneissa yhteiskunnissa tapahtuvaa muutosta uskonnollisuudessa kutsutaan privatisoitumiseksi. Yksityinen tila jäi uskonnollisuuden vaihtoehdoksi siksi, että julkisen tilan toimijat järjestäytyivät uudella tavalla “aivan kuin Jumalaa ei olisi”⁹, Casanova kirjoittaa (Casanova 1994, 40).

Casanovan mukaan uskonto kuitenkin palasi julkiseen tilaan 1980-luvulla. Odottamattoman paluun taustalla oli hänen mukaansa neljä tekijää: Iranin islamilainen vallankumous, Puolan solidaarisuusliike, Latinalaisen Amerikan poliittiset konfliktit ja protestanttisen fundamentalismin

⁸ Julkisen tilan käsitteeseen on suhtauduttava kriittisesti erityisesti ns. uuden median kehityksen myötä. Kuten aiemmin toin jo esille, digitaalisen vallankumouksen myötä rajat median toimijoiden, eri medioiden ja yksityisen ja julkisen välillä ovat liikkeessä ja mediavälitteinen julkinen tila on pirstaloitunut pienemmiksi julkisiksi tiloiksi (Sumiala 2010, 77–78).

⁹ “As if God would not exist” (Casanova 1994, 40).

julkinen esiintulo Yhdysvaltojen politiikassa. (Casanova 1994, 3.) Casanovan mukaan uskonnon julkiseen tilaan paluun taustalla oli siis pitkälti uskonnon ja (maailman)politiikan suhteissa tapahtuneet muutokset. Tätä paluuta Casanova nimittää deprivatisoitumiseksi. Deprivatisoitumisessa on kyse siitä, että uskonnolliset traditiot eri puolella maailmaa eivät hyväksy sitä marginaalista ja yksityiseen tilaan rajattua roolia, minkä modernisaatio- ja sekularisaatioteoriat niille varasivat (Casanova 1994, 5). Deprivatisoitumista käsitellen enemmän osana sekularisaatioteoriaa kappaleessa 2.2.1.

Julkisen ja yksityisen tilan jaottelulle uuden näkökulman tarjoaa näkemys, jonka mukaan media toimii ”pyhässä tilassa” ja on paikka, jossa pyhä ja profaani käyvät dialogia. Tämä dialogi tapahtuu kolmella eri alueella; lopullisten myyttisten merkitysten etsimisenä, täydellisen yhteisöllisyyden etsimisenä sekä autenttisen identiteetin etsimisenä. (White 1997, 47.)

2.1.3 Uskontojen mediaesitykset muutoksessa

Uskontojen mediaesitykset ovat muuttuneet ratkaisevasti lyhyessä ajassa. Esimerkiksi syyskuun 11. päivän tapahtumat (ks. esim. Stewart 2005, 179) ovat vaikuttaneet nopeasti siihen, miten ja kuinka usein uskonnot ovat journalistisella agendalla. Uskonnon voi sanoa siirtyneen journalismin marginaalista ajankohtaiseksi teemaksi journalistisella agendalla. Institutionaalista näkökulmasta lisääntynyt medianäkyvyys merkitsee muuttunutta valta-asetelmaa uskontojen määrittelyn ja kehystyksen suhteen. Medianäkyvyys ei kuitenkaan merkitse sitä, että uskontojen merkitys olisi vahvistunut.

Uskontojen, kuten muidenkin instituutioiden, julkiseen tilaan liittyvät ulottuvuudet alistuvat väistämättä journalistisille käytänteille. Tilanne vaikuttaa uskonnollisiin organisaatioihin siten, että niiden on usein reagoitava median tapaan esittää uskonnollisia aiheita (Hjarvard 2012, 21). Uskonnollisilla yhteisöillä ei siis ole valtaa määrittellä sitä, miten ja mitä uskuntoon liittyvästä aiheesta julkisessa tilassa käsitellään.

Iso-Britanniassa vuosina 2008–2009 tehty tutkimus uskontojen medianäkyvyydestä ja -esityksistä (Knott, Poole and Taira 2013) tarjoaa hyvän vertailukohtaan uskontoja koskevien mediaesitysten tutkimiselle myös Suomessa. Tutkimuksen keskeinen tulos oli se, että uskontojen näkyvyys on

selkeästi lisääntynyt vuodesta 1982. Uskontoon tai sekulaariin pyhään¹⁰ tehtyjen viittausten määrä nousi 44 prosenttia vuoden 1982 ja vuosien 2008–2009 välillä (Knott ym. 2013, 40).

Nousua ei selitä pelkästään uskonnon aseman vahvistuminen brittiläisessä yhteiskunnassa, vaan taustalla vaikuttaa hyvin käytännöllinen seikka: sanomalehtien koko ja sivumäärä kasvoivat teknologiakehityksen ja mainonnan myötä. (Knott ym. 2013, 41.) Tämä on selkeä osoitus siitä, että mediaesitysten lisääntymisen ja uskonnon yhteiskunnallisen aseman välillä ei ole suoraa syy-seuraussuhteita, vaan taustalla voi vaikuttaa monenlaisia syitä, jotka eivät välttämättä liity lainkaan uskontoon.

Merkittävää tutkimuksessa on myös se, että uskonto oli harvoin etusivulla, mutta muuten uskontoa käsiteltiin kaikissa lehtien osissa ja kaikissa genreissä. Eniten julkisuutta molempina ajankohtina toteutetuissa tutkimuksissa sai kristinusko (erityisesti katolisuus), kun taas muista uskonnoista selkeästi eniten huomiota sai Islam. (Knott ym. 2013, 46–47.)

Mikäli uskonto on tehnyt paluun julkiseen tilaan, paluu ei koske vain kristinuskoa vaan kyse on uudesta näkyvyydestä uskontojen moninaisuuden ja myös ei-uskonnollisten näkemysten suhteen (Knott ym. 2013, 35). Samaa johtopäätöstä tukee myös Teemu Tairan (2012) Helsingin Sanomia koskeva sisällönanalyysi¹¹ ateismia koskevista artikkeleista vuosina 2007–2010: ateismiin tai ateisteihin viittaavien artikkelien määrä on lisääntynyt jokseenkin tasaisesti vuodesta 1991, mutta voimakkaammin vuodesta 2004.

Viimeisenä tärkeänä huomiona tutkimuksesta nostan esille sen, että uskonnolliset auktoriteetit osoittautuivat aineistossa tärkeäksi median lähteiksi. Tämä seikka selittää myös uskontoa käsittelevien juttujen määrää: media-alan ammattilaisten toiminta on haastavaa esimerkiksi rahoituksen vähentyessä tilanteessa, jossa heidän oletetaan tuottavan mediasisältöä aiheista, joista heillä on vain vähän asiantuntemusta. (Knott ym. 2013, 183.) Uskonnollisten, vakiintuneiden auktoriteettien puoleen on kiireellisessä tilanteessa helppo kääntyä. Uskontoa tai mitä tahansa muuta aihetta käsitteleviä mediaesityksiä analysoitaessa on otettava myös aina huomioon median

¹⁰ Teemu Taira, Elizabeth Poole ja Kim Knott loivat tutkimuksessa uuden analyttisen lähestymistavan uskonnon tutkimiseen: he loivat käsitteen ”sekulaari pyhä” (*secular sacred*) paikantamaan uskonnon asemaa brittiläisessä mediassa. Tähän yhtä aikaa sekulaariin ja pyhään kategoriaan kuuluivat mm. ihmisoikeudet siksi, että niiden asemasta ei neuvotella ja niihin usein viitataan pyhinä arvoina. (Knott ym. 2013, 32.)

¹¹ <http://ojs.abo.fi/index.php/ar/article/view/163/124>

toimintalogiikka, joka perustuu erityisesti vastakkainasetteluille, konflikteille ja kuulumisuudelle (Knott ym. 2013, 184).

2.1.4 Uskonnot suomalaisessa mediassa

Jotta luterilaisen kirkon käsittelyä Helsingin Sanomissa voi ymmärtää, täytyy ymmärtää laajemmin uskonnon asema journalistisella agendalla. Tämä asema ei suinkaan ole sama kaikilla uskonnoilla. Kiinnostavaa onkin se, miksi ja miten toimitusten tavat esittää eri uskonnot vaihtelevat¹².

Uskontotieteilijä Teemu Tairan mukaan suomalaista uskontojournalismia määrittää monimuotoisuuden diskurssi. Tällä Taira tarkoittaa sitä, että 1990-luvulta alkaen muita uskontoja kuin kristinuskoa ja luterilaisuutta koskevat aiheet ovat lisääntyneet. Ennen tätä vähemmistöjä koskeva mediapuhe ei käsitellyt uskontoa vaan kansallisuutta tai etnistä taustaa.¹³

Myös muut tutkijat ovat nostaneet esille monimuotoisuuden diskurssin hallitsevana uskontojournalismin kehiksenä (ks. esim. Niemelä 2013). Sama kehys esiintyy muuallakin Euroopassa; esimerkiksi Iso-Britanniassa lehdet ja televisio-ohjelmat heijastavat kasvavaa etnistä ja uskonnollista moninaisuutta (Taira, Poole and Knott 2013, 31).

Tuoreen Suomalainen uskontojournalismi ja globalisaation haaste -tutkimushankkeen varsin laaja aineisto, 16 380 juttua Helsingin Sanomista, Ilkasta, Kalevasta ja Karjalaisesta osoitti, että suomalaisten sanomalehtien tuottama uskonnollinen maisema on myös pirstaleinen. Pirstaleisuus rakentuu osittain siksi, että lehtien osastot ja journalistiset käytännöt tuottavat jaon, joissa paikalliset, valtakunnalliset ja globaalia koskevat uskontoa koskevat aiheet pidetään erillään. Koska eri osastot tuottavat niin erilaista uskonnollista maisemaa eivätkä osastot ole yhteydessä keskenään, osastosta riippuen uskonnollisuus hahmottuu hyvin eri tavoin. (Hokka ym. 2013, 6–7.)

Kaikissa hankkeessa tutkituissa lehdissä kotimaan sivuilla esiintyi eniten kristinuskon ja ulkomaan sivuilla islamin. Suurin osa (64 %) Helsingin Sanomissa julkaistusta, uskontoa käsittelevistä uutisista ilmestyi ulkomaanosastolla. Tätä tutkijat perustelevat lehden valtakunnallisella profiililla ja

¹² Esimerkiksi Hokka ym. tuovat esille tutkimuksessaan, että kristinuskon esitetään kirkkopoliittikan ja uskonnollisen kulttuurin viitekehyksessä, kun taas esimerkiksi islamin esitetään sisäpoliittisten konfliktien ja terrorismin yhteydessä (Hokka ym. 2013, 14).

¹³ <http://teetai.blogspot.fi/2013/05/uskonto-media-ja-monimuotoisuus.html>.

suuremmilla resursseilla ulkomaantoimituksessa. Helsingin Sanomat oli myös ainoa lehti, jossa islamia koskevien uutisten osuus (44 %) oli suurempi kuin kristinuskosta koskevien uutisten osuus (40 %). Helsingin Sanomien julkaisemista uskontoa koskevista uutisista suuri osa liittyi maailmanpolitiikkaan kun taas paikallislehdistä julkaistiin juttuja, jotka käsittelivät paikallisia aiheita, esimerkiksi seurakuntien toimintaa. (Hokka ym. 2013, 7–10.)

Kun tutkituissa lehdissä kirjoitettiin kristinuskosta, kirjoitettiin yleensä evankelis-luterilaisesta kirkosta. Kristinuskosta käsittelevistä jutuista 68–84 prosenttia käsitteli evankelisluterilaisuutta ja sijoittui Suomeen. (Hokka ym. 2013, 7–10.) Tutkittujen sanomalehtien näkökulma kristinuskoon oli paikallinen, arkinen ja hallinnollinen. Suurimmat teemaryhmät kristinuskosta käsittelevissä jutuissa kaikista lehdistä yhteenlaskettuina olivat uskonnollinen kulttuuri ja kirkkopolitiikka. Aiheiden osuus aineistosta nousi edelleen, kun aineistosta rajattiin erikseen Suomeen sijoittuvat, kristinuskosta käsittelevät jutut. Kolmanneksi yleisin teema Helsingin Sanomissa ja Ilkassa oli uskonnollisten yhteisöjen yhteiskunnallinen toiminta. (Hokka ym. 2013, 11–12.) Oman tutkielmani voi nähdä syventävän tietoa juuri tästä teemasta.

Tutkimustuloksista voi päätellä, että Suomessa tapahtuva uutisointi kristinuskosta liittyy usein kirkkoon instituutiona. Asetelma poikkeaa suuresti esimerkiksi islam-uutisoinnista. Islam esiintyi tutkitussa aineistossa ensisijaisesti sisäpoliittisten konfliktien ja terrorismin yhteydessä. Kirkko sen sijaan asettuu ”kirkkopolitiikan ja uskonnollisen kulttuurin viitekehykseen”. Kirkko uutiskohteena on samankaltainen instituutio, kuin esimerkiksi poliittiset päätöksentekaelimet ja sen näyttäytyy suomalaisen yhteiskunnan rakenteena. (Hokka ym. 2013, 13, 17.)

Vaikka uskontojen merkitys ja asema suomalaisessa yhteiskunnassa on muuttunut rajusti – ja muuttuu edelleen – varmaa on aineiston perusteella se, että uskonnolla on näkyvä paikka suomalaisessa mediassa ja sitä kautta suomalaisessa yhteiskunnassa. Näkyvyydestä ei voi kuitenkaan vetää sitä johtopäätöstä, että uskonnolla tai pikemminkin uskonnoilla olisi merkittävä asema yhteiskunnassa. Miellän näkyvyyden giddensiläisittäin osoitukseksi siitä, että uskonnot ovat diskursiivisen perusteltavuuden tilassa eikä niiden merkitys ole enää itsestään selvä.

Pohjoismaisessa tutkimushankkeessa ”The Role of Religion in the Public Sphere” on tarkasteltu uskonnon asemaa pohjoismaisissa sanomalehdissä. Kati Niemelä on tutkinut osana hanketta uskonnon näkyvyyttä ja sen muutosta Pohjoismaisissa sanomalehdissä vuosina 1988, 1998 ja 2008. Niemelä tutki uskonnon näkyvyyttä suomalaisissa sanomalehdissä ja kokosi tiedot myös muiden

Pohjoismaiden osalta. Hankkeen keskeinen tulos oli se, että uskonnon kokonaisnäkyvyys pohjoismaisessa sanomalehdistössä on ollut sama vuosina 1988, 1998 ja 2008. (Niemelä 2013, 53, 65.)

Uskonnot eivät siis ole hankkeen tulosten mukaan menettäneet eivätkä kasvattaneet näkyvyyttään tai merkittävyyttään journalistisella agendalla. Tuloksesta on vaikea kuitenkin vetää pidemmälle meneviä johtopäätöksiä, sillä siinä on tutkittu uskonnon kokonaisnäkyvyyttä vain yksittäisinä vuosina, eikä vuosien 1998 ja 2008 välisenä aikana. Niin ikään aikaisemmin esitellyssä Iso-Britanniassa toteutetussa samankaltaisessa tutkimusasetelmassa tulokset osoittavat, että uskonnon näkyvyys sekä televisiossa että lehdissä on kasvanut viimeisten kahdenkymmenen vuoden kuluessa. (Knott ym. 2013, 31.) Niemelän tutkimustuloksista käy kuitenkin ilmi, että uskonnollinen monimuotoisuus on vahvistunut uskontojournalistisena kehyksenä ja perinteinen uskonnollisuus ja luterilaisen kirkon asema ovat heikentyneet. Eniten luterilaisen kirkon näkyvyys on laskenut ruotsalaisessa sanomalehdistössä, vähemmän Suomessa ja Norjassa, Tanskassa näkyvyys oli jo vuonna 1988 alhainen ja Islannissa näkyvyys ei ole laskenut. (Niemelä 2013, 66.)

Koska osallistuminen uskonnollisten yhteisöjen toimintaan on vähentynyt, samalla ovat vähentyneet myös kontaktit niihin yhteisöihin, joihin ihmiset mahdollisesti kuuluvat. Tästä syystä median rooli uskonnollisia yhteisöjä ja asioita koskevan tiedon välittämisessä on kasvanut. Media välittää yhä useammalle ihmiselle kaiken tiedon myös uskonnollisista yhteisöistä. (Niemelä 2013, 54.) Median asema uskonnollisen tiedon välittäjänä on kasvanut niin paljon, että sen roolia voi nimittää tiedon välittäjän lisäksi jopa kouluttajaksi (Knott ym. 2013, 174).

2.2 Moderni uskonnollisuus

Moderni ja moderni uskonnollisuus ovat tutkielmani kannalta keskeisiä käsitteitä. Molempien käsitteiden tarkempi erittelemine ja määrittely on tärkeää, sillä niitä käytetään usein juurikaan tarkentamatta niiden sisältöä. Tutkimuskysymysteni kannalta olennaista on ymmärtää millaista on moderni uskonnollisuus, jonka rajautumista ja ilmenemistä tarkastelen sekä kirkon omassa viestinnässä että Helsingin Sanomissa.

Modernia ei ole helppo käsitteellistää. Tutkimuksissa käytetään usein erilaisia termejä modernista moderniteettiin, modernismiin ja modernisaatioon. Modernismin¹⁴ käsite liittyy selvästi taidesuuntaukseen, mutta muut termit sopiva hyvin yhteiskunnassa tapahtuneiden muutosten tutkimiseen. Esimerkiksi saksalaiselle sosiologi Georg Simmelille modernisaatio merkitse prosessia, jossa rahalaskennan logiikka ja rahavälittyneisyys tunkeutuvat sosiaalisen elämän eri alueille; myös pyhän ja profaanin väliseen suhteeseen (Aro ja Jokivuori 2010, 214–215).

Moderniteetilla viitataan sen sijaan esimerkiksi yhteiskuntamuutokseen ja uudenlaisiin sosiaalisen elämän muotoihin, jotka alkoivat kehittyä 1600-luvun Euroopassa ja lopulta levisivät muualle maailmaan. Olennaista modernisaatiossa on ymmärtää se, että yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset eivät jääneet vain institutionaaliselle tai rakenteelliselle tasolle, vaan modernisaatiota kuvaavat juuri muutokset ihmisten arkipäiväisessä vuorovaikutuksessa tapahtuneet muutokset (Aro ja Jokivuori 2010, 275–276).

Näkökulma moderniin vaihtelee myös suuresti: eroja modernin ja postmodernin välillä voi tutkia vaikkapa kielifilosofisena kysymyksenä (ks. esim. Benjamin 1989). Lisäksi modernin käsite hämärtyy erilaisten etuliitteiden kanssa. Paljon käytettyjä käsitteitä ovat esimerkiksi esimoderni, postmoderni, myöhäismoderni ja jälkimoderni. Näiden käsitteiden lisäksi samaa ilmiötä ja siihen liittyviä murroksia kuvataan myös esimerkiksi käsitteillä kuten jälkitraditionaalinen, kevyt moderni ja posttraditionaalinen.

Edellä esiteltyjen käsitteiden runsaus osoittaa sen, että modernilla ei ole yhtä määritelmää. Itse käytän käsitettä ”moderni” kuvaamaan modernin aikakauden eri ilmiöitä. Tässä tutkielmassa en käsittele modernia historiallisena aikakautena vaan yhteiskunnallisena ilmiönä ja siihen liittyvinä merkityksinä. Keskeistä modernisoitumisprosessissa on ymmärtää, kuinka keskeisessä roolissa viestinnän kehittyminen on ollut ja kuinka viestintäteknologioiden kehittyminen on vaikuttanut sosiaalisiin vuorovaikutussuhteisiin.

Sosiologi John B. Thompson puhuu kulttuurin mediatisaatiosta (*mediation of culture*) modernin yhtenä keskeisimmistä ilmiöistä. Viestinnässä tapahtuneet muutokset ja modernisoituminen

¹⁴ Modernismi on esimerkiksi kielitieteilijä Andreas Huyssenin mukaan pakkomielleltä massakulttuurista erottautumiseen; modernismi suhtautuu vihamielisesti massakulttuuriin ja erottautuu siitä sen vuoksi radikaalisti. Tämä ero on pysynyt selkeänä jo vuosisatoja (Huyssen 1986, 16).

heijastuvat siis suoraan ihmisten välisiin suhteisiin muutamalla sosiaalisen elämän tilallista ja ajallista organisoitumista. (Thompson 1995, 44–45.)

Modernin ajan (*modern era*) tyypillinen piirre Thompsonin mukaan on se, että viestintäteknologiat kehittyivät räjähdysmäisesti. Viestinnän kehitys on siten muuttanut symbolien tuotantoa ja vaihtamista peruuttamattomasti. Modernin aikakauden sosiaalista elämää määrittää Thompsonin mukaan keskeisesti medioitunut kommunikointi (Thompson 1995, 10–11). Viestintävälineiden modernisoituminen on vaikuttanut keskeisesti myös inhimilliseen vuorovaikutukseen. Thompson puhuu tästä muutoksesta medioituneen vuorovaikutuksen (*mediated interaction*) käsitteellä. (Thompson 1995, 81.)

Medioituminen ja mediatisaatio ovat tutkielmani kannalta merkittäviä modernia ja modernia uskonnollisuutta määrittäviä ja selittäviä käsitteitä. Mediatutkimuksen professori Stig Hjarvardin mukaan kyse on niin keskeisestä modernia määrittävästä ilmiöstä, että on puhuttava koko kulttuurin ja yhteiskunnan mediatisaatiosta (Ks. Hjarvard 2013). Ratkaisevaa medioituneessa yhteiskunnassa ja todellisuudessa yksilöiden kannalta on se, että mediateksteistä, kuvista ja diskursseista tulee osa yksilön identiteetin rakennusta (Hjarvard 2013, 11).

Uskontojen mediatisoitumisessa on olennaista ymmärtää, että eri medioissa ylläpidetään jatkuvasti ajatusta yliluonnollisista toimijoista (esimerkiksi Twilight -saaga, Harry Potter jne). Fiktio lisäksi myös esimerkiksi erilaiset ns. reality -sarjat ylläpitävät ajatusta yliluonnollisista, paranormaaleista ja muista kvasiuskonnollisista ilmiöistä. (Hjarvard 2013, 78.) Uskonnot ja muut yliluonnolliset ilmiöt ovat jatkuvasti median agendalla ja siten (myötä)vaikuttavat myös ihmisten maailmankuvaan ja identiteettiin.

Uskonnon mediatisoitumisessa on otettava huomioon myös se, että medialle on siirtynyt monia sosiaalisia funktioita, jotka ennen kuuluivat uskonnollisille instituutioille. Näitä funktioita ovat mm. rituaalit, palvominen, sureminen ja juhliminen. On tärkeää myös ymmärtää, että moderni media muuttaa käsitystä uskonnollisista auktoriteeteista sekä muuttaa tapoja, joilla ihmiset ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa uskontoa koskevien asioiden yhteydessä. Uskontojen mediatisoitumiselle ei ole olemassa kuitenkaan yhtä, universaalia kaavaa. Mediatisoitumisen

muodot riippuvat aina uskonnollisesta, yhteiskunnallisesta ja mediakontekstista¹⁵. (Hjarvard 2013, 79–81.)

Kuten modernia, myös modernia uskonnollisuutta voi lähestyä monista eri näkökulmista¹⁶. Oman tutkielmani näkökulmasta on perusteltua keskittyä erityisesti yhteiskuntaorientoituneeseen uskonnollisuuteen. Lähdän tutkielmassani liikkeelle siitä, että moderni ja uskonto eivät ole toistensa vastakohtia eikä modernisoituminen edellytä uskonnon tai uskonnollisuuden katoamista.

Käsitykseni modernista uskonnollisuudesta rakentuu erityisesti uudelleen muotoillulle sekularisaatioteorialle ja sosiologi Zygmunt Baumania mukailevan uskontotieteilijä Teemu Tairan käsityksille. Lisäksi olennaista on ymmärtää postsekulaarin käsitteen avaamat merkitykset uskontojen uudelle asemalle sekä journalistien että tutkijoiden agendalla. Esittelen seuraavaksi nämä teoreettiset lähtökohdat modernin uskonnollisuuden ymmärtämiselle tarkemmin.

2.2.1 Sekularisaatioteoria: kun uskonnot eivät kadonneetkaan

Sekularisaatioteesi on ollut hallitseva paradigma, jonka kautta uskonnon ja modernisaation suhdetta on jäsennetty akateemisessa tutkimuksessa (Taira 2006, 36; Casanova 1994, 211). Klassinen sekularisaatioteoria ennusti uskontojen ja uskonnollisuuden katoamista ensin julkisesta tilasta ja lopulta myös yksityisestä tilasta. Maallistumista pidettiin pitkään modernisaation kyseenalaistamattomana seurauksena (Kääriäinen 2003, 87).

Koska uskonnollisuus ei ole kadonnut moderneista yhteiskunnista, on sekularisaatioteoriaa ja sekularisaation¹⁷ käsitettä jouduttu tarkentamaan. Esimerkiksi Yhdysvallat ja uskontojen keskeinen asema maassa on ollut yksi selkeä särö sekularisaatioteorian universalistisessa oletuksessa siitä, että uskonto katoaa modernisaatiokehityksen myötä (Taylor 2007, 2). Yksi keskeinen ongelma sekularisaatioteoriassa on ollut myös käsitteiden ’sekulaari’ ja ’sekularisaatio’ monimerkityksellisyys (Casanova 1994, 12; Ketola 2003, 87). Tutkijoilla on ollut kolme vaihtoehtoa

¹⁵ Hjarvard esittää kuitenkin kolme erilaista uskonnon medioitumisen muotoa: uskonnolliset mediat (*religious media*), uskontojournalismin (*journalism on religion*) ja banaalin uskonnon (*banal religion*). Ks. lisää: Hjarvard 2013, 83–93; Hjarvard 2012, 28–39.

¹⁶ Moderniksi uskonnollisuudeksi on määritelty erilaisia uskonnollisuuden muotoja esimerkiksi yksilökeskeisestä New Age -liikkeestä poliittisiin teologioihin ja hengellisyuden kasvuun.

¹⁷ Käsite sekularisaatio pohjautuu latinan kielen sanaan *saeculum*. Keskiaikaisessa latinassa sana merkitsi vuosisataa, aikakautta tai maailmaa. Käsitettä käytettiin oikeudellisessa ja poliittisessä merkityksessä yhteiskunnassa, jossa oli selvä raja ”uskonnollisen” ja ”maallisen” välillä (Kääriäinen 2003, 88).

ongelmallisen teorian kanssa; teorian hylkääminen, teoriasta kiinni pitäminen tai sen uudelleen muotoileminen (Kääriäinen 2003, 87).

Sekularisaatioteorian kolme keskeistä periaatteetta ovat olleet 1) eriytyminen, 2) uskonnon heikkeneminen ja 3) privatisoituminen. Eriytymisellä tarkoitetaan prosessia, jossa eri elämänalueet eriytyvät ja niitä varten muodostuu omat institutionaaliset rakenteensa. Uskonnon heikkeneminen merkitsee sitä, että uskonto menettää asemansa ensin yhteiskunnallisella tasolla, minkä jälkeen se tulee tarpeettomaksi myös yksityisellä tasolla. Privatisoitumisella viitataan uskonnon siirtymiseen julkisesta tilasta yksityiseen tilaan. (Casanova 1994, 211; Kääriäinen 2003, 91–93.) Tutkielmani kannalta erityisesti viimeinen sekularisaatioteorian lähtökohta, privatisoituminen, on oleellinen, sillä media on hallinnut keskeisesti julkiseen tilaan pääsyä ja tilan esityksiä.

Teemu Tairan mukaan sekularisaatioteesi koskee erityisesti sellaista uskonnollisuutta, joka ”hallitsee ihmisiä järjestämällä heidän elämäntapojensa ja yhteiskunnallisia suhteitansa”. Tällaisen uskonnollisuuden voidaan sanoa vähentyneen sekularisaatioteesin mukaisesti länsimaissa. (Taira 2006, 37.) Sekularisaatioteesissä on siis kiinnostuttu uskonnon empiirisistä ilmenemismuodoista (Ketola, Pesonen & Sjöblom 1998, 107).

On kuitenkin tärkeä ymmärtää, että uskonnollisuuden monimuotoisuuden näkökulmasta tietyn uskonnon funktion kuihtuminen ei merkitse koko ilmiön kuolemaa. Taira esittää aiheellisesti sekularisaatioteesin ongelmaksi, että se ei pyri näkemään millainen uskonnollisuus on tyypillistä omalle aikakaudellemme (Taira 2006, 43). Sekularisaatiokeskustelussa on keskitytty osoittamaan tarkoitushakuisesti uskonnon traditionaalisten ilmenemismuotojen väheneminen pohtimatta sitä, millaisia uusia merkityksiä ja ilmenemismuotoja uskonto ja uskonnollisuus ovat voineet saada modernissa kontekstissa.

Sekularisaatioteorian puitteissa on myös ennustettu, että uskonnollinen moniarvoisuus johtaa tilanteeseen, jossa uskonnot joutuvat markkinoimaan itseään samalla tavalla kuin mikä tahansa muu kapitalistisen yhteiskunnan palvelun tarjoaja (Ketola ym. 1998, 113). Tämä tarkoittaa sitä, että uskonnollisten auktoriteettien ja instituutioiden asema on kyseenalaistettu ja myös uskonnot joutuvat kilpailemaan asemastaan ja taistelemaan jatkuvuutensa turvaamiseksi.

Kritiikki sekularisaatioteoriaa kohtaan kasvoi 1960-luvulla ns. uususkonnollisuuden ja fundamentalismin kasvun myötä. Sekularisaatioteoriaa kritisoitiin myös sen Eurooppa-

keskeisyydestä, sillä Euroopassa tapahtunut kehitys nähtiin universaalina (Kääriäinen 2003, 96–99.) Uskonto voi kuitenkin modernisoitua eri konteksteissa eri tavalla, esimerkiksi Latinalaisessa Amerikassa 1960-luvulla syntynyt vapautuksen teologia¹⁸ on osoitus kokonaan toisenlaisesta kehityksestä uskonnon ja modernisoitumisprosessin välillä (ks. Koikkalainen 2008).

José Casanova esittää, että sekularisaatiokehityksessä tapahtuu paradoksaalisesti rinnakkain privatisoitumista ja deprivatisoitumista. Privatisoituminen ja deprivatisoituminen ovat Casanovan mukaan vaihtoehdot modernille uskonnollisuudelle (Casanova 1994, 223). Deprivatisoituminen tarkoittaa privatisoitumisprosessin vastakohtaa ja reaktiota; modernin uskonnon paluuta julkiseen tilaan ja modernin uskonnon julkista luonnetta. Deprivatisoitumisella on Casanovan mukaan kolme keskeistä muotoa: 1) mobilisoituminen traditionaalisen elämän puolustamiseksi, 2) kapitalististen markkinoiden ja yhteiskuntien kritisointi ja 3) ”yhteisen hyvän” korostaminen individualististen modernien teorioiden vastakohtana (Casanova 1994, 215; Kääriäinen 2003, 113).

Deprivatisoituminen ei ole Casanovan mukaan korvannut privatisoitumisilmiötä, vaan molempia tapahtuu rinnakkain (Casanova 1994, 41). Deprivatisoituminen eräänalaisena modernin vastarintana ja uskonnollisten traditioiden muutosvoiman osoittajana on tärkeä teoreettinen lähtökohta omalle tutkielmalleni. Lähestyn siten luterilaisen kirkon ihmisoikeusmyönteisyyttä deprivatisoitumisena. Ottamalla kantaa yleisesti hyväksytyyn ja usein kyseenalaistamattomaan modernin eetokseen, ihmisoikeuksiin, kirkko modernisoituu ja pääsee osalliseksi modernin yhteiskunnan julkista tilaa.

Lähestyn tutkielmassani uskonnollista monimuotoisuutta tarkennetun sekularisaatioparadigman puitteissa siten, että uskonto ei katoa moderneista yhteiskunnista, vaan sen asema ja merkitys muuttuvat. Hyväksyn sekularisaatioteesin lähtökohdat pienin tarkennuksin: modernisaatiokehitys johtaa eri elämänalojen ja instituutioiden eriytymiseen, mikä heijastuu myös uskonnon valta-aseman heikkenemiseen. José Casanovan tavoin esitän, että moderneissa yhteiskunnissa uskonto sekä privatisoituu että deprivatisoituu. Uskonnoilla on siis mahdollisuus joko palata tai olla palaamatta julkiseen tilaan. Uskonnot ovat siten moderneissa yhteiskunnissa yhtä aikaa yksityisiä että julkisia.

¹⁸ ”Vapautuksen teologian modernius ilmenee intellektuaalisena muutoksena, jossa korostuvat ihmiskeskeisyys, kokemuksellisuus, maanpäällistyminen sekä yhteiskunnallinen tietoisuus. Lisäksi poliittinen aktiivisuus ja vapautuksen tavoittelu yhteiskunnallisena emansipaationa ovat selkeitä osoituksia teologian modernisoitumisesta.” (Koikkalainen 2008, 84.)

2.2.2 Notkea ja yhteiskuntaorientoitunut uskonto

Sosiologi Zygmunt Baumanin keskeinen lähtökohta modernin määrittelyyn on käsitys notkeasta modernista. Baumanin moderni rakentuu käsitykselle, että ihmisen aikaansaamalla (modernilla) järjestyksellä ei ole luotettavia perustuksia (Bauman 1996, 27). Koska modernilla ei ole luottavaa perustaa, se on jatkuvassa liikkeessä. Baumanille moderni on siten ennen kaikkea notkea ja muuntautumiskykyinen ilmiö (ks. Bauman 2002).

Notkea moderni jakautuu raskaaseen ja kevyeen kehitysvaiheeseen. Vaiheen, jota Bauman aikaisemmin urallaan nimitti postmoderniksi, hän käsitteellisti myöhemmin modernin toiseksi vaiheeksi eli kevyeksi moderniksi. Moderni on siten kaksiosainen prosessi, jonka toista vaihetta ei tulisi kutsua postmoderniksi vaan kevyeksi moderniksi. Kevyttä modernia edeltää raskas moderni, joka monessa mielessä toimii edelleen traditionaalisella logiikalla. Tällä Bauman tarkoittaa sitä, että traditio korvattiin aluksi uusilla kiinteillä elementeillä. Näihin elementteihin piti voida luottaa, jotta "maailma muuttuisi ennustettavaksi ja siten helposti hallittavaksi" (Bauman 2002, 10).

Notkea moderni ei voi sallia yhdenkään mahdollisuuden kivettyä pysyväksi todellisuudeksi ja siksi notkea moderni on loputtomien mahdollisuuksien modernia. Todellisen määräys- ja käskyvallan kadottaneet auktoriteetit voivat tarjota totuuden sijaan ainoastaan vaihtoehtoja. (Bauman 2002, 78–80.) Sama lähtökohta pätee myös uskonnollisiin auktoriteetteihin; totuuden sijaan he voivat tarjota ainoastaan vaihtoehtoja moninaisen todellisuuden tulkitsemiseen.

Teemu Taira lähestyy modernia uskonnollisuutta Baumanin lähtökohtia mukaillen ”notkeana uskontona”. Notkistuminen ei tapahdu vain uskonnon piirissä, vaan myös muilla elämänalueilla. Tämä notkistuminen väistämättä ”tuottaa epävarmuutta ja ambivalenssia”. (Taira 2006, 59.)

Tairan mukaan uskonto ei niinkään maallistu, vaan notkistuu modernissa kontekstissa. Ymmärrän uskonnon notkeuden siten, että se merkitsee samanaikaisesti sekä pakkoa että kykyä muovautua modernisaation aiheuttamiin yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin muutoksiin. Notkean modernin kontekstissa uskonnot joutuvat muiden perinteiden tavoin perustelemaan itseään diskursiivisesti (Taira 2006, 37). Notkea uskonnollisuus on siis itseään jatkuvasti perustelevaa ja lukuisille eri tulkinnoille väistämättä antautuvaa uskonnollisuutta.

Myös brittiläisen sosiologi Antohny Giddensin mukaan traditiot ajautuvat moderneissa yhteiskunnissa diskursiivisen perusteltavuuden tilaan. Giddensin mukaan traditio voi säilyä moderneissa yhteiskunnissa hengissä vain fundamentalismina. Tällä hän tarkoittaa sellaista traditiota, joka ei perustele itseään. Muutoin traditioiden olemassaolo rakentuu moderneissa yhteiskunnissa diskursiiviselle perusteltavuudelle ja niiden olemassaolon edellytys on antautuminen dialogiin muiden vaihtoehtoisten toimintatapojen kanssa (Giddens 1995, 141–147).

Tutkielmassani olen kiinnostunut yhteiskuntaorientoituneesta uskonnosta, jota pidän yhtenä notkean modernin mahdollisista ilmenemismuodoista. Notkeuden lisäksi yhteiskunnallisuus on tärkeä näkökulma luterilaisen kirkon ihmisoikeuskannanottojen tutkimiseen. Yhteiskuntaorientoinut uskonto on José Casanovan näkemys modernista uskonnollisuudesta, jossa kirkot siirtyvät etuoikeuksiensa puolustamisesta yksilönvapauden puolustamiseen ja hyväksyvät uskonnonvapauden universaalina ihmisoikeutena. Näin heille avautuu mahdollisuus palata julkiseen tilaan puolustamaan moderneja, universaaleja oikeuksia ja demokratian vakiinnuttamista. Tätä muutosta Casanova nimittää siirtymäksi valtio-orientoituneesta instituutiosta yhteiskuntaorientoituneeseen instituutioon¹⁹. (Casanova 1994, 220; Kääriäinen 2003, 113.)

Merkillepantavaa modernissa uskonnollisuudessa on, että tullessaan poliittisille areenoille monet liikkeistä eivät argumentoi uskonnollisin, vaan sekulaarein termein (Ketola ym. 1998, 114). Tästä näkökulmasta on myös kiinnostavaa tarkastella, kuinka luterilainen kirkko argumentoi kannanotoissaan ihmisoikeuksia ja miten argumentit uutisoidaan Helsingin Sanomissa.

2.2.3 *Postsekulaari näkökulmana uskonnon ja modernin suhteeseen*

Käsittelen vielä viime vuosina akateemisessa tutkimuksessa runsaasti esillä ollutta tapaa käsitteellistää modernin ja uskonnon suhde sekä uskonnon muuttunut asema journalistisella ja akateemisella agendalla. Uuden näkökulman ”uskontojen tulemiseen” median ja tutkijoiden agendalle antaa postsekulaarin käsite. Post-etuliite viittaa sekulaarin ajan päättymiseen ja jonkin uuden ajan alkuun.

¹⁹ ”As churches transfer the defense of their particularistic privilege (*libertas ecclesiae*) to the human person and accept the principle of religious freedom as a universal human right, they are for the first time in a position to enter the public sphere anew, this time to defend the institutionalization of modern universal rights, the creation of a modern public sphere, and the establishment of democratic regimes” (Casanova 1994, 220).

Postsekulaarin käsitteen on nostanut esiin 2010-luvulla saksalainen sosiologi Jürgen Habermas. Käsitteen ensisijainen anti uskontojen ja modernin suhteelle on se, että se kyseenalaistaa modernisaation ja sekularisaation välillä nähdyn vuorovaikutussuhteen. Postsekulaarin käsite ja sen suosio liittyvät kiinteästi postmodernin, postkoloniaalisen ja postnationaalisuuden käsitteisiin (Dillon 2012, 255).

Habermas ei puhu postsekulaarista kuitenkaan pelkkänä määreenä tai esimerkiksi tilana, vaan hänelle esimerkiksi Euroopan valtiot ovat postsekulaareja yhteiskuntia. Edellytys postsekulaarin yhteiskunnan synnylle on se, että yhteiskunta on jossakin vaiheessa ensin sekularisoitunut. (Habermas 2008, 1.) Postsekulaarisuus merkitsee Habermasin mukaan sitä, että uskonnolla on yhä julkista merkitystä ja vaikutusvaltaa. Tällainen yhteiskunta edellyttää giddensiläisittäin refleksiivisyyttä ja tietoisuutta omista uskomuksista. (Dillon 2012, 257–258.)

Postsekulaari yhteiskunta on Habermasille ennen kaikkea julkista tietoisuutta (*public consciousness*) uskonnollisten yhteisöjen läsnäolosta yhä sekulaarimmassa ympäristössä. Muutos tietoisuudessa on tapahtunut Habermasin mukaan kolmesta syystä. Ensimmäinen syy on se, että globaalit konfliktit esitetään usein uskonnosta johtuviksi. Toiseksi syyksi Habermas nimeää sen, että uskontojen kansallinen merkitys ja näkyvyys ovat lisääntyneet, koska eri yhteisöjen interventiot julkiseen tilaan lisääntyvät arvokonfliktien lisääntyessä. Kolmas syy postsekulaariin tietoisuuteen johtuu Habermasin mukaan maahanmuuttajista erityisesti, jos he tulevat traditionaalisista yhteiskunnista. (Habermas 2008, 5–7.)

Postsekulaarin yhteiskunnan jäsenten ainoa mahdollisuus yhteiselämään on Habermasin mukaan se, että kaikki alakulttuurit, olivatpa ne uskonnollisia tai eivät, tunnustavat toisensa yhden ja saman poliittisen yhteisön jäseniksi. Postsekulaari tietoisuus edellyttää suvaitsevaisuutta (*tolerance*) paitsi lain myös jokapäiväisen elämän tasolla. (Habermas 2008, 9–10.) Habermas näkee postsekulaarin yhteiskunnan varsin toiveikkaassa ja positiivisessa valossa: hänen mukaansa eri uskontotoihin ja kulttuureihin liittyvät kokemukset ja traditiot voivat rikastuttaa postsekulaaria yhteiskuntaa ja kantaa sitä eteenpäin (Dillon 2012, 270).

Postsekulaarin käsite tarjoaa tarkentavan näkökulman uskontojen muuttuneeseen näkyvyyteen modernien yhteiskuntien julkisessa tilassa. Postsekulaarin käsitteen käyttäminen ei tarkoita sitä, että sekulaarin käsite tai sekularisaatio olisivat vääriä teoreettisia lähtökohtia modernin ja uskonnon

välisen suhteen ymmärtämiseksi. Käsite tuo kuitenkin esille sekularisaatioteorian ja sekulaarin käsitteen puutteellisuuden selittää uskonnon ja yhteiskunnan suhdetta.

Postsekulaarista näkökulmasta uskontojen läsnäolo nyky-yhteiskunnissa täytyy hahmottaa osana uutta kulttuurista kehystä. Tämän kehysten olennaiset ulottuvuudet ovat yksilöllistymiskehitys (*individualization*), pluralismi, kuulumisen tunteen deterritoriaalisuus eli irtoaminen tietystä paikasta (*de-territorialization*) ja muuttoliikkeet. (Giordian and Pace 2012,1–3.) Uudessa kehyksessä esiintyvää uskonnollisuutta voi ymmärtää postsekulaarin käsitteen lisäksi myös spirituaalisuuden²⁰ näkökulmasta.

Pidän postsekulaarin käsitettä tarvittavana lisänä uskonnon ja modernin suhteen tutkimisessa, mutta en hahmota sitä Habermasin tavoin koko yhteiskuntaa kattavana käsitteenä²¹. Miellän postsekulaarin käsitteen sekularisaatioon kuuluvana elementtinä, joka syventää sekularisaatiokehityksen seurausten ymmärtämistä. Postsekulaari on siten osa sekulaaria ja sekularisaatio on tuottanut postsekulaarin muuttamalla uskonnon funktiota nyky-yhteiskunnassa (Giordian and Pace 2012, 5).

Postsekulaarin käsite on erittäin käyttökelpoinen omassa tutkimusasetelmassani, koska sillä kuvataan sekä tiedeyhteisön että journalistien muuttunutta tietoisuutta uskonnon merkityksestä moderneissa yhteiskunnissa (Gorski ym. 2012, 2). Uskonto on selvästi palannut takaisin journalistiselle agendalle ja se huomioidaan enemmän myös tiedeyhteisössä merkittävänä yhteiskuntatieteellisenä tutkimuskohteena. Tätä muutosta täytyy kuvata myös uudella käsitteellä ja sen vuoksi hyväksyn postsekulaarin käsitteen osaksi tutkimusasetelmaani, vaikka post-etuliite on

²⁰ Esimerkiksi Linda Woodhead ja Paul Heelas ovat käsitelleet tuotannossaan spirituaalisuutta modernin uskonnollisuuden ilmentymänä. Ks. esimerkiksi Woodhead, Linda & Paul Fletcher & Hiroko Kawanami & David Smith (toim.) 2002 ja Woodhead, Linda & Paul Heelas (toim.) 2000. Linda Woodheadin mukaan uskonto viittaa ulkoisiin ulottuvuuksiin, kuten rakennuksiin, instituutioihin ja rituaaleihin. Spirituaalisuus sen sijaan viittaa sisäisiin, subjektiivisiin, kokemuksellisiin ja tunnetason ulottuvuuksiin. Ks. lisää Woodhead 2010.

²¹ Käsitän Habermasin postsekulaarin yhteiskunnan määritelmän monikulttuuriseksi yhteiskunnaksi enkä näe tarpeellisenä käyttää postsekulaarin käsitettä näin laajassa kontekstissa. Myös José Casanova pitää puhetta postsekulaareista yhteiskunnista ennen aikaisena. Silti eurooppalaisissa yhteiskunnissa on tapahtunut hänen mukaansa muutos suhteessa uskontoihin. Casanovan mukaan muutos näkyy pakkomielleisessä suhteessa uskontoon ja erityisesti uskonnon julkiseen ulottuvuuteen. Postsekulaari näkyy myös uutena refleksiivisenä suhtautumisena uskontoihin ja tämän taustalla vaikuttavat globalisaatio, Euroopan integraatio sekä muuttoliikkeet ja lisääntynyt uskonnollinen pluralismi. (Casanova 2012, 41–43.)

mielestäni harhaanjohtava sekularisaatioteorian ja laajemminkin kulttuuristen ilmiöiden kuvaajana.²²

Kanadalainen filosofi Charles Taylor kuvaa postsekulaarin ajan uskonnollisuutta kielitieteilijä Mikhail Epsteinin käsitteellä ”minimiuskonto” (*miminal religion*). Tämä uskonnollisuus on spirituaalisuutta, jota yksilö elää lähiympäristössään perheensä ja ystäviensä kanssa kirkon sijaan. Taylorin mukaan minimiuskonnollisuudessa on samankaltaisuutta länsimaisen spirituaalisuuden kanssa. Tämä spirituaalisuus kiteytyy Taylorin mukaan ajatukseen siitä, että ihmiset ovat spirituaalisia mutta eivät uskonnollisia (*being spiritual but not religious*). (Taylor 2007, 534–535.)

Tämä näkemys vahvistaa kuvaani modernista uskonnollisuudesta kokemuksellisesti yksityiseen rajattuna ilmiönä. Julkiseen tilaan päästessään uskonnot keskittyvät sekulaareihin teemoihin ja sekulaariin kieleen. Uskonnollisilla yhteisöillä on julkisessa tilassa enemmän merkitystä yhteiskunnallisina toimijoina kuin uskonnollisen kokemuksen tai kielen välittäjinä.

Myös luterilainen kirkko on reagoinut postsekulaariin yhteiskuntaan ja sen tuomiin haasteisiin kirkolle. Esimerkiksi teologian tohtori Tomi Karttunen näkee ”postsekularismin” haasteen kirkolle siinä, että kirkon täytyy olla ”oma itsensä ja kohdata pluralistinen todellisuus, jossa yhtäältä elävät niin etsintä, välinpitämättömyys kuin vihamielisyyskin” (Karttunen 18, 2013).

2.3 Käsitys yksilön universaaleista oikeuksista: ihmisoikeusajattelun vakiintuminen

Ihmisoikeuksista on tullut lyhyessä ajassa kiinteä osa kansainvälistä ja kansallista politiikkaa ja oikeusjärjestelmiä. Ihmisoikeuksien perinne liittyy eurooppalaiseen valistusajatteluun ja sen muotoilemaan, yksilön asemaa kunnioittavaan ihmisoikeusdoktriiniin. Kansainväliset tuomioistuimet ovat vahvistaneet ratkaisuisaan ihmisoikeuksien yleismaailmallisen luonteen. (Kortteinen 1998, 80–81.)

Ihmisoikeuksien tunnustamisen perustana pidetään ihmisoikeuksien yleismaailmallista julistusta vuodelta 1948. Sen esipuheen mukaan YK:n yleiskokous antoi julistuksen ”kaikkien kansojen ja kaikkien kansakuntien tavoiteltavaksi yhteiseksi ohjeeksi” (Jyränki 2001, 33). Kaikilla valtioilla on

²² Kulttuurisen jatkuvuuden näkökulmasta post- etuliite antaa mielestäni aina harhaanjohtavat kuvan. Ymmärrän esimerkiksi modernin Zygmunt Baumanin tavoin notkeaksi ilmiöksi enkä sen vuoksi näe syytä käyttää käsitettä postmoderni kuvaamaan modernin kypsempää vaihetta ja modernin kehitystä.

intressi ihmisoikeuksien suojelemiseen, joten ihmisoikeusvelvoitteita pidetään valtioiden välisinä niin, että valtiot ovat vastuussa niiden loukkaamisesta kansainväliselle yhteisölle. (Kortteinen 1998, 81.)

Ihmisoikeuksilla tarkoitetaan kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa tai muissa kansainvälisissä asiakirjoissa kirjattuja oikeuksia. Ihmisoikeudet eivät ole sidottuja tietyn valtion kansalaisuuteen, vaan ne kuuluvat kaikille²³. Perusoikeudella sen sijaan viitataan Suomessa perustuslaissa säädettyyn, yksilölle kuuluvaan oikeuteen. Vain perustavanlaatuiset, erityisen tärkeät oikeudet ovat perusoikeuksia ja ne kuuluvat kaikille yhdenvertaisesti. (Perusoikeuskomitea 1992, 49–50.)

Keskeisenä ihmisoikeuskulttuurin murroksena Suomen näkökulmasta voi pitää Suomen liittymistä Euroopan Neuvostoon vuonna 1989 ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen ratifioimista seuraavana vuonna 1990. Ihmisoikeuksien kansallisen merkityksen kasvun näkyvin merkki on kuitenkin kansallinen perusoikeusuudistus vuonna 1995. Perusoikeusuudistuksen tarkoituksena oli vahvistaa yksilön oikeuksia ja tasa-arvoa sekä laajentaa yksityisten ihmisten mahdollisuutta vedota perusoikeuksiin. (Putkonen 2012, 19–22.) Perusoikeusuudistuksessa omaksuttiin myös lähtökohdaksi, että julkisella vallalla on velvollisuus aktiivisesti edistää perusoikeuksien toteutumista.²⁴

Käsitys universaaleista yksilölle kuuluvista oikeuksista läpäisi suomalaisen oikeusjärjestelmän viimeistään perusoikeusuudistuksen yhteydessä. Uudistuksen myötä perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen²⁵. Lisäksi, jos tuomioistuimen käsiteltävänä olevassa asiassa lain säännöksen soveltaminen olisi ilmeisessä ristiriidassa perustuslain kanssa, 106 §:n mukaan tuomioistuimen on annettava etusija perustuslain säännökselle.

²³ Kansallisvaltiojärjestelmä haastaa ihmisoikeuksien universaalisuutta. Tästä esimerkkinä YK:n taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien sopimuksessa turvattu oikeus terveyteen, joka valtioiden tulee turvata kaikille oikeudenkäyttöpiirissään oleville ihmisille riippumatta siitä, mikä on heidän oikeudellinen asemansa. (ks. esim. Report of Special Rapporteur on the right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health, Paul Hunt: http://www.who.int/mediacentre/factsheet/fs323_en.pdf.) Tästä huolimatta esimerkiksi paperittomien ihmisten terveydenhuoltoa ei ole järjestetty useissa valtioissa TSS-sopimuksen velvoittamalla tavalla. Ks. esim. www.paperittomat.fi.

²⁴ <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/1998/19980030>

²⁵ Finlex: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

2.4 Diskurssianalyysi metodologiana

2.4.1 Kieli ja diskurssit sosiaalisen todellisuuden rakentajina

Tutkielmani laadullisen analyysin metodi on diskurssianalyysi. Aineistona on arkkipiispa Kari Mäkistä ja ihmisoikeuksia käsittelevät julkaisut kirkon tiedotuskeskuksen uutisarkistossa ja Helsingin Sanomien digilehden arkistossa aikavälillä 1.1.2010–31.12.2013. Aineistoa ja sen rajaamista käsittelen tarkemmin luvuissa 3.1 ja 3.2.

Keskeisin teoreettinen lähtökohta tutkielmalleni ja sen metodologialle on käsitys sosiaalisen todellisuuden diskursiivisesta luonteesta sekä kielestä diskursiivisen todellisuuden rakentajana. Diskurssianalyysi on kielellä rakennetun sosiaalisen todellisuuden tutkimista kahdella tavalla; yhtäältä se on teoreettinen näkökulma sosiaalisen todellisuuden luonteen ymmärtämiseen, toisaalta se tarjoaa käytännöllisen tavan lähestyä ja tutkia tätä todellisuutta.

Diskurssianalyysi ei ole yhtenäinen tutkimusmenetelmä, pikemminkin se on tutkimusasetelma tai sen teoreettinen viitekehys. Erilaisia diskurssianalyysyjä yhdistää heterogeenisesti ymmärretty diskurssin käsite ja se, että ne liittyvät kieleen ja kielen käyttöön. (Pesonen 1996, 16.) Lähtökohta on kuitenkin se, että diskurssit eivät ole staattisia, vaan ne kilpailevat jatkuvasti merkityksistä, joita asioille annetaan (Pesonen 1996, 147). Merkityksenanto on inhimillinen toiminto ja siksi niitä koskee kulttuurin- ja mediatukija Mikko Lehtosen mukaan samat ehdot kuin muitakin inhimillisiä toimintoja: ”tilapäisyys, epävakaisuus ja alttius muutoksille” (Lehtonen 1998, 20). Diskursiivisen vallan näkökulmasta tämä tarkoittaa sitä, että valta-asetelmia rakennetaan ja uusitaan jatkuvasti.

Diskurssi ei ole pelkkä kielellinen ilmiö, vaan se on aina kytköksissä sosiaalisiin käytäntöihin ja rakenteisiin. Diskurssianalyttisessä lähestymistavassa valta kytkeytyy joukkoviestintään kielen kautta. Kieli ei ole neutraali tai viaton, vaan juuri kielessä käydään yhteiskunnallisia taisteluita merkkien sisällöistä. Tarkastelussa ovat siis myös yksittäisten käsitteiden (merkkien) sisällöt. Taistelussa ei ole ollut eikä tule koskaan olemaan kyse siitä, kenelle termi kuuluu, vaan termin konnotaatioista. (Hall 1995, 179–180.)

Merkitystaistelua ei käydä kuitenkaan vain kielen tasolla, tai ”diskursiivisissa tihentymissä”, kuten Hall asian ilmaisee. Myös merkinnän välineistä kamppaillaan (Hall 1995, 181). Tämän vuoksi

medialla on välittäjänä keskeinen valta-asema: ketkä pääsevät käyttämään diskursiivista valtaa esimerkiksi ongelmanasetteluiden luomisen muodossa? Tämän vuoksi en tarkastele ihmisoikeusdiskurssin rakentumista ainoastaan Mäkisen kannanottojen, eli kielellisten ilmaisujen varassa.

Merkitysten ja vallan suhde näyttäytyy merkinnän välineiden hallinnan lisäksi myös siinä, onko ihmisillä lähtökohtaisesti mahdollisuutta osallistua tuotettuun merkitysten maailmaan. Esimerkiksi luku- ja kirjoitustaidottomat ihmiset ovat monien merkitysten ulkopuolella. Samoin digitaali-tekniikan epätasainen jakautuminen sulkee ihmisiä merkitysten ulkopuolelle. Luku- ja kirjoitustaidottomuuden ja viestintävälineiden puuttumisen lisäksi myös ”vallitsevat merkitykset voivat vaientaa kokonaisia ihmisryhmiä pitkiksi ajoiksi”. (Lehtonen 1998, 24.)

Kuten olen jo aiemmin tuonut esille, lähtökohtani kielen ja laajemmin viestinnän tutkimukseen on kulttuurinen. Kulttuurinen näkökulma keskittää huomionsa ensisijaisesti ihmisen yhteisöllisiin ja symbolisiin ulottuvuuksiin. Ihmiset luovat ja ilmaisevat sosiaalista todellisuutta symbolijärjestelmien kuten taiteen, tieteen, uskonnon yms. kautta (Carey 1994, 93). Painopiste tulkinnaissa on yhteisöllisten elementtien ja viestinnän sisältöjen yhteyksien tutkimisessa viestinnän materiaalsen ulottuvuuden sijaan²⁶. Vallankäyttö on kuitenkin läsnä analyysissä kielen ja sen kautta muodostettujen representaatioiden sekä diskurssien kautta.

Diskurssianalyttisen tutkimuksen keskiössä on kielen ja sosiaalisen todellisuuden vuorovaikutus ja sen synnyttämät merkitykset. Analyysin lähtökohtia ovat 1) oletus kielen sosiaalista todellisuutta rakentavasta luonteesta, 2) oletus useiden rinnakkaisten ja keskenään kilpailevien merkityssystemien olemassaolosta, 3) oletus merkityksellisen toiminnan kontekstisidonnaisuudesta, 4) oletus toimijoiden kiinnittymisestä merkityssystemeihin ja 5) oletus kielen käytön seurauksia tuottavasta luonteesta (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 17–18).

Tärkeä teoreettinen lähtökohta diskurssianalyysille ja sen soveltamiselle tutkielmassani on myös sosiaalinen konstruktionismi. Sen mukaan todellisuutta ei ole mahdollista kohdata sellaisenaan, vaan kohtaamme sen aina merkityksellistettynä. Kieli ei ole todellisuuden kuva, mutta se ei ole myöskään riippumaton todellisuudesta. Olennaista onkin ymmärtää näiden kahden välinen

²⁶ Vaikka painopiste on viestinnän sisällöissä ja viestinnän yhteisöllisissä ja symbolisissa ulottuvuuksissa, on myös viestinnän materiaalsen ulottuvuus otettava aina huomioon. Viestinnällisen todellisuuden näkökulmasta en näe valintaa materiaalsen ja sisällöllisen ulottuvuuden välillä mahdollisena; molemmat ulottuvuudet on huomioitava. Tästä syystä käytän käsitettä ”media”, vaikka lähtökohtani viestinnätutkimuksessa on kulttuurinen.

vuorovaikutus. (Jokinen 1999, 39–40.) Erilaiset merkityssysteemit eivät rakenna sosiaalista todellisuutta itsenäisesti, vaan ne saavat merkityksensä suhteessa toisiin merkityssysteemeihin. Tämä tarkoittaa sitä, että sosiaalisen todellisuus on rakenteeltaan interdiskursiivinen. (Jokinen ym. 1993, 28–29.)

Diskurssianalyysi perustuu ajatukselle, että konstruimme jatkuvasti sosiaalista todellisuutta kieltä käyttämällä. Tutkimusaiheeni näkökulmasta merkillepantavaa on se, että sanojen konstruktivistista luonnetta on vaikea havaita etenkin silloin, kun kyseessä on oman kulttuuripiirin luonnollistamat käsitteet. (Jokinen ym. 1993, 19.) Sama ilmiö on läsnä kulttuurissa laajemminkin: oma kulttuurin käytännöt on vaikea havaita ja ymmärtää ”kulttuuriseksi” luonnollisten toimintamallien sijaan. Siksi kulttuurintutkimuksen keskeisin haaste on itsestään selvinä pidettyjen käytäntöjen ja niihin kätkeytyvien merkitysten problematisoimisen.

2.4.2 Diskurssianalyysi tutkimuksen metodina

Diskurssianalyysille ominaista on sosiaalista todellisuutta luovien konstruktioiden näkyväksi tekeminen (Jokinen ym. 1993, 19). Tutkielmassani en ole kiinnostunut kirkon sisäisistä kilpailevista diskursseista vaan kirkon johdon tuottamasta ihmisoikeusdiskurssista sekä siitä, kuinka tämä diskurssi esitetään Helsingin Sanomissa ja kirkon omassa viestinnässä.

Kielen, merkitysten, kulttuurin ja käytäntöjen välisiä suhteita voi lähestyä useiden eri tutkimustraditioiden kautta. Diskurssianalyysissä näkökulma tarkentuu kielellisten käytäntöjen tai merkitysten suhteeseen niitä rakentavien käytäntöjen kanssa (Jokinen 1999, 50).

Diskurssianalyysin kaksi keskeistä päähaaraa ovat kriittinen ja analyttinen diskurssianalyysi²⁷. Olennaista tutkimusotteiden erossa on se, kuinka sosiaalisen todellisuuden luonteeseen suhtaudutaan ja kuinka tämä suhtautuminen ohjaa analyysiä. Kriittinen analyysi perustuu oletukselle alistussuhteiden olemassaolosta, kun taas analyttisessä diskurssianalyysissä tutkimus tehdään aineistolähtöisesti ilman vastaavaa taustaoletusta (Jokinen & Juhila 1999, 86). Tutkielmassani sitoudun analyttisen diskurssianalyysin lähtökohtiin siksi, että olen kiinnostunut sosiaalisesta todellisuudesta sellaisena kuin se valitussa aineistossa näyttäytyy. Tutkielmani

²⁷ Kriittinen ja analyttinen diskurssianalyysi eivät ole kuitenkaan toisensa poissulkevia teoreettisia viitekehyksiä, vaan lähestymistavat pitäisi nähdä toisinaan täydentävinä ja tukevinä lähestymistapoina (Haataja 2011, 17).

tarkoituksena ei ole vallitsevien käytäntöjen kritisointi tai muuttaminen vaan analysointi ja argumentointi.

Toinen keskeinen jakolinja diskurssianalyttisessä tutkimuksessa on ontologisen ja episteemisen konstruktionismin välillä. Samaa jakoa ylläpitävät realistinen diskurssianalyysi (vrt. ontologinen konstruktionismi) ja relativistinen konstruktionismi (vrt. episteeminen konstruktionismi). Oleellinen ero näiden suutausten välillä on se, kuinka suhtaudutaan tekstin ulkopuoliseen, ei-diskursiiviseen todellisuuteen. Ontologisen konstruktionismin mukaan tällainen ei-diskursiivinen maailma on olemassa ja diskurssianalyysin tehtävä on analysoida kuinka sitä rakennetaan diskursiivisesti ja kuinka se vastaa diskursiivisia käytäntöjä. Episteemisessä diskurssianalyysissä sen sijaan ei oteta kantaa ei-diskursiivisen maailman olemassaoloon ja diskurssianalyysi palautuu aina vain kieleen. (Juhila 1999, 162.)

Diskurssianalyysissä huomio ei kohdistu yksilöihin vaan niihin sosiaalisiin käytäntöihin, joita nämä yksilöt kielen käytöllä heijastavat (Jokinen ym.1993, 37). Kielen käytön tutkimus kohdistuu samanaikaisesti mikrotason yksityiskohdille ja makrotason instituutioiden läsnäoloon (Jokinen ym. 1999, 33). Tutkielmassani en ole siten kiinnostunut arkkipiispa Mäkisestä yksilönä tai yksittäisinä kirkon jäsenenä. Voin tutkia hänen puheenvuorojansa mikrotason yksityiskohtina, mutta olennaista on nähdä näiden yksityiskohtien kiinteät yhteydet makrotason instituutioon eli kirkkoon²⁸.

Olen kiinnostunut Kari Mäkisen puheenvuoroista siksi, että hänellä on institutionaalinen rooli, jonka avulla hänellä on pääsy julkiseen tilaan. Hänen puheensa tulee siis tietyistä institutionaalisesta positiosta, johon pääsy on kontrolloitua. Tästä asemasta esitetyille puheenvuoroille on sen vuoksi myös tarkat tuotantoehdot. (Jokinen 1993, 190.) Arkkipiispan asema ei ole mikä tahansa asema; arkkipiispa on myös symboli. Hänellä on kirkon liturginen avainasema, mikä antaa hänelle mahdollisuuden toimia yhteiskunnan ”moraalisena äänenä”. (Lundby 2006, 45.)

Tarkastelen tutkielmassani sekä arkkipiispan omia että hänestä kirjoitettuja puheenvuoroja, joissa käsitellään ihmisoikeuskysymyksiä Suomessa tai muualla maailmassa. Etsin aineistosta niitä

²⁸ Vaikka en tarkastele Mäkistä yksilönä, ei hänen yksityishenkilöön liittyviä ominaisuuksia voi täysin sivuuttaakaan. Näiden ominaisuuksien kautta Mäkinen liittyy kokonaan toisiin instituutioihin ja diskursseihin, jotka on otettava huomioon hänen kannanottojaan tutkittaessa. Näitä ominaisuuksia ovat esimerkiksi Kari Mäkisen ikä, sukupuoli ja koulutus. Mäkinen on korkeimman mahdollisen teologisen koulutuksen saanut suomalainen heteroseksuaalisessa suhteessa elävä perheellinen mies. Myös nämä ominaisuudet positiivivat Mäkistä suhteessa ihmisoikeuksiin ja muihin yhteiskunnallisiin kannanottoihin.

kielellisiä käytäntöjä, joilla ihmisoikeuksista tehdään kirkon agendalle kuuluva asia. Esitän aineistolle seuraavat tutkimuskysymykset:

- 1) Argumentoidaanko ihmisoikeuksia ja jos argumentoidaan, miten argumentointi rakentuu?
- 2) Ottaako arkkipiispa kantaa ihmisoikeuksiin kohdissa, joissa häntä siteerataan? Jos ottaa, miten?
- 3) Onko aineistossa diskursiivisia hiljaisuuksia? Mistä kirkko ja Helsingin Sanomat toistuvasti vaikenevat?
- 4) Toistuvat argumentoinnit ja kehystykset: onko aineistossa identifioitavissa diskursseja?
- 5) Onko aineistossa identifioitavissa muita kuin arkkipiispa Mäkisen edustamia diskursseja?

Lopuksi haluan ottaa kantaa diskurssianalyysin ajankohtaisuuteen ja mahdollisuuteen purkaa sosiaalista todellisuutta rakentavia kielellisiä käytäntöjä ja merkityksiä tilanteessa, jossa viestinnällinen todellisuus on muuttunut multimodaaliseksi. Esimerkiksi Günther Kress (2003) on esittänyt, että tekstin sijaan merkityksiä on analysoitava enemmän kuvista ja kuvaruuduista.

Kressin pääajatus on se, että kuva on korvannut tekstin ja kuvaruutu (*screen*) kirjan.

Merkityksenantoa ei voi ymmärtää nykykontekstissa ymmärtämättä tätä muutosta ja sen seurauksia. (Kress 2003, 35.) Olennaista diskurssianalyysin ja sosiaalisen todellisuuden rakentumisen näkökulmasta on se, että kirjoitus on enää yksi – ei ainoa – osa viestinnän kokonaisuutta (Kress 2003, 21).²⁹

Vaikka hyväksyn Kressin vaatimuksen näkökulman muutokseen sosiaalista todellisuutta tutkittaessa, pidän diskurssianalyysiä relevanttina tutkimusmenetelmänä luterilaisen kirkon ihmisoikeuskannanottojen tutkimiseen. Diskurssianalyysi on perusteltu lähestymistapa siksi, että uskontojournalismia ei ole tutkittu Suomen kontekstissa – eikä maailmanlaajuisestikaan – riittävästi. Siksi kirkon ja Helsingin Sanomien julkaiseman materiaalin analysoimiseen juuri tekstilähtöinen metodi soveltuu hyvin.

2.4.3 Diskurssianalyttinen lähiluku metodina

Tutkielmassani diskurssianalyttinen lähiluku tarkoittaa sitä, että etsin aineistosta sosiaalisen todellisuuden hallitsevia jäsennostapoja, tai toistuvia (hegemonisen aseman saavuttaneita) diskursseja. Mielenkiinto on myös itsestäänselvyyksissä, sillä ”mitä itsestään selvempänä ja

²⁹ ”Writing plays one part in communicational ensembles and no longer the part” (Kress 2003, 21).

vaihtoehdottomampana jokin diskurssi esiintyy, sitä vahvempi se on, vaikkei se lukumääräisesti aineistoa dominoisikaan” (Jokinen & Juhila 1993, 81).

Luokittelen aineiston sieltä nousevien teemojen mukaisesti. Olennaista Helsingin Sanomien ja Evi.fi-verkkopalvelun julkaisuja luokitellessa on myös ymmärtää aineistojen erilaisuus. Vaikka esitän aineistolle pääasiallisesti samat tutkimuskysymykset, Helsingin Sanomien aineiston kontekstualisoin uskontojournalismiin kun taas kirkon tuottama materiaali on paitsi kirkon omaa viestintää, myös kirkon omaa PR-työtä. Aineistoon täytyy sen vuoksi suhtautua genretietoisesti.

Lähiluku metodina tarkoittaa huolellista paneutumista teksteihin diskursseja identifioimalla ja analysoimalla. Analysoin aineistosta kannanottojen perusteluita ja toistuvuutta. Tarkka lähiluku voi paljastaa myös diskursiivisia hiljaisuuksia (Haataja 2011, 19). Diskursiivisen hiljaisuuden ymmärrän siten, että se voi tarkoittaa myös vaihtoehdottomuutta ja naturalisointia. Hiljaisuus ei siten merkitse pelkästään jonkin kieltämistä, vaan se voi merkitä myös diskursiivista itsestäänselvyyttä. Esimerkiksi johdannossa esittelemäni arkkipiispan kannanotto somalialaisten perheenyhdistämiseen on hyvä esimerkki selkeästä ihmisoikeuskannanotosta³⁰, jossa käsitettä ”ihmisoikeudet” ei mainita kertaakaan. Tämän voi tulkita ihmisoikeusajattelun naturalisoimisena, vaikka kyseessä on poliittisesti rakennettu oikeusjärjestelmä, johon Suomi muun kansainvälisen yhteisön tavoin on sitoutunut.

2.4.4 Suppea määrällinen analyysi

Lähiluvun rinnalle tuotan myös suppean numeerisen aineiston arkkipiispan ja ihmisoikeudet kytkevästä jutuista sekä kirkon että Helsingin Sanomien aineistoissa. Tarkastelen numeerisen aineiston kautta sitä, kuinka usein kirkko tiedotti arkkipiispa Mäkisestä vuosina 2010–2013 ja kuinka moni näistä tiedotteista käsitteli ihmisoikeuksia. Saman jaottelun teen myös Helsingin Sanomien aineiston kanssa.

Olen kiinnostunut siitä, kuinka paljon medianäkyvyyttä Helsingin Sanomat antoi arkkipiisपालle tutkimusajankohtana ja kuinka moni julkaistuista jutuista käsitteli ihmisoikeuksia. Luvut

³⁰ Oikeus perhe-elämän viettämiseen ja perheenyhdistämiseen on turvattu useissa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa, esim. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa, YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa, Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ja Euroopan neuvoston direktiivissä 2003/86/EY (”perheenyhdistämisdirektiivissä”).

täydentävät diskurssianalyysin tuloksia olennaisesti osoittamalla kuinka suuri osa piispaan liittyvästä julkisuudesta käsitteli ihmisoikeuksia. Numeerisen analyysin kysymykset ovat:

- 1) Kuinka monta artikkelia Helsingin Sanomien digilehden arkistosta ja kuinka monta tiedotetta Evl.fi-verkkopalvelun tiedotarkistosta ja löytyy hakusanalla ”arkkipiispa Kari Mäkinen”?
- 2) Kuinka monta artikkelia Helsingin Sanomien digilehden arkistosta ja kuinka monta tiedotetta Evl.fi-verkkopalvelun tiedotarkistosta ja löytyy siten, että aineistossa mainitaan sekä Kari Mäkinen että eksplisiittisesti ihmisoikeudet?
- 3) Kuinka monta artikkelia löytyy Helsingin Sanomien digilehden arkistosta ja kuinka monta tiedotetta Evl.fi-verkkopalvelun uutisarkistosta siten, että aineistossa mainitaan sekä Kari Mäkinen että implisiittisesti ihmisoikeudet?
- 4) Kuinka monta ja mitä ihmisoikeuksia tai ihmisoikeuskysymyksiä aineiston neljässä eri kategoriassa käsitellään?
- 5) Kuinka paljon ihmisoikeuksia (eksplisiittisesti ja implisiittisesti) käsittelevää aineistoa on prosentuaalisesti suhteessa kaikkiin arkkipiispaa koskeviin julkaisuihin?
- 6) Miten Helsingin Sanomien aineisto jakautuu juttutyypeittäin?

3. AINEISTO

3.1 Aineiston kerääminen

Tutkimukseni aineistona on arkkipiispa Kari Mäkistä käsittelevät Helsingin Sanomien artikkelit, uutiset ja muut jutut sekä Suomen evankelis-luterilaisen kirkon Evl.fi-verkkopalvelun uutisarkiston kaikki Kari Mäkistä käsittelevät tiedotteet. Keräsin aineiston aikaväliltä 1.1.2010–3.12.2013. Rajasin aineiston koskemaan vuosia 2010–2013 siksi, Mäkinen vihittiin virkaansa vuonna 2010 ja haluan tarkastella hänen edustamaansa linjaa kirkon ihmisoikeuskysymyksissä koko hänen virkakautensa kokonaisten vuosien ajalta. Arkkipiispan julkisuuskuvan tutkiminen on tällä aineisto- ja aikarajauksella mielekästä ja mahdollista pro gradu -tutkielman puitteissa.

Hain Evl.fi-verkkopalvelun uutisarkiston hakukoneessa hakusanalla ”arkkipiispa Kari Mäkinen”. Evl.fi-verkkopalvelun arkistossa on mahdollista tehdä vain ajallisesti tarkennettuja hakuja, joten ryhmittelin aineiston itse siten, että erotin ihmisoikeuksia käsittelevät jutut omaksi aineistokseen.

Evl.fi-verkkopalvelu on evankelis-luterilaisen kirkon yhteinen verkkopalvelu. Palvelu on kaikille avoin ja se on tarkoitettu sekä kirkon työntekijöille että muille kirkosta ja sen toiminnasta kiinnostuneille. Valitsin aineiston tarjoajaksi Evl.fi-verkkopalvelun arkiston juuri siksi, että

verkkopalvelun sisältö on suunnattu kaikille, toisin kuin esim. Sakasti.Evl.fi-palvelu. Sakasti.Evl.fi-palvelu on Kirkkohallituksen ylläpitämä seurakuntatyön ja hallinnon verkkopalvelu kirkon työntekijöille ja toimijoille³¹.

Helsingin Sanomien aineiston keräsin Helsingin Sanomien digilehden arkistosta. Digilehti on Helsingin Sanomien näköislehti ja saan arkistosta kaikki Kari Mäkistä käsittelevät artikkelit, uutiset ja muut julkaisut tutkimusajankohdalta. En rajannut hakua juttutyypin mukaan lainkaan. Halusin tarkastella aineistoni kautta myös sitä, mitkä juttutyypit nousevat Helsingin Sanomissa eniten esille arkkipiispasta kirjoittaessa.

Hakusanani Helsingin Sanomien digilehden arkiston hakukoneessa olivat 1) ”arkkipiispa Kari Mäkinen” ja 2) ”arkkipiispa Kari Mäkinen and ihmisoik*. Helsingin Sanomat valitsin aineistoksi siksi, että lehti on ainoa valtakunnallinen sanomalehti Suomessa ja sen vuoksi sen toteuttama uskontojournalismi on merkittävää tilanteessa, jossa suomalaista uskontojournalismia on tutkittu vain vähän.

Tiedostan, että aiheen rajaus Kari Mäkiseen ja ihmisoikeuksia eksplisiittisesti käsittelevään materiaaliin vaikuttaa aineistoon sekä laadullisesti että määrällisesti. Kirkon suhdetta ihmisoikeuksiin ei voi tutkia laajamittaisesti keskittymällä aineistoon, jossa on mainittu sekä arkkipiispa että käsite ”ihmisoikeudet”. Monet ihmisoikeudet, kuten esimerkiksi oikeus perhe-elämän viettämiseen tai lapsen oikeudet voivat olla hyvinkin sekä kirkon että median agendalla, mutta rajauksestani johtuen tällainen materiaali jäisi aineiston ulkopuolelle.

En halua sivuuttaa täysin tällaista aineistoa, ja sen vuoksi erotin omaksi kategoriakseen sekä kirkon että Helsingin Sanomien aineistossa jutut, joissa ihmisoikeudet mainitaan implisiittisesti. Tällä rajauksella lisäsin aineistooni jutut, joissa ihmisoikeuksien käsitettä ei mainita eksplisiittisesti, mutta jutussa mainitaan selkeästi jokin ihmisoikeus tai siinä käsitellään jotakin konkreettista ihmisoikeutta, kuten esimerkiksi yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa sukupuolineutraalin avioliittokäsityksen taustalla³².

³¹ <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp2?Open&cid=info-fi>

³² Miellän keskustelun seksuaalivähemmistöjen oikeuksista kysymyksiksi tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta. Näin ollen analysoin jokaisen artikkelin, jossa käsitellään seksuaalivähemmistöjen oikeuksia (esim. tasa-arvoinen avioliittolaki, homojen asema laajemmin kirkossa ja yhteiskunnassa) siitä näkökulmasta, että niissä käsitellään tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta.

Rajaukseen liittyy kuitenkin ongelmia, jotka on tiedostettava. Otin aineistooni jutut, joissa mainitaan esimerkiksi ”homoliitot” tai ”sukupuolineutraali avioliitto”, koska näen ne selkeinä ihmisoikeuskysymyksinä. Ongelmia implisiittisyyden suhteen tulee silloin, kun jutussa käsitellään esimerkiksi kirkosta eroamisbuumia ns. Homoillan jälkeen, mutta esimerkiksi käsitettä ”sukupuolineutraali avioliitto” ei mainita. Jos jutussa ei ollut kuitenkaan suoraa viittausta ihmisoikeuskysymykseen, rajasin sen aineiston ulkopuolelle.

Vaikka aineistoni koostuu kaikista tutkimusajankohdan Helsingin Sanomien ja Evl.fi-verkkopalvelun jutuista, joissa Kari Mäkinen mainitaan, varsinaisen diskurssianalyysin tein vain jutuille, jotka käsittelevät arkkipiispaa ja ihmisoikeuksia eksplisiittisesti tai implisiittisesti. Tästä huolimatta esittelen myös teemoja ja aihealueita, jotka nousivat esiin arkkipiispasta uutisoitaessa muussa kuin ihmisoikeuskontekstissa. Vaikka en voinut analysoida näitä teemoja tämän pro gradu -tutkielman kysymyksenasettelun puitteissa tarkemmin, on aihealueiden esittely tärkeää suomalaisen uskontojournalismin ymmärtämiseksi. Kiinnostavaa tässä aineistossa on se, missä muissa konteksteissa arkkipiispasta kirjoitetaan sekä kirkon omassa viestinnässä että Helsingin Sanomissa.

3.2 Aineiston käsitteleminen

Helsingin Sanomien arkiston hakukone jaotteli aineiston valmiiksi siten, että sain muodostettua Helsingin Sanomien aineistosta suoraan kategoriat ”arkkipiispa Kari Mäkistä käsittelevä aineisto” ja ”arkkipiispa Kari Mäkistä ja ihmisoikeuksia eksplisiittisesti käsittelevä aineisto”. Aineiston lukemalla loin itse vielä kategorian ”arkkipiispa Kari Mäkistä ja ihmisoikeuksia implisiittisesti käsittelevä aineisto”.

Evl.fi-verkkopalvelun aineiston jaoin kolmeen vastaavanlaiseen kategoriaan: ”arkkipiispa Kari Mäkistä käsittelevään aineistoon” ja ”arkkipiispa Kari Mäkistä ja ihmisoikeuksia eksplisiittisesti käsittelevään aineistoon” sekä ”arkkipiispa Kari Mäkistä ja ihmisoikeuksia implisiittisesti käsittelevään aineistoon”. Tämän jaon tein lukemalla läpi kaiken Evl.fi-verkkopalvelun julkaiseman materiaalin arkkipiispasta tutkimusajankohdalta.

Varsinaisen diskurssianalyysin ja lähilukemisen tein vain aineiston osalta, joka koskee Kari Mäkistä ja ihmisoikeuksia sekä implisiittisesti että eksplisiittisesti. Lähiluin sekä Helsingin Sanomien että

Evl.fi-verkkopalvelun materiaalin useaan kertaan. Tutkin aineiston huolellisesti ja etsin sieltä mm. diskursiivisia hiljaisuuksia sekä toistuvaa argumentointia.

4. SUOMEN EVANKELIS-LUTERILAINEN KIRKKO

4.1 Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2010-luvulla

Kari Mäkinen valittiin Suomen evankelis-luterilaisen kirkon arkkipiispaksi vuonna 2010. Mäkinen on suorittanut ylemmän pastoraalitutkinnon vuonna 1991 ja varsinaisen pappisvihkimyksen hän sai vuonna 1979. Ennen arkkipiispan tehtävää Mäkinen toimi Turun arkkihiippakunnan piispana vuosina 2006–2010. Papin työn lisäksi Mäkinen on toiminut mm. tutkijana ja Helsingin yliopiston kirkkohistorian vs. apulaisprofessorina. Harrastuksikseen Mäkinen on ilmoittanut lenkkeilyn, arkiruuan, kirjallisuuden ja onginnan.³³

Suomen luterilaisessa kirkossa piispa johtaa hiippakuntansa hallintoa sekä on "seurakuntien ja pappien ylin kaitsija". Piispa valvoo erityisesti sananjulistusta ja sakramenttien hoitamista. Piispa vastaa pappien, lehtorien, diakonien ja diakonisojen vihkimisestä. Piispa suorittaa myös piispantarkastuksia, joissa hän mm. neuvottelee luottamushenkilöiden ja työntekijöiden kanssa seurakunnan toiminnasta.³⁴

Arkkipiispa Mäkinen on asemansa vuoksi erityisasemassa tutkittaessa luterilaisen kirkon ihmisoikeustulkintoja sekä niiden esittämistä Helsingin Sanomissa. On kuitenkin olennaista ymmärtää, että arkkipiispan näkemykset eivät ole kirkon näkemyksiä eivätkä ne heijasta yksiselitteisesti kirkon kantoja ihmisoikeuskysymyksissä. Kirkko on virallisesti moniääninen yhteisö, jonka kantoja ei voi tiivistää yksittäisten ihmisten näkemyksiin.

Suomen evankelis-luterilaisella kirkolla on edelleen vahva asema suomalaisessa yhteiskunnassa. Modernisoitumiskehitys on aiheuttanut monenlaisia paineita muuttaa kirkon yhteiskunnallista asemaa, mutta kirkon on onnistunut säilyttää vankka, vaikkakin muuttunut asemansa

³³ <http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/A8121DA555445AD8C2256FEA003B20CF?OpenDocument&lang=FI>

³⁴ <http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/AF4D6745817FF46FC22570990027E513?OpenDocument&lang=FI>

yhteiskunnassa (Ketola 2003, 51). Noin neljä viidesosaa suomalaisista³⁵ kuuluu kirkkoon ja useat kyselytutkimukset osoittavat, että suomalaisten enemmistö suhtautuu kansankirkkoon erittäin myönteisesti (Ketola 2011, 23).

Suomen uskonnollista kenttää voi pitää poikkeuksellisen homogeenisenä: Väestörekisterikeskuksen 30.12.2013 antamien ennakkotietojen perusteella noin 75 prosenttia suomalaisista kuuluu kirkkoon. Kirkkoon liittyminen on noussut tasaisesti: vuonna 2012 kirkkoon liittyneiden määrä oli 14 108. Kirkosta erosi 30.12. mennessä 50 282 henkilöä. Luku on keskimääräistä suurempi, sillä vuonna 2012 kirkosta erosi 41 079 henkilöä. Vuoden 2013 aikana kirkon jäseniksi kastettiin 42 741 lasta. Kirkon jäseniä kuoli 41 157. Tutkija Kimmo Ketola Kirkon tiedotuskeskuksesta toteaa luvuista tutkielmani kannalta osuvasti, että ” Liittyjien ja eroajien määrän kasvu kertoo siitä, että yhä useampi suomalainen punnitsee suhdettaan kirkkoon ja uskontoon. Tämä näkyy myös mediassa ja kulttuurissa, jossa uskonnolliset aiheet kiinnostavat entistä enemmän” .³⁶

Vankan jäsenmäärän rinnalla on kuitenkin huomioitava, että kristillinen identiteetti on muuttumassa ohuemmaksi. Kirkon muuttuva yhteisöllisyys -tutkimushankkeen tuoreissa tuloksissa vain kaksi viidestä alle 30-vuotiaasta ajattelee olevansa kristitty, ateistina samasta ikäryhmästä itseään pitää joka viidennes. Lisäksi joka neljäs suomalainen miettii usein tai on jo päättänyt erota kirkosta. Tämä ryhmä ei tunne seurakunnan työntekijöitä tai seurakunnassa mukana olevia ihmisiä, he eivät koe kirkon ottaneen heihin mitään yhteyttä, he eivät osallistu seurakunnan toimintaan eivätkä he myöskään seuraa uskonnollista toimintaa radiosta, televisiosta tai internetin välityksellä. (Salomäki 2013, 4.)

Kirkkoon kuuluvien määrä ei siis kerro riittävästi siitä, mihin suomalaiset uskovat tai mitä kirkkoon kuulumisen heille merkitsee. Pelkkä kirkon jäsenyys ei siten korreloi uskonnollisuuden kanssa. Tämän vuoksi suomalaisten uskonnollisuutta on tutkittu monin eri kyselyaineistoin jo usean vuosikymmenen ajan. Monet kyselyistä ovat Kirkon tutkimuskeskuksen tuottamia. Esimerkiksi kirkon nelivuotiskertomusta varten on kerätty kansallisesti edustavia kyselyaineistoja jo 1980-luvulta lähtien. Suomi on mukana myös mm. International Social Survey Programme - tutkimusohjelmassa (ISSP), jonka tarkoituksena on kerätä kansainvälisesti vertailukelpoista yhteiskuntatieteellistä tutkimusaineistoa. (Ketola 2011,7.)

³⁵ Suomalaisen uskonnollisuutta käsitteleviin tutkimuksiin tulee aina suhtautua kriittisesti käsitteen ”suomalaisuus” osalta. Monikulttuurisessa yhteiskunnassa olisi tärkeää avata, mitä käsitteellä tarkoitetaan.

³⁶ <http://evl.fi/EVLUutiset.nsf/Documents/5AC1E6CC1A120D37C2257C54004136BF?OpenDocument&lang=FI>

Vuoden 2008 ISSP -aineisto tarjoaa kansainvälisen näkökulman suomalaisten uskonnollisuuteen. Eri maiden vertailussa Suomi sijoittui kauas uskonnollisimmista maista (Turkki, Filippiinit) ja tutkijat luonnehtivat tulosten perusteella suomalaisten uskonnollisuutta ”varsin maltilliseksi” (Ketola 2011, 8–10.) Kyselyä varten kerätyssä aineistossa noin 20 prosenttia suomalaisista ilmoitti uskovansa Jumalaan ilman mitään epäilyjä ja noin 25 prosenttia ilmoitti lisäksi uskovansa Jumalaan epäilyksistään huolimatta. Jumalaan vakaasti uskovien keskuudessa oli naisia huomattavasti enemmän kuin miehiä; naisista joka neljäs ja miehistä joka seitsemäs uskoi, että Jumala on olemassa, eikä epäillyt sitä lainkaan. Jumalauskoa mittaavan kysymyksen suhteen suomalaiset sijoituivat vertailussa aineiston keskivaiheille, lähelle monia Keski-Euroopan maita. (Ketola 2011, 12.)

Julkista ja yksityistä uskonnonharjoittamista mittaava kysymys antoi mielenkiintoisen tuloksen suomalaisten osalta. Kysymys on kiinnostava myös oman tutkimusasetelmani osalta, sillä media vaikuttaa vahvasti yksityisen ja julkisen uskonnollisuuden ja tilan jakolinjaan. Tutkimuksen mukaan julkisiin uskonnollisiin tilaisuuksiin osallistumisessa suomalaiset kuuluvat Euroopan passiivisimpien maiden joukkoon. Vain seitsemän prosenttia suomalaisista osallistuu uskonnollisiin tilaisuuksiin vähintään kerran kuukaudessa ja vain viidesosa suomalaisista käy vähintään useita kertoja vuodessa uskonnollisissa tilaisuuksissa. Enemmistö (yli kaksi kolmasosaa) kyselyyn vastanneista ilmoitti käyvänsä kerran tai kaksi kertaa vuodessa uskonnollisissa tilaisuuksissa. Määrä viittaa siihen, että suomalaiset käyvät uskonnollisissa tilaisuuksissa kirkkovuoden juhlien yhteydessä. (Ketola 2011, 18.)

Kirkkovuoden juhlien lisäksi muut siirtymäriitit ovat tutkimusten mukaan tärkeitä suomalaisille: World Values -tutkimuksen yhteydessä vuonna 2005 suomalaisista 82 prosenttia piti uskonnollisen siirtymäriitin merkitystä tärkeänä syntymän yhteydessä, 79 prosenttia avioliiton yhteydessä ja 86 prosenttia kuoleman yhteydessä (Ketola, Kääriäinen ja Niemelä 2007, 53).

Huomionarvoista passiivisuuden rinnalla on kuitenkin kansainvälisesti vertailtuna se, että vain kymmenesosa suomalaisista ilmoitti, etteivät he käy koskaan uskonnollisissa tilaisuuksissa. Esimerkiksi Norjassa kaksi viidesosaa ja Ruotsissa yli kolmasosa vastaajista ilmoitti, että he eivät käy koskaan uskonnollisissa tilaisuuksissa. (Ketola 2011, 18.) Kirkkoinstituution auktoriteettiaseman heikkenemisestä kertoo se, että yli kaksi viidestä suomalaisesta ilmoitti, että heillä on oma tapansa olla yhteydessä Jumalaan, joka on riippumaton kirkoista ja uskonnollisista

toimituksista (Ketola 2011, 22). Nämä passiivisesta osallistumisesta kertovat luvut tulkitsen Mikhail Epsteinin tavoin minimiuskonnollisuuden ulottuvuudeksi. Uskonnollista yhteisöllisyyttä ei siis koeta enää kirkossa, vaan lähiympäristössä esimerkiksi perheen ja ystävien keskuudessa.

4.2 Luterilainen kirkko yhteiskunnallisena toimijana

Uskontojen politisoituminen tai niiden kiinnostus ottaa kantaa yhteiskunnallisiin kysymyksiin on yksi tapa mukautua moderniin yhteiskuntaan. Uskonnon ja politiikan kytkeytyminen herättää usein hämmennystä länsimaissa, mikä osoittaa implisiittisesti käsityksen sekulaarista politiikasta modernin ulottuvuutena. Uskonnon ja politiikan suhde ymmärretään usein traditionaaliseksi modernin vastakohtana, vaikka se ei sitä välttämättä ole (Anttonen 2005, 30).

Luterilaisella kirkolla on pitkä historia yhteiskunnallisena toimijana. Vasta vuonna 1865 vahvistettiin asetus kunnallishallituksesta maalla ja sen perusteella kunta ja seurakunta erotettiin toisistaan. Vasta tämän erotuksen jälkeen esimerkiksi köyhäinhoito ja opetus siirtyivät kirkon vastuulta kuntien viranomaisille. Vaikka köyhistä huolehtiminen ja opetus siirtyivät pois kirkon vastuulta, samaan aikaan syntyi merkittävänä uutena ilmiönä kirkollinen vapaaehtoistoiminta. Diakoniatyö oli aluksi vapaaehtoista toimintaa ja sillä pyrittiin sekä aineellisen että hengellisen hädän lievitykseen. (Ketola 2003, 40–41.)

Kirkon tutkimuskeskuksen vuonna 2007 tekemän tutkimuksen perusteella käy ilmi selvästi, että luterilaisen kirkon jäsenet arvostavat edelleen kirkon tekemää yhteiskunnallista työtä. Kirkon tutkimuskeskuksen haastattelututkimuksen mukaan kirkko nähdään melko yksiselitteisesti tarpeellisena, luotettavana, rehellisenä ja uskottavana. Parhaiten kirkon koetaan antavan apua ja vastauksia ongelmiin, jotka liittyvät perhe-elämään, köyhiin ja huono-osaisiin sekä lapsiin ja nuoriin. Vähiten kirkon koettiin antavan apua ja vastauksia taloudellisiin ja työelämää koskeviin ongelmiin sekä ympäristöongelmiin. (Kansanen 2007, 42–45.)

Merkillepantavaa tutkimustuloksissa oman tutkimusasetelmani kannalta oli se, että suurin osa vastanneista oli sitä mieltä, että kirkon pitäisi pyrkiä näkyvämmiin vaikuttamaan yhteiskunnallisiin asioihin. Vastaajista 20 prosenttia oli väittämän kanssa samaa mieltä ja 41 prosenttia jokseenkin samaa mieltä. Kun näitä yhteiskunnallisia asioita eriteltiin, käy ilmi, että vastaajien mukaan kirkon tulisi pyrkiä vaikuttamaan eniten lasten ja nuorten ongelmiin, syrjäytymiseen, huumeongelmiin ja

perhe-elämän ongelmiin. Vastaaajista 81 prosenttia piti hyvin tärkeänä tai välttämättömänä kirkon vaikuttamista lasten ja nuorten ongelmiin. (Kansanen 2007, 48–49.) Vastanneista suurin osa (56 prosenttia) piti hyvin tärkeänä sitä, että kirkon pitäisi pyrkiä vaikuttamaan yhteiskunnan sosiaalisiin ongelmiin ja 36 prosenttia piti hyvin tärkeänä kirkon vaikuttamista taloudellisiin ongelmiin (Kansanen 2007, 53).

Tutkimustulosten mukaan kirkon ei pitäisi ainoastaan pyrkiä vaikuttamaan moniin yhteiskunnallisiin ongelmiin, vaan sillä myös nähdään olevan hyvät mahdollisuudet vähentää yhteiskunnallisia ongelmia. Vastanneista 44 prosenttia oli sitä mieltä, että kirkolla on hyvät tai erinomaiset mahdollisuudet vähentää lasten ja nuorten ongelmia, 36 prosenttia vastasi samoin perhe-elämän ongelmiin liittyvissä kysymyksissä ja 27 prosenttia mielenterveysongelmiin liittyvissä kysymyksissä. (Kansanen 2007, 56.)

Tutkimustulosten perusteella suomalaisilla ei ole tarvetta kyseenalaistaa kirkon julkista roolia, vaan sitä pidetään tärkeänä osallistujana sekä yhteiskunnalliseen päätöksentekoon että julkiseen keskusteluun. Kirkko nähdään siis luotettavana yhteiskunnallisena toimijana, mutta sen odotetaan soveltavan toimimistaan yhteiskunnallisesta ongelmasta riippuen. (Kansanen 2007, 101–102.) Näiden tutkimustulosten näkökulmasta on ymmärrettävää, miksi kirkko panostaa yhteiskunnalliseen työhön ja pyrkii profiloitumaan julkisessa tilassa yhteiskunnalliseksi toimijaksi. Taistelussa kannattajakuntansa määrästä ja pysyvyydestä on luonnollista, että kirkko tarjoaa jäsenilleen sitä, mitä he selkeästi kirkolta toivovat.

4.3 Luterilainen kirkko ja ihmisoikeudet

Keskeisin kaikkiin uskontoihin liittyvä ihmisoikeus on uskonnonvapaus. Uskonnonvapaus on lukuisiin ihmisoikeussopimuksiin kirjattu, jokaiselle kuuluva perusoikeus, joka sisältää sekä negatiivisen että positiivisen ulottuvuuden. Tämä tarkoittaa sitä, että ihmisellä on vapaus uskontoon että vapaus uskonnosta.

Vaikka uskonnonvapaus on yksilöllinen oikeus, sillä on Euroopan ihmisoikeustuomio-istuimen oikeuskäytännön mukaan myös ”kollektiivinen ulottuvuus, joka paitsi suojaa uskonnollista yhteisöä viranomaisten puuttumista vastaan, samalla turvaa yhteisölle oikeuden määritellä hengelliseen

elämään ja yhteisön hallintoon liittyvistä asioista tavalla, johon yhteisön jäseneksi haluavan on periaatteessa mukauduttava.” (22.6.2011/1743 KHO:2011:56.)

Ihmisoikeuksien ja kristinuskon välillä on selvä yhteys, sillä kristinuskoon sisältyy käsitys universaalista yksilöllisyydestä. Kristillisen individualismin suhdetta yksilön arvoon ja ihmisten oikeuteen tasavertaiseen elämään voikin sanoa ilmeiseksi³⁷. (Parsons 1974, 131.)

Ihmisoikeusajattelun vakiintuminen uskonnonvapautta paljon laajempaan kysymyksenä näkyy selkeästi luterilaisen kirkon toiminnassa. Osoituksena tästä on esimerkiksi Kirkon ihmisoikeuskysymysten neuvottelukunnan (KION) perustaminen vuonna 1999. Neuvottelukunnan tehtävänä on ” seurata ja edistää ihmisoikeuksien kehittymistä Suomessa ja kansainvälisesti ja kehittää Suomen evankelisluterilaisessa kirkossa tehtävää rauhantyötä sekä tukea seurakuntien ihmisoikeus- ja rauhankasvatusta ja kristittyjen aktiivista osallistumista rauhantyöhön”.³⁸

Luterilaisen kirkon verkkosivuilla kerrotaan, että ”kirkon yhteiskunnallinen työ on 50-luvulta eteenpäin suuntautunut erityisesti teollisuuden ja työelämän kysymysten kohtaamiseen. Ajan mittaan se on laajentunut käsittämään muut sosiaalieettiset kysymykset, kuten rauhan- ja ihmisoikeuskysymykset, ympäristökysymykset sekä politiikan ja talouselämän etiikan”. Samassa yhteydessä todetaan, että kristillisen toiminnan keskeisin periaate nousee ns. kultaisesta säännöstä, jolla viitataan Matteuksen evankeliumissa kerrotusta Jeesuksen opetuksesta: ”Kaikki, mitä te tahdotte ihmisten tekevän teille, tehkää te heille.” (Matt. 7:12).³⁹

Ihmisoikeuksien edistämisen yleisenä arvona voi nähdä kiinteänä osana kirkon tehtäväkenttää. Kirkko järjestää mm. ihmisoikeusfoorumeita⁴⁰, Yhteisvastuukeräyksen kohteena voi olla esimerkiksi ihmisoikeustyö Guatemalassa⁴¹ ja Kirkkohallituksessa on määritetty ihmisoikeustyölle vastuhenkilöt⁴². Lisäksi kirkko osallistuu esimerkiksi Euroopan kirkkojen ihmisoikeus- ja rauhantyöhön CEC:n⁴³ (*The Church and Society Commission*) välityksellä. Ihmisoikeudet on nostettu viime aikoina myös lähetystyön kontekstissa esille. Kirkon ulkoasiain neuvosto arvioi vuoden 2014

³⁷ Vaikka yksilön arvo ja oikeus tasa-arvoiseen elämään voidaan johtaa kristillisestä universaalista yksilöllisyydestä, ei tasa-arvo käytännössä kuitenkaan toteudu ja tasa-arvon ajatus haastetaan usein opillisilla kysymyksillä. Tästä esimerkkejä ovat mm. naispappeus-kiistat ja seksuaalivähemmistöjen oikeudet kirkossa ja laajemmin yhteiskunnassa.

³⁸ <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content68C788>

³⁹ <http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/BA5100719470EA29C22570590036EB8D?OpenDocument&lang=FI>

⁴⁰ Vuonna 2013 teemana vammaisten oikeudet, vuonna 2012 turvapaikanhakijoiden osa ja oikeudet, ks.

<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp3?open&cid=Content63C981>

⁴¹ ks. esimerkiksi Yhteisvastuukeräys 2014, jonka ulkomaankohteena on Guatemalassa tehtävä ihmisoikeustyö:

<http://yhteisvastuu.fi/fi/kampanja-2014>

⁴² <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp3?open&cid=Content63C981>

⁴³ <http://csc.ceceurope.org/index.php?id=15>

alussa, että kirkon lähetysjärjestöt ovat ”erilaisista teologisista tulkinnoistaan riippumatta valmiit puolustamaan kaikkien, myös seksuaalisten vähemmistöjen, ihmisoikeuksia.”⁴⁴

Ihmisoikeuksien ja uskonnon välillä on kiinnostava yhteys; jotkut tutkijat ovat lähestyneet ihmisoikeuksia uskonnollisesta viitekehystä käsin. Esimerkiksi Teemu Taira, Elizabeth Poole ja Kim Knott loivat Iso-Britannian uskontojournalismia koskevassa tutkimuksessa uuden analyttisen lähestymistavan uskonnon tutkimiseen: he loivat käsitteen ”sekulaari pyhä” (*secular sacred*) paikantamaan uskonnon asemaa brittiläisessä mediassa. Tähän kategoriaan kuuluivat mm. ihmisoikeudet siksi, että niiden asemasta ei neuvotella ja niihin usein viitataan pyhinä arvoina. (Knott ym. 2013, 32.)

4.4 Luterilainen kirkko ja media

Luterilaisen kirkon julkinen rooli muuttui selkeästi monen muun instituution tavoin 1960-luvulla. Maallistumiskehitys johti siihen, että opin, tradition tai Raamatun merkitys argumentteina vähenivät julkisessa keskustelussa. Kirkkojen ja muiden uskonnollisten yhteisöjen arvo alkoi määrittyä siitä, kuinka ne edistivät ihmisoikeuksia tai miten ihmisoikeudet toteutuivat niiden omassa piirissä. 1960-luku merkitsi dramaattista uskontohistoriallista murrosta kaikissa läntisen kulttuuriperinteen maissa. Suomessa murros ilmeni mm. siten, että kaupungistumisen myötä maaseutuun kiinnittyneet kirkolliset tavat kyseenalaistuivat. (Huhta 2013, 68–78.)

Kirkko tiedosti nopeasti muuttuneen asemansa ja kirkolliskokous asetti 1958 työryhmän, joka julkaisi dokumentin ”Kirkko muuttuvassa yhteiskunnassa”. Dokumentin ensimmäisessä luvussa otettiin kantaa tekniikan kehitykseen, joka oli muuttamassa julkisen kulttuurin luonnetta (Huhta 2013, 75). Kirkko reagoi siten nopeasti medioitumiseen ja sen seurauksiin kirkon yhteiskunnalliselle ja julkiselle asemalle. Kirkkohistorioitsija Ilkka Huhdan mukaan 1960-luvun murroksessa kirkko ei ollut vielä valmis jakamaan sitä uskoa, joka nojasi rationalistiseen yhteiskunnalliseen ajattelutapaan. Kirkosta ei siis vielä tuolloin saatu ”hyvinvointivaltioideologian puolestapuhujaa”. (Huhta 2013, 78–79.)

Valtakirkon suhde mediaan on hyvin samankaltainen kaikissa Pohjoismaissa. Tämä johtuu siitä, että monien muiden instituutioiden tavoin myös mediainstituutio on hyvin samankaltainen.

44

<https://evl.fi/EVLUutiset.nsf/Documents/92153393DA8D751CC2257C6200360EC4?OpenDocument&lang=FI>

Huomionarvoista Suomen ja muiden Pohjoismaiden mediakentässä on se, että sekä ns. vanhalla että ns. uudella medially on vahva asema. Tutkimusten mukaan uskonnon medianäkyvyys on lisääntynyt Pohjoismaissa, mutta sitä vastoin järjestäytynyt uskonnollisuus (*organized religion*) ei ole lisääntynyt. Päinvastoin, medianäkyvyyden rinnalla kiinnostus organisoituun uskonnollisuuteen hiipuu vakaasti. (Hjarvard & Lövheim 2012, 10.)

Suomen luterilaisen kirkon suhteesta mediaan on tehty vain vähän akateemista tutkimusta. Marcus Moberg ja Sofia Sjö ovat tutkineet aihetta ja he tuovat esille, että suomalaista yhteiskuntaa voi pitää postsekulaarina jo 1990-luvun alusta lähtien, sillä viime vuosikymmeninä luterilaisen kirkon yhteiskunnallisessa ja kulttuurisessa asemassa on tapahtunut merkittäviä muutoksia. Mobergin ja Sjön mukaan Suomen evankelis-luterilainen kirkko on sisäistänyt enenevässä määrin mediatisoituneen yhteiskunnan (*mediatized society*) vaatimukset (Moberg & Sjö 2012, 82). Tätä väitettä tukee myös kirkon ammatillinen suhtautuminen viestintäkysymyksiin, mitä esittelen seuraavassa luvussa tarkemmin. Tässä ilmiössä on Mobergin ja Sjön mukaan ainakin jossain määrin kyse siitä, että kirkko osallistuu itse mediatisaatioprosessiinsa (*self-mediatization*) (Moberg & Sjö 2012, 82.)

Monet median käsittelemät, uskontoon liittyvät teemat ovat kansainvälisiä ja niistä käydään keskustelua ympäri maailmaa. Näitä aiheita ovat olleet esimerkiksi samaa sukupuolta olevien pariskuntien asema kirkossa, lasten hyväksikäyttö ja siihen liittyvä rippisalaisuus. (Kirkon tutkimuskeskus 2012, 266.) Viime vuosien kenties merkittävin mediaesiintyminen Suomessa kirkon kannalta tapahtui YLE TV2:n Homoillaksi nimetyssä Ajankohtaisen kakkosen keskusteluohjelmassa 12.10.2010.

Kansanedustaja (Kd) Päivi Räsänen mielipiteet avioliitosta miehen ja naisen välisenä suhteena johti laajaan julkiseen keskusteluun homojen asemasta kirkossa. Julkinen keskustelu puolestaan johtivat ennennäkemättömään eroaalttoon⁴⁵ kirkosta. Kirkko joutui reagoimaan eroaalttoon nopeasti ja 15.10.2010 Kirkon tiedotuskeskus julkaisi tiedotteen⁴⁶, jossa arkkipiispa Mäkinen pahoitteli erobuumia. Mäkinen painotti tiedotteessa kirkon monikasvoisuutta ja toivoi, että kirkot jäisivät kirkon sisään vaikuttamaan asioihin kirkosta eroamisen sijaan.

⁴⁵ Lokakuun loppuun mennessä, n. 40 000 ihmistä erosi kirkosta. Määrä vastaa normaalisti yhden vuoden aikana kirkosta eronneiden määrää. (Kirkon tiedotuskeskuksen julkaisuja 2012, 268.)

⁴⁶ <https://evl.fi/EVLUutiset.nsf/Documents/BEC66EA70F5FFD60C22577BD00410F5C?OpenDocument&lang=FI>

Arkkipiispaa haastateltiin myös lukuisia kertoja eri medioissa. Arkkipiispan sanoi kuulevansa lähtijöiden viestissä kysymyksen ”kuuluuko Jumalan rakkaus tai täysi hyväksyntä todella jokaiselle”⁴⁷. Homoillan käynnistämä erobuumi on merkittävä osoitus siitä, miten kirkon suhde ihmisoikeuskysymyksiin on muodostunut ratkaisevaksi kirkon tulevaisuuden kannalta. Samalla erobuumi on vahva osoitus siitä, mikä merkitys eri medioilla on kirkosta syntyvän mielikuvan luomisessa sekä päätöksenteossa sen suhteen, jäävätkö ihmiset kirkon jäseniksi vai eivät.

4.5 Kirkko viestijänä

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon viestintää voi kiistatta kuvata ammattimaiseksi. Viestinnän näkökulmasta kirkko on moderni instituutio, joka ymmärtää viestinnän merkityksen asemansa säilyttämiseksi. Kirkon yhteistä tiedotusta hoitaa Kirkon tiedotuskeskuksen (KT) tiedotusyksikkö yhteistyössä kirkon yhteisten toimielinten kanssa. (Kirkon tutkimuskeskus 2012, 278). Kirkon tiedotuskeskus edistää viestinnän keinoin kirkon yhteisiä tavoitteita tukemalla kirkollista ja uskonnollista vuoropuhelua kirkossa ja yhteiskunnassa luterilaisen arvopohjan mukaisesti sekä pitämällä uskoa, kristillisiä ja kirkollisia näkökohtia esillä tiedotusvälineissä kirkon kokonaisstrategian mukaisesti.⁴⁸ Kirkon ruotsinkielisestä tiedotuksesta vastaa Kirkon ruotsinkielisen työn keskus (Kyrkans central för det svenska arbetet).

Kirkolla on oma viestintästrategiansa ja lukuisia viestintäkanavia sekä viestinnän ammattilaiset vastaamassa verkkoviestinnästä sekä sisäisestä, julkisesta, visuaalisesta viestinnästä. Kristinuskon medianäkyvyyden kannalta merkittävä on myös Kirkon mediasäätiö, joka on 24 evankelis-luterilaisen seurakunnan ja seurakuntayhtymän sekä kirkkohallituksen vuonna 2005 perustama säätiö. Sen tarkoituksena on ”Suomen evankelis-luterilaisen kirkon arvoperustalta lähtien tukea ja edistää uskontoa ja elämäntähtämyksiä käsittelevien ohjelmien tekemistä, levittämistä ja esittämistä valtakunnallisissa medioissa.”⁴⁹

Kirkko itse mieltää sosiaalisen median vahvuudekseen ja kirkko kehittää osaamistaan verkkopalveluissa jatkuvasti. Kirkko osallistuu mm. ECIC -konferenssiin (*European Christian Internet Conference*), jossa eurooppalaisten kirkkojen verkkotyöntekijät jakavat kokemuksiaan ja

⁴⁷<http://evl.fi/EVLUutiset.nsf/Documents/977B5A44CC232B49C22577C0006F6C75?OpenDocument&lang=FI>

⁴⁸ <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content866A6>

⁴⁹ <http://www.kirkonmediasaatio.fi/>

ideoita uskonnon parissa tehtävästä verkkotyöstä.⁵⁰ Kirkko laati vuonna 2012 myös oman sosiaalisen median ohjeistuksen (*Meidän kirkko verkossa*) kirkon työntekijöille.⁵¹

Myös arkkipiispa on henkilökohtaisesti mukana sosiaalisessa mediassa. Mäkinen avasi Facebook-sivun ja Twitter -tilin toukokuussa 2013. ”*Haluan olla rakentamassa avointa ja keskustelevaa kirkkoa. Oma panokseni tulee näkymään arkkipiispan tehtävän kautta. Nämä ovat kirkolle tärkeitä paikkoja, erityisesti kun on jotakin sanottavaa ja kuultavaa*”, arkkipiispa Mäkinen perustelee osallistumistaan sosiaaliseen mediaan.⁵²

Lisäksi kirkolla on ollut vuosina 2009–2011 Hengellinen elämä verkossa -hanke, jossa kehitettiin mm. hengellistä verkkotyötä ja sen johtamista, verkkotyömuotojen kokeilua sekä työntekijöiden verkko-osaamista. Hankkeen toimesta perustettiin myös vuonna 2010 Suomi 24 -verkkoyhteisöön keskustelupalsta ”Kirkko kuulolla”. (Kirkon tutkimuskeskus 2012, 271–272.)

Kirkon viestintästrategia *Meidän kirkko – osallisuuden yhteisö*⁵³ on tehty vuonna 2008 ja se on voimassa aina vuoteen 2015 asti. Viestintästrategiassa on listattu viisi strategista lähtökohtaa kirkon tulevaisuudenvision toteuttamiseksi. Nämä lähtökohdat ovat: ”1) lisäämme vuorovaikutusta viestinnässämme ja tuemme hengellistä elämää myös median välityksellä, 2) osallistumme aktiivisesti mediassa käytävään keskusteluun, 3) lisäämme panostusta uuden median käyttöön, 4) kehitämme sisäistä viestintäämme ja 5) koulutamme keskeisiä toimijoita viestinnän taidoissa.”

Strategiaa taustoittavassa mietinnössä todetaan lisäksi, että ”*kirkko varmistaa hyvin hoidetulla julkisella viestinnällä, että kirkko on osa suomalaista arkitodellisuutta ja aktiivisesti mukana julkisessa keskustelussa*” (Kirkon tutkimuskeskus 2012, 265).

Kirkko avasi vuonna 2011 omat Facebook -sivunsa. Myös seurakuntien panostus viestintään on lisääntynyt viime vuosina. Joka viidennessä seurakunnassa on yksi tai useampi viestintätehtävissä päätoimisesti työskentelevä henkilö ja noin puolessa seurakunnista on yksi tai useampi sivutoimisesti viestintätehtäviä tekevä henkilö. Yli kolmasosassa seurakunnista viestintä oli ollut painopistealueena vuosina 2008–2011. Lisäksi lähes kolmasosassa seurakunnista jokainen

⁵⁰<http://evl.fi/EVLUutiset.nsf/Documents/9FE0A8CF038B84A3C2257B7B003835D2?OpenDocument&lang=FI>

⁵¹<https://evl.fi/EVLUutiset.nsf/Documents/9520D10AE012BC28C2257A92002285AB?OpenDocument&lang=FI>

⁵² <http://evl.fi/EVLUutiset.nsf/0/16E2109943FAAEE5C2257B67002E1551?opendocument&lang=FI>

⁵³[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/9297F603C875C1C8C225770A002E3448/\\$FILE/Meidan_kirkko_strategia2015.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/9297F603C875C1C8C225770A002E3448/$FILE/Meidan_kirkko_strategia2015.pdf)

seurakunnan työntekijä oli saanut tehtävässään tarvitsemaansa viestintäkoulutusta. (Kirkon tiedotuskeskus 2012, 272–274.)

Suomessa ilmestyy vuosittain yli sata kirkollista lehteä, Kirkon tiedotuskeskuksen televisiotoimitus tukee kristillistä jumalanpalvelus- ja hartauselämää television keinoin ja lisäksi se tuottaa hartausohjelmia radioon. (Kirkon tutkimuskeskus 2012, 280–285.)

5. TUTKIMUSASETELMAN LUOTETTAVUUS: ENTÄ JOS OLISIN KYSYNYT TOISIN?

Tutkielmani tarjoaa rajatun näkökulman sekä kirkon ja ihmisoikeuksien suhteeseen että tämän suhteen käsittelyyn Helsingin Sanomissa ja kirkon omassa viestinnässä. Samoja teoreettisia kysymyksiä olisin voinut tutkia esimerkiksi aineistolla, jossa olisin keskittynyt vaikkapa Helsingin piispa Irja Askolan ihmisoikeusnäkemyskirjoitukseen Kirkko ja Kaupunki tai Kotimaa -lehdessä. Todennäköisesti toisenlaiset tulokset olisin saanut aineistolla, jossa olisin perehtynyt esimerkiksi kielteisemmin seksuaalivähemmistöjen ihmisoikeuskysymyksiin suhtautuvaan Mikkelin piispa Seppo Häkkisen kannanottoihin.

Kirkon ihmisoikeusnäkemysten käsittelyä olisi tärkeää tutkia erityisesti kristillisissä medioissa, esimerkiksi seurakuntien omissa lehdissä tai muissa julkaisuissa ilman kytköksiä kirkon keskeisiin johtohahmoihin. Erilaisen näkökulman kirkon ihmisoikeusdiskursseihin tarjoaisi myös herätysliikkeiden julkaisujen ottaminen aineistoksi. Mielenkiintoista olisi myös tutkia kirkon ja ihmisoikeuksien suhteen käsittelyä verkossa esimerkiksi Internetin keskustelupalstoilla.

Akateemisesti tärkeää olisi myös tutkia vastavuoroisuutta Helsingin Sanomien artikkeleiden ja kirkon viestinnän välillä, sillä sitä kautta pääsisi tutkimaan hedelmällisimmin Helsingin Sanomien kehystys- ja agendavaltaa. Kuten tämän tutkielman johdannossa toin esille, Kirkon tiedotuskeskuksen tiedote arkkipiispan virkamatkasta julkaistiin Helsingin Sanomissa ja useissa maakuntalehdissä vain siltä osin, kuin se otti kantaa yhteiskunnallisesti ajankohtaiseen teemaan eli kansainvälistä suojelua saavien perheen yhdistämiseen. Uutisen ulkopuolelle jätettiin tiedotteen hengellinen sisältö. Tämän yksittäisen esimerkin valossa näyttää siltä, että kirkko ei saa hengellistä sisältöä valtamediassa julkaistua, vaikka se sitä yrittäisikin. Juuri tällaisen vuoropuhelun tutkiminen

olisi tärkeää suomalaisessa uskontojournalismin tutkimuksessa. Keskeistä olisi analysoida journalistisia käytäntöjä siltä osin, kuinka usein kirkon tiedotteet läpäisevät uutiskynnyksen ja miltä osin ne julkaistaan.

Kaikki edellä mainitut asetelmat tuottavat näkökulmia, jotka ovat tärkeitä modernin uskonnollisuuden ja kirkon ihmisoikeusdiskurssien ymmärtämiseksi. Valitsemalla ihmisoikeusmyönteisen arkkipiispa Kari Mäkisen tutkielmani kohteeksi tiedostan, että aineistoni tulee antamaan vain yhden näkökulman kirkon ihmisoikeusviestintään sekä sen esittämiseen Helsingin Sanomissa.

6. TULOKSET: NUMEERINEN ANALYYSI

Helsingin Sanomien digilehden arkistosta löytyi hakusanalla ”arkkipiispa Kari Mäkinen” 89 artikkelia tai muuta juttua tutkimusajankohdalta⁵⁴. Kaksi arkiston artikkeleista, ”Nuoriso jäi aikuisten äänestystahdistista” (16.11.2010) ja ”Viisi piispaa valmis hyväksymään homojen siunauksen” (23.10.2010) olivat arkistossa kaksi kertaa. Koska artikkelit olivat samanlaiset, otin vain toisen artikkeleista mukaan aineistoon. Jätin aineiston ulkopuolelle myös kaksi yleisradion ohjelmaluetteloa (ohjelmat 3.4.2010 ja 17.5.2011), jotka juttutyypinä ne eivät sovellu tutkielmani aineistoksi. Jätin samasta syystä aineiston ulkopuolelle myös hakutuloksen ”Pisteet” (julkaistu 24.10.2010), jossa on kyse HS-testin vastauksista ja pisteistä. Näin ollen hakusanalla ”arkkipiispa Kari Mäkinen” sain aineistoksi 84 artikkelia.

Helsingin Sanomien artikkeleista viisi oli sellaisia, joissa ihmisoikeudet mainittiin eksplisiittisesti. Implisiittisesti ihmisoikeuksia käsiteltiin 37 artikkelissa. Eksplisiittisesti ja implisiittisesti ihmisoikeuksia käsittelevää aineistoa Helsingin Sanomista oli yhteensä 42 artikkelia, eli 50 prosenttia kokonaisaineistosta.

Helsingin Sanomien aineistossa, jossa käsitellään ihmisoikeuksia eksplisiittisesti, mainittiin vain yksi konkreettinen ihmisoikeus: tasa-arvo. Tämänkin oikeus nousi esille seksuaalivähemmistöjen

⁵⁴ Vaikka aineistoon kuului hyvin erilaisia juttutyyppejä pääkirjoituksesta uutisiin ja mielipidekirjoituksiin, viitataan jatkossa kaikkiin Helsingin Sanomien aineistossa oleviin juttutyyppeihin artikkeleina.

oikeuksia laajemmin käsittelevässä mielipidekirjoituksessa⁵⁵. Mielipidekirjoituksen tavoin kaikki eksplisiittisen aineiston jutut käsitelivät seksuaalivähemmistöjen asemaa ja oikeuksia ihmisoikeuskysymyksenä.

Helsingin Sanomien aineistossa, jossa ihmisoikeuksia käsitellään implisiittisesti, nousi esille seitsemän eri ihmisoikeutta: lapsen oikeudet, uskonnonvapaus, oikeus omaan kulttuuriin, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus (naispappeuteen ja seksuaalivähemmistöjen asemaan liittyvinä kysymyksinä), oikeus perhe-elämästä nauttimiseen ja perheenyhdistämiseen ja oikeus riittävään toimentuloon⁵⁶.

Juttutyypeittäin Helsingin Sanomien aineisto jakautuu siten, että eksplisiittisen aineiston artikkeleista kolme julkaistiin kotimaan uutisena ja kaksi mielipidesivulla. Implisiittisen aineiston artikkelit jakautuvat siten, että 30 jutuista julkaistiin kotimaan uutisena, kaksi pääkirjoituksena, yksi kaupunkiosastolla, kolme mielipidesivulla ja yksi sunnuntai-osastolla.

Evl.fi-verkkopalvelun uutisarkistosta löytyy 83 tulosta ajalta 1.1.2010–31.12.2013 hakusanalla ”arkkipiispa Kari Mäkinen”. Luettuani aineiston läpi löysin viisi tiedotetta, joissa ihmisoikeudet mainittiin eksplisiittisesti. Implisiittisesti ihmisoikeudet olivat läsnä 20 tiedotteessa. Yhteensä analysoitavaa aineistoa Evl.fi-verkkopalvelusta on siten 25 tiedotetta. Muuta kuin ihmisoikeuksia käsittelevää aineistoa Evl.fi-verkkopalvelun arkistossa oli 58 kappaletta.

Ihmisoikeuksia Evl.fi-verkkopalvelun aineistossa käsiteltiin 25 tiedotteessa. Tämä merkitsee sitä, että ihmisoikeusnäkökulma on läsnä 30 prosentissa arkkipiispaa koskevaa tiedostusta tutkimusajankohtana.

Kirkon aineistossa, jossa käsitellään ihmisoikeuksia eksplisiittisesti, nousi esille vain yksi konkreettinen ihmisoikeus: uskonnonvapaus. Muuten tässä aineistossa käsiteltiin muuttoliikkeitä ihmisoikeuskysymyksenä, Turkin ihmisoikeustilannetta sekä kunniamerkin myöntämistä Elisabet Rehnille, joka on toiminut Balkanin ihmisoikeusraportoijana.

Aineistossa, jossa ihmisoikeuksia käsitellään implisiittisesti, nousi esille kahdeksan eri ihmisoikeutta: tasa-arvo, yhdenvertaisuus, uskonnonvapaus, lapsen etu (lapsen oikeudet), oikeus omaan kulttuuriin, oikeus perhe-elämän viettämiseen ja perheenyhdistämiseen, oikeus ruokaan ja

⁵⁵ ”Kirkon luottamushenkilönä en saanut ääntäni kuuluviin”. (18.10.2010.)

⁵⁶ Tarkemmin näistä oikeuksista ihmisoikeuksina luvussa 7.3.1.

oikeus veteen. Ehdoton enemmistö aineistosta (11 tiedotetta) käsitteli seksuaalivähemmistöjen⁵⁷ asemaa ja oikeuksia kirkossa.

Mäkinen puhuu eksplisiittisesti ihmisoikeuksista erittäin pienessä osassa aineistoa sekä kirkon omassa viestinnässä että Helsingin Sanomien julkaistuissa jutuissa. Implisiittinen näkökulma eksplisiittisen kategorian rinnalla kuitenkin tuo esille, että ihmisoikeuskysymykset muodostavat merkittävän osan Kari Mäkisen ja siten myös kirkon julkista profiilia sekä kirkon omassa viestinnässä että Helsingin Sanomissa.

7. TULOKSET: DISKURSSIANALYTTINEN LÄHILUKU

Ennen lopullisten tutkimuskysymysten muodostamista perehdyin huolellisesti tutkimusaineistoon ilman tarkkoja, huomiotani ohjaavia tutkimuskysymyksiä. Perehtymisen jälkeen varmistuin siitä, että aineistoni on riittävä pro gradu -tutkielmani tutkimuskysymyksiin vastaamiseen. Tutkimusaihe ja kysymys on rajattu oikein suhteessa aineistoon ja tutkielman tavoitteisiin. Aineistosta ei noussut esiin sellaisia huomioita, jotka olisivat johtaneet kokonaan uusien kysymysten tai näkökulmien huomioon ottamiseen tutkimusasetelmani kannalta.

7.1 Arkkipiispa Kari Mäkistä ja ihmisoikeuksia eksplisiittisesti käsittelevä aineisto

7.1.1. Helsingin Sanomien arkiston aineisto

Helsingin Sanomien arkiston aineistossa, jossa ihmisoikeudet mainitaan eksplisiittisesti, jokainen artikkeli käsitteli seksuaalivähemmistöjen oikeuksia. Kaikki oikeuksien puolesta esitetyt kirkon argumentit olivat aineistossa sekulaareja⁵⁸. Arkkipiispaa ei siteerattu yhdessäkään jutuista.

⁵⁷ Viittaan tutkielmassani homoihin ja lesboihin seksuaalivähemmistöinä. Hlbtq -ryhmään kuuluvista ihmisistä ei ole hyviä lyhenteitä ja seksuaalivähemmistö -käsittekin on harhaanjohtava, sillä se korostaa harhaanjohtavasti liikaa seksuaalisuutta. Seta ry kuitenkin käyttää käsitettä erotuksena esimerkiksi sukupuolivähemmistöistä, johon kuuluvat transihmiset, intersukupuoliset ja muunsukupuoliset henkilöt. Ks. lisää: <http://seta.fi/hlbtq/>.

⁵⁸ Sekulaarilla tarkoitan tässä yhteydessä sitä, että argumentoinnissa ei viitata lainkaan tuonpuoleisiin toimijoihin tai hengellisiin käsitteisiin, kuten armo, synty, pelastus jne. Sen sijaan argumentointi perustuu tämänpuoleisiin asioihin kuten yhteiskunnalliseen asemaan ja oikeudenmukaisuuteen.

Helsingin Sanomat profiloitui yhtä juttua lukuun ottamatta seksuaalivähemmistöjen oikeuksien edistäjäksi ja kirkko puolestaan esitetään ihmisoikeuksien estäjänä ja jähmeänä instituutiona, jossa muutoksen läpivieminen on vaikeaa. Ainoastaan yhdessä artikkelissa⁵⁹ Helsingin Sanomat toi esille sitaatein eri näkemyksiä seksuaalivähemmistöjen asemaan kirkossa sekä ns. erobuumiin, joka syntyi TV 2:n Homoillan seurauksena. Juttu oli kokoelma sitaatteja eri henkilöiden näkemyksistä, eikä siinä tuotu lainkaan esiin toimittajan kantaa.

Helsingin Sanomat ei tuonut tässä aineistossa esille yhtäkään teologista tai hengellistä argumenttia seksuaalivähemmistöjen oikeuksien puolesta tai vastaan. Homojen oikeudet esitettiin opillisen kysymyksen sijaan puhtaasti yhteiskunnallisena kysymyksenä. Ainoastaan yhdessä artikkelissa⁶⁰ esiintyi käsite ”armo”:

”Eräs nelikymppinen työssäkäyvä perheenäiti kertoi minulle miettineensä vuosikaudet jäsenyyttään kirkossa. Hän jaksoi pysyä kirkossa tähän saakka näkemästään huolimatta, koska uskoi voivansa vaikuttaa kirkkoon äänestämällä kirkollisvaaleissa. Lopulta hän päätyi kysymään itseltään, mitä ihmettä tekee seurakunnalla, joka toitottaa armoa mutta ei kunnioita ihmisoikeuksia. Mitta täytyi: hän päätti äänestää jaloillaan uskoen, että kun tarpeeksi moni lähtee, on muutosten vihdoin tultava”.

Hengellisten ja raamatullisten argumenttien täysi puuttuminen on selkeä diskursiivinen hiljaisuus: Helsingin Sanomat tyypistää kysymyksen, joka on kirkolle yhtä aikaa opillinen, juridinen ja yhteiskunnallinen ainoastaan juridiseksi ja yhteiskunnalliseksi kysymykseksi. Yhtäkään homojen oikeuksia opillisesta syistä vastustavaa kirkon työntekijää tai jäsentä ei haastateltu eikä heidän argumenttejaan myöskään tuotu esille. Jos kirkon näkökulmaa kommentoitiin, kommentoijaksi oli valittu ihmisoikeusmyönteiseksi profiloitunut kirkon johdon edustaja, kuten esimerkiksi Helsingin piispa Irja Askola. Askola kommentoi erobuumia ja homoparien oikeuksia puhtaasti sekulaarein argumentein:

”Kansalaispalaute on ollut niin valtavaa, että tuskin kukaan jättää sen huomiotta. Ihmisoikeuksien kunnioittaminen on kristityn viesti, ja sitä voisi nyt kirkastaa”.

Aiheen yksinkertaistaminen ainoastaan yhteiskunnalliseksi kysymykseksi korostui myös siinä, että neljä viidestä jutusta kuvailee seksuaalivähemmistöjen asemaa paitsi yhteiskunnallisena, myös hallinnollisena ongelmana. Jutuissa tuodaan esille kirkolliskokouksen tai luottamushenkilönä toimimisen merkitystä seksuaalivähemmistöjen aseman edistämisessä.

⁵⁹ ”Toivotaan, että Suomen kansalaisten...”. (18.10.2010.)

⁶⁰ ”Ruotsissa homoparien vihkiminen ei aiheuttanut jäsenkatkoa kirkosta”. (20.10.2010.)

Aineiston toistuva kehystys ja argumentoinnit muodostavat diskurssin, jota nimitän *kirkon sekulaariksi ihmisoikeusdiskurssiksi*. Diskurssissa ei esiinny hengellisiä tai raamatullisia argumentteja⁶¹ ja sen kehystys ei ole opillinen vaan yhteiskunnallinen ja juridinen.

Tässä diskurssissa Helsingin Sanomat itse identifioituu ihmisoikeuksien edistäjäksi, konkretisoi vaikuttamismahdollisuuksia seksuaalivähemmistöjen oikeuksien edistämiseksi ja visioi Ruotsin mallin Suomelle sopivaksi poliittiseksi ratkaisuksi: ”*Länsinaapurin sivistynyttä tietä voi lämpimästi suositella Suomelle. Maamme ei ole takahikiä; kestämmme ihmisrakkauden monimuotoisuuden ja tasavertaisuuden aivan varmasti siinä missä Ruotsikin*”⁶².

7.1.2 Evl.fi-verkkopalvelun uutisarkiston aineisto

Merkittävä huomio kirkon eksplisiittisesti ihmisoikeuksia käsittelevässä aineistossa verrattuna Helsingin Sanomien vastaavaan aineistoon on se, että kirkon aineistossa ihmisoikeudet olivat laajemmin esillä eikä yksikään uutisista koskenut seksuaalivähemmistöjen oikeuksia.

Kehykset, joissa ihmisoikeudet tuotiin esille eksplisiittisesti, olivat: ihmisoikeuksien huomioiminen EU:n tasolla, muuttoliikkeisiin liittyvät ihmisoikeudet (2 kpl), Turkin ihmisoikeustilanne sekä kirkollisen kunniamerkin myöntäminen Balkanin ihmisoikeusraportoijana toimineelle Elisabeth Rehnille.

Muuttoliikkeet nousivat tässä aineistossa merkittävämmäksi ihmisoikeuskysymykseksi, minkä puolustajaksi kirkko aktiivisesti profiloituu. Muuttoliikkeet oli aineistossa myös ainoa ihmisoikeuskysymys, jota argumentointiin. Kolmessa artikkelista viidestä mainitaan muuttoliikkeet ihmisoikeuskysymyksenä; esimerkiksi arkkipiispan EU-vierailusta tiedotettiin, että ”*kirkko haluaa nostaa esiin ihmisoikeus- ja ihmisarvonäkökulman sekä solidaarisuuden merkityksen Unionin maahanmuuttopolitiikassa. Ne pitää ottaa huomioon myös käsiteltäessä romanikysymystä koko Euroopan tasolla*”⁶³.

⁶¹ Hengellisellä argumentoinnilla tarkoitan sellaista argumentointia, jossa ihmisoikeuksia perustellaan hengellisin termein, esimerkiksi Jumalaan tai armoon viitaten. Erillisenä kategoriana pidän raamatullista argumentointia, jossa ihmisoikeuksia perustellaan joko Raamattuun tai selkeään Raamatun kohtaan vedoten.

⁶² ”Ruotsissa homoparien vihkiminen ei aiheuttanut jäsenkatoa kirkosta”. (20.10.2010.)

⁶³ ”Köyhyys ja syrjäytyminen puhuttavat arkkipiispan EU-vierailulla”. (15.11.2010.)

Egyptiläisen Eveline Fadayelin kuoltua arkkipiispa Mäkinen ja emeritusarkkipiispa Paarma esittivät suruvalittelunsa Fadayelin omaisille ja ystäville:

”Valitamme sitä, että hän sai elämänsä viimeisinä vuosina kannettavakseen raskaan taakan, joka aiheutui mielestämme ymmärtämättömästä ja epäoikeudenmukaisesta kohtelusta meidän maassamme. Tämä taakka, joka tuli myös teidän omaisten osalle, herätti kuitenkin monet suomalaiset uudella tavalla ajattelemaan maahanmuuttajien kohtelun oikeudenmukaisuutta ja ihmisoikeuksia. Näin syntynyt keskustelu, jota te omaiset olette olleet virittämässä, on myös avannut suomalaisten silmiä näkemään sen ylisukupolvisen perhekäsityksen merkityksen, joka meillä on jäänyt liaksi syrjään”⁶⁴.

EU-neuvottelukunnan kokouksen avauspuheenvuorossa Mäkinen korosti kansainvälistä muuttoliikettä ensisijaisesti ihmisarvon ja ihmisoikeuksien kysymyksenä.

”Perus- ja ihmisoikeudet koskettavat turvapaikanhakijoita, pakolaisia ja niin kutsuttuja paperittomia. Se, miten kohtelemme ihmisiä ei saa riippua heidän etnisestä taustastaan, uskonnosta, perhesuhteista, työkyvystä tai koulutuksesta.”⁶⁵

Kaikkiin ihmisoikeuksiin liittyvä argumentointi oli tässäkin aineistossa täysin sekulaaria⁶⁶. Arkkipiispa ottaa siteerauksissa kantaa ihmisoikeuksien toteutumisen puolesta hyvin yleisellä tasolla; kirkko ilmaisee kantansa tuomatta esille, miten ihmisoikeuksia tulisi konkreettisesti edistää.

Poikkeuksen kannanotoissa muodosti kuitenkin Evelyn Fadayelin kuolemaan liittyvä suruvalitteluviesti, jossa arkkipiispat Mäkinen ja Paarma ottivat muuhun aineistoon nähden muihin tiedotteisiin verrattuna vahvan kannan suhteessa Suomen ulkomaalaislakiin ja viranomaisten laintulkintaan. Arkkipiispat totesivat viranomaisten ja eri oikeusasteiden päätöksistä, että ne olivat *”ymmärtämättömiä ja epäoikeudenmukaisia”*.

Arkkipiispat kritisoivat kannanotollaan sekä Suomen ulkomaalaislakia että niitä viranomaistahoja, jotka olivat lakia Fadayelin tapauksessa tulkinneet. He eivät esittäneet lainkaan hengellisiä argumentteja sille, miksi Suomen ulkomaalaislain tai laintulkinnan olisi pitänyt olla toisenlainen. Ainoa argumentti, johon vedottiin oleskeluluvan myöntämiseksi Fadayelille, oli perhe, jota voidaan tosin pitää kristillisenä perusarvona. Arkkipiispat totesivatkin, että hyvänä seikkana keskustelusta

⁶⁴ ”Arkkipiispa Mäkinen ja emeritusarkkipiispa Paarma esittävät suruvalittelut Fadayelin omaisille”. (13.1.2011.)

⁶⁵ ”Arkkipiispa Mäkinen pitää yksin matkustavien lasten ja kidutettujen asemaa erityiskysymyksenä”. (25.3.2013.)

⁶⁶ Ainoastaan tiedotteessa ”Arkkipiispa Mäkinen ja emeritusarkkipiispa Paarma esittävät suruvalittelut Fadayelin omaisille” (13.1.2011) on tiedotteen lopussa on psalmi 90 ja toivotus: ”Toivotamme omaisille ja ystäville Hyvän Jumalan siunausta ja voimia surun keskelle”. Jätän toivotuksen analyysin ulkopuolelle, koska se liittyy suruvalitteluun eikä ihmisoikeuksien argumentointiin.

on seurannut se, että ylisukupolvisen perhekäsityksen merkitys on avautunut sen myötä suomalaisille.

Diskursiiviseksi hiljaisuudeksi tässä aineistossa tulkitseen sen, että Mäkinen tai kukaan muukaan kirkon edustaja ei ottanut yhdessäkään tiedotteessa kantaa siihen, miten ihmisoikeuksia tulisi edistää.

Kirkon ihmisoikeuskannanotot edustavat aineistossa ns. solidaarisuusdiskurssia, jolla kirkko asemoi itsensä ihmisoikeuksien edistäjäksi, mutta ei eksplisiittisesti tuo julki miten ihmisoikeuksia käytännössä eri organisaatioiden tai yksilöiden tulisi toiminnassaan edistää. Solidaarisuusdiskurssi rakentui aineistossa sekulaarein ja maltillisin kannanotoin ilman hengellisiä tai raamatullisia argumentteja. Solidaarisuusdiskurssin kehystys oli kirkon sekulaarin ihmisoikeusdiskurssin tavoin yhteiskunnallinen. Solidaarisuusdiskurssi rakentui siten samoista elementeistä kuin kirkon sekulaari ihmisoikeusdiskurssi, mutta kirkon itse viestiessä ihmisoikeuksista painottuu kirkon asemoituminen ihmisoikeuksien edistäjäksi toisin kuin kirkon sekulaarissa ihmisoikeusdiskurssissa.

7.2 Arkkipiispa Kari Mäkistä ja ihmisoikeuksia implisiittisesti käsittelevä aineisto

7.2.1 Helsingin Sanomien arkiston aineisto

Helsingin Sanomien aineistosta, jossa ihmisoikeudet tuodaan implisiittisesti esille, nousi esille ehdottomana enemmistönä tasa-arvoista avioliittolakia ja laajemmin seksuaalivähemmistöjen oikeuksia käsittelevät artikkelit. Seksuaalivähemmistöjen oikeuksien lisäksi aineistosta nousi esille seitsemän eri ihmisoikeutta: lapsen oikeudet⁶⁷, uskonnonvapaus⁶⁸, oikeus omaan kulttuuriin⁶⁹, tasa-arvo⁷⁰ ja yhdenvertaisuus⁷¹ (naispappeuteen ja seksuaalivähemmistöjen asemaan liittyvinä

⁶⁷ lapsen oikeudet ihmisoikeutena: YK:n yleissopimus lasten oikeuksista, http://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/LOS_A5fi.pdf

⁶⁸ uskonnonvapaus ihmisoikeutena: ajatuksen omantunnon ja uskonnonvapaus on turvattu mm. Euroopan ihmisoikeussopimuksessa, Kansalaisyhteiskunnan ja poliittisten oikeuksien koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa sekä yleissopimuksessa Lapsen oikeuksista. Ks. lisää: http://www.ihmisoikeudet.net/index.php?page=ajatuksen-omantunnon-ja-uskonnon-vapaus&next_page=2

⁶⁹ oikeus omaan kulttuuriin ihmisoikeutena: YK:n taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien sopimus, <http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1976/19760006>

⁷⁰ tasa-arvo ihmisoikeutena: ks. kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus, EY:n tasa-arvodirektiivit. Syrjinnän kieltävä artikla on myös mm. Euroopan ihmisoikeussopimuksessa, kansalais- ja poliittisten oikeuksien sopimuksessa että taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien sopimuksessa. http://www.ihmisoikeudet.net/index.php?page=syrjinnan-kielto&next_page=2.

kysymyksiä), oikeus perhe-elämästä nauttimiseen ja perheenyhdistämiseen⁷² ja oikeus riittävään toimentuloon⁷³.

Käsittelen ensiksi tarkemmin aineiston artikkeleita, jotka koskevat seksuaalivähemmistöjä ja heidän oikeuksiaan. Tämän jälkeen analysoin muita ihmisoikeuksia käsittelevät jutut omana kokonaisuutenaan. Suurimmassa osassa jutuista kirkon argumentointi rakentuu arkkipiispan haastattelun varaan, joten käsittelen kirkon ja arkkipiispan argumentointia limittäin.

Arkkipiispan ja muiden kirkon edustajien argumentit seksuaalivähemmistöjen oikeuksien puolesta ovat enemmistössä jutuista sekulaareja ja vain harvoissa jutuista hengellisiä tai raamatullisia. Selkeän poikkeuksen luterilaisen kirkon johdon edustamaan ihmisoikeusdiskurssiin muodostavat tässä aineistossa herätysliikkeet ja sisäasiainministeri Päivi Räsänen (kd), joiden argumentointi on joko raamatullista tai hengellistä. Helsingin Sanomat toi siten esiin näiden haastatteluiden kautta kokonaan toisenlaisen näkökulman kristilliseen ihmisoikeusdiskurssiin kuin Kirkon tiedotuskeskus. Keskeinen ero kirkon johdon ja herätysliikkeiden välillä koskien seksuaalivähemmistöjen oikeuksia on tässä aineistossa se, että kirkon johto kehystää oikeudet yhteiskunnalliseksi ja juridiseksi kysymykseksi ja herätysliikkeet taas opilliseksi kysymykseksi.

Herätysliikkeiden edustajien kannanotot liittyvät aineistossa kahteen teemaan: seksuaalivähemmistöjen oikeuksiin ja asemaan kirkossa sekä naispappeuden hyväksymiseen. Molemmat teemat ovat paitsi opillisia, myös ihmisoikeuskysymyksiä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta.

Ennen kirkon ihmisoikeusdiskurssien analysoimista esittelen, millaisessa kehyksessä Helsingin Sanomat käsittelee kirkon ja ihmisoikeuksien suhdetta. Arkkipiispan ja muiden kirkon edustajien kannanotot ja kommentit täytyy ymmärtää ehdottoman ihmisoikeusmyönteisessä kontekstissa, sillä

⁷¹ yhdenvertaisuus ihmisoikeutena: yhdenvertaisuus ja syrjinnän kieltä sisältävät kansainväliset oikeudet ja poliittiset oikeudet koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 26 artiklaan. Sen mukaan kaikki ihmiset ovat oikeudellisesti yhdenvertaisia ja oikeutettuja ilman minkäänlaista syrjintää yhtäläiseen lain suojan. Syrjinnän kieltä sisältyy myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen (EIS) 14 artiklaan. <http://www.verkkoviestin.fi/tuorettatarjolla/syrjintalaki.html>

⁷² Oikeus perhe-elämän viettämiseen ja perheenyhdistämiseen on turvattu useissa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa, esim. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa, YK:n kansainvälisissä poliittisissa oikeuksien koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa, Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ja Euroopan neuvoston direktiivissä 2003/86/EY ("perheenyhdistämisdirektiivissä")

⁷³ oikeus riittävään toimentuloon ihmisoikeutena: taustalla mm. oikeus riittävään elintason sekä oikeus työhön. Molemmat oikeudet on turvattu taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa. http://www.ihmisoikeudet.net/index.php?page=oikeus-riittavaan-elintason&next_page=2, http://www.ihmisoikeudet.net/index.php?page=oikeus-tyohon&next_page=2.

Helsingin Sanomien kanta seksuaalivähemmistöjen oikeuksiin on selkeän myönteinen. Kirkon konservatiivien suhtautumista seksuaalivähemmistöihin kritisoitiin avoimesti tai Ruotsin tasa-arvoista avioliittolakia suositeltiin suorasanaisesti Suomellekin.

Kuvaava esimerkki poliittisesti ja opillisesti kantaaottavasta, ihmisoikeusmyönteisestä kehystyksestä on esimerkiksi kirkolliskokouksesta tehty uutinen⁷⁴: uutisessa haastateltiin kokoukseen osallistunutta poromies, liikennöitsijä Jouni Jomppaista, joka toteaa:

”Sitä kuule kun elää susirajan tuolla puolen, niin siellä kaikki ovat samassa asemassa keskenään. Välillä mieltii, onko meillä täällä kokouksessa edes oikeutta puhua näin isoista asioista, melkein päättää ihmisten taivaspaikoista.”

Samassa uutisessa mainitaan, että arkkipiispa Mäkinen avasi kokouksen painottamalla, että tulosta on tultava. Piispa Simo Peuraa on myös haastateltu, joka toteaa: *”Pyrimme pääsemään eteenpäin yhtenä kirkkona, joka ottaa homoseksuaalit myönteisellä tavalla huomioon kirkon jäseninä.”*

Uutisoinnissa kirkolliskokouksesta ja sen päätöksestä laatia rukousohje homopareja varten toistuu sama asetelma kirkon ihmisoikeusmyönteisen johdon ja herätysliikkeiden ja muiden seksuaalivähemmistöjen oikeuksia vastustavien tahojen kanssa. Uutisessa⁷⁵ Irja Askola ”riemuitsee” päätöksestä ja Kari Mäkinen toteaa yleisesti seksuaalivähemmistöistä käydyn keskustelun olevan hyvä asia kirkolle:

”Tämä keskustelu on ravistanut kirkkoa, ja aina kun ravistetaan, avautuu jotain uutta. Kirkon arvoista ja suunnasta on puhuttu kahviloissa, netissä ja busseissa, ja jos se tarkoittaa, että kirkolla on ihmisille merkitystä, niin hyvä.”

Samassa uutisessa uudistusmieliseksi tituleerattu muusikko Pekka Simojoki uutisoitiin esitystä vastaan äänestäneenä kristittynä. Hän äänesti vastaan, koska katsoi päätöksen Raamatun vastaiseksi. *”Olenko minäkin sitten äärikonservatiivi?”*, Simojoki ihmetteli uutisessa.

Kari Mäkinen profiloitui Helsingin Sanomien aineistossa selkeästi homoparien tasa-arvoisen yhteiskunnallisen aseman kannattajaksi. Hän astuu siten Helsingin Sanomien kehukseen, jossa seksuaalivähemmistöjen oikeudet esitetään ensisijaisesti yhteiskunnallisena kysymyksenä. Siteerauksissa hän otti selkeästi kantaa seksuaalivähemmistöjen oikeuksien puolesta. Esimerkiksi

⁷⁴ ”Kanta homopareihin vielä avoin.” (11.11.2010.)

⁷⁵ ”Kirkko tunnusti homoparien olemassaolon.” (13.11.2010.)

keskustelussa tasa-arvoisesta avioliittolaista⁷⁶ arkkipiispa totesi ”pitävänsä tärkeänä tavoitteena sitä, että samaa sukupuolta olevat voisivat olla lainsäädännön näkökulmasta samanarvoisia kuin avioliitossa olevat heteroparit”. Mäkinen kuitenkin tarkensi Helsingin Sanomille erityisavustajansa välityksellä, ”ettei ottanut haastattelussa kantaa avioliittolainsäädäntöön, vaan pelkästään ihmisten ja heidän parisuhteidensa tasa-arvoiseen kohteluun yhteiskunnassa”.

Arkkipiispan kannanotossa tiivistyy erinomaisesti arkkipiispan edustama ihmisoikeusdiskurssi seksuaalivähemmistöjen oikeuksista. Hän ajaa korostetun vahvasti tasa-arvoista asemaa yhteiskunnassa, ei kirkossa. Erityisesti luterilaisen kirkon⁷⁷ arkkipiispalta yhtä aikaa opillisen ja yhteiskunnallisen kysymyksen rajaaminen puhtaan yhteiskunnalliseksi kysymykseksi on merkittävä valinta. Pidän tätä selkeänä osoituksena luterilaisen kirkon modernisoitumisesta ja yhteiskuntaorientoituneisuudesta.

Seksuaalivähemmistöjen asemaa käsiteltiin Helsingin Sanomissa avioliittolainsäädännön ja Homoillan aiheuttaman erobuumin lisäksi myös kristillisten ehyttämisterapeuttien ja Älä alistu -kampanjan yhteydessä. Molempien uutisten taustalla oli toimijoita, joiden mielestä homoseksuaaliset ihmiset voivat ja heidän myös tulee ehytyä heteroseksuaaliseksi.

Arkkipiispa Mäkinen suhtautui hyvin kielteisesti Älä alistu -kampanjaan ja vaati kampanjan keskeyttämistä. Arkkipiispan kannanotot muodostuivat sekä sekulaarista, hengellisestä että raamatullisesta argumentoinnista. Tosin hän argumentoi vain yhdessä aineiston artikkelissa Raamattuun vedoten. Ehytyskurssia käsittelevässä uutisessa arkkipiispaa siteerataan: ”Raamattu ei anna sen kaltaiselle toiminnalle perusteita, mistä tässä Kuukausiliitteen jutussa kerrotaan⁷⁸.” Mäkisen kerrotaan lisäksi pitävän Aslan-yhdistyksen ehytystoimintaa hengellisenä väkivaltana.

Toisessa ehytymisterapiaa käsitelleessä uutisessa kerrottiin arkkipiispa Mäkisen kanta sekulaarein argumentein: ”Muutama viikko sitten arkkipiispa Kari Mäkinen totesi kirkon kannan olevan se, että homoseksuaaleilla ihmisillä on oikeus täyteen ja kokonaiseen elämään⁷⁹.”

Arkkipiispaa siteerattiin Kirkon tiedotuskeskuksen tiedotteesta:

⁷⁶ ”Arkkipiispan lausunto tasa-arvosta hämmensi”. (27.3.2013.)

⁷⁷ Viitataan kirkon regimenttioppiin.

⁷⁸ ”Arkkipiispa arvostelee ehyttämistä”. (7.10.2010.)

⁷⁹ ”Ehyttämisterapeuttien kouluttajat saavat tukea luterilaiselta kirkolta”. (12.4.2011.)

”Homoseksuaalisella ihmisellä on oikeus täyteen ja kokonaiseen elämään itsenään. Kirkon työntekijöiden keskeinen tehtävä on tukea ja auttaa nuoria löytämään identiteettinsä⁸⁰.

Mäkinen osallistui Suomi24.fi-areenalla keskusteluun aiheesta ja korosti, että kampanja ei ole kirkon järjestämä. Hän kommentoi jälkeen sekulaarein argumentein:

”Kysymys homoseksuaalisuuden kohtaamisesta itsessä ja toisissa sisältää vaikeutta, niin kuin seksuaalisuuden kohtaaminen aina. Sitä vaikeutta tunnistan myös nyt meneillään olevassa keskustelussa⁸¹”, Mäkinen arvioi.

Samassa uutisessa julkaistu viesti seksuaalivähemmistöille on osoitus kuitenkin hengellisestä argumentoinnista ihmisoikeuksien toteutumiseksi:

”Sinä olet arvokas, Jumalan luoma ihminen omana kokonaisena itsenäsi juuri sellaisena kuin sinä olet. Sinulla on oikeus rakkauteen, läheisyyteen ja lämpöön. Et ole oman identiteettisi takia rikollinen, sairas tai erityisellä tavalla syntinen⁸².

Helsingin Sanomat tuo esille kaksi eri tavoin rakentuvaa ihmisoikeusdiskurssia luterilaisen kirkon sisältä toisin kuin Kirkon tiedotuskeskus, joka tiedotteissaan mukailee pääasiallisesti kirkon johdon ihmisoikeusmyönteisiä ja -lähtöisiä kantoja. Kirkon johdon edustamasta diskurssista poiketen vastadiskurssin argumentointi rakentui pääasiallisesti Raamatun varaan ja sen edustajia olivat aineistossa pääasiallisesti herätysliikkeiden edustajat. Tämän diskurssin edustajien raamatuntulkinta ei hyväksy homoutta lähtökohtaisesti, joten kaikkiin seksuaalivähemmistöjen oikeuksiin suhtauduttiin kielteisesti. Koska opilliset kysymykset määrittelevät suhtautumisen ihmisoikeuskysymyksiin, myös naispappetta vastustettiin ja vastustaminen perusteltiin opillisena kysymyksenä.

Suomen evankelisluterilainen Kansanlähetyksen johtaja Timo Rämä edusti aineistossa opillisista syistä seksuaalivähemmistöjen ihmisoikeuksiin kielteisesti suhtautuvaa ihmisoikeusdiskurssia. Timo Rämä kommentoi Älä alistu -kampanjaa ja homoseksuaalisuutta Helsingin Sanomissa:

Päätarkoitus oli, että nuoret saisivat elämänsä rakennuspuiksi Jumalan hyvän ja hoitavan sanan. Siinä ei ole mitään anteeksipyydettävää... Joka tapauksessahan on selvää, että seksi kuuluu miehen ja naisen väliseen suhteeseen. Tämähän [homoseksuaalisuus] on jonkinlainen poikkeuma.”⁸³

⁸⁰ ”Arkkipiispa tahtoo lopettaa heterokampanjan”. (25.3.2011.)

⁸¹ ”Uusi heterokampanja ajaa ihmisiä taas kirkosta”. (23.3.2011.)

⁸² ”Uusi heterokampanja ajaa taas ihmisiä kirkosta”. (23.3.2011.)

⁸³ ”Kristillisjärjestöt pysyvät heterokampanjan takana.” (26.3.2011.)

Rämän sitaatista käy ilmi kirkon radikaali sisäinen ristiriita⁸⁴ raamatuntulkinnassa sekä ihmisoikeuksien mieltämisessä osaksi luterilaisen kirkon opetusta. Kirkon johto esittää, että homoseksuaalisuudesta eheyttäminen on hengellistä väkivaltaa, kun taas eheyttämistä tekevät järjestöt pitävät sitä hyvänä ja hoitavana toimenpiteenä.

Kansanlähetykseen niin ikään kuuluva ministeri Päivi Räsänen esitettiin Homoillan erobuumin syyppäänä homovastaisilla kannanotoillaan. Räsänen pysyy eroaalosta huolimatta kannassaan: ”*Ei uskonnollinen vakaumukseni riipu siitä, mitä palautetta tulee*”, Räsänen totesi, vaikka onkin ”*hirvittävän surullinen kirkon järkyttävästä jäsenkadosta*”. Räsänen puolusti näkemyksiään uskonnonvapauten vedoten: ”*Puolueenjohtajallakin on kuitenkin perustuslain takaama uskonnonvapaus kuten puolueen muillakin jäsenillä*”.

Ihmisoikeuksien näkökulmasta argumentointi on mielenkiintoista, sillä Räsänen puolustaa oman ihmisoikeutensa toteutumisella toisten ihmisoikeuksien (tasa-arvo, yhdenvertaisuus) toteutumattomuutta. Räsäsen kommentti on osoitus siitä, että ihmisoikeudet ovat hyväksytyt argumentti, johon voidaan vedota myös tilanteissa, joissa vetoajan voi tulkita toimivan ihmisoikeuksien vastaisesti.

Erobuumin uutisoinnin yhteydessä arkkipiispan kannanottoja seksuaalivähemmistöjen puolustamiseksi voi luonnehtia vaikkakin myönteisiksi, mutta myös varovaisiksi ja maltillisiksi. Vahvojen seksuaalivähemmistöjä tukevien kannanottojen sijaan Mäkinen tuo toistuvasti esille kolme seikkaa: oikeuksista käyty keskustelu on hänen mielestään hyvä asia, mielikuva kirkosta ei ole Homoillan perustella todellinen ja kirkko on todellisuudessa monikasvoisempi. Arkkipiispaa siteerataan uutisoinnissa seuraavasti:

”Ymmärrän, että monet odottavat, että kirkko näyttäisi selkeämmin hyväksyvänsä homoseksuaalisuuden.. juuri nyt on aika käydä keskustelua homoseksuaalisuudesta toisia kunnioittaen ja kuunnellen”⁸⁵.

”Ei yhden tv-ohjelman antama kuva kirkosta ole todellinen. Nyt on tärkeintä, että mielikuva kirkosta muuttuisi realistisemmaksi”⁸⁶.

⁸⁴ Uutisgenreen sinänsä kuuluu ristiriitojen esilletuominen. Älä alistu -kampanjan tilannetta seurattiin Helsingin Sanomissa juuri tästä syystä vielä jatkossakin, kun kolehti kerättiin kampanjaa tukeneelle opistolle. ks. ”Älä alistu! -kampanja syytti kolehtikiistelyn kirkkoon.” (18.4.2011.)

⁸⁵”Yli 7400 jätti kirkon homo-ohjelman jälkeen.” (16.10.2010.)

⁸⁶ ”Arkkipiispa: Tv-ohjelman kuva kirkosta ei ole todellinen.” (17.10.2010.)

”Pako näyttää sisältävän voimakkaan reaktion homoseksuaalien ihmisarvon väheksymistä vastaan. Kirkolla on kuitenkin myös ymmärtävämpiä kantoja homoseksuaalisuuteen ja erilaisia Raamatun tulkintoja asiasta”⁸⁷.

Diskursiivisena hiljaisuutena pidän aineistossa sitä, että kirkon johdon esittämiä Raamattuun pohjautuvia kannanottoja siitä, että seksuaalivähemmistöt ovat yhdenvertaisia ja tasa-arvoisia yhteiskunnan ja kirkon jäseniä ei esitetä. Kannanotoissaan kirkon johdon edustajat tuovat merkittävässä enemmistössä ilmi vain sekulaareja tai pinnallisia hengellisiä argumentteja seksuaalivähemmistöjen oikeuksien puolesta. Näin ollen Helsingin Sanomien aineistossa kirkon ihmisoikeusdiskurssi näyttäytyy poikkeuksellisen kahtiajakautuneelta: kirkon johto esittää seksuaalivähemmistöjen oikeudet yhteiskunnallisena kysymyksenä ja herätysliikkeet ja muut yksittäiset konservatiivit käsittelevät oikeuksia opillisena kysymyksenä. Tämä esitystapa johtaa siihen, että seksuaalivähemmistöjen oikeuksien vastustajat saavat esiintyä kirkon opin edustajina ja määrittelijöinä.

Tälle diskursiiviselle hiljaisuudelle ei ole kuitenkaan helppo löytää perustetta. Onko kyse Helsingin Sanomien kehystysvallasta ja siitä, että kirkon johdon edustajat eivät saisi hengellisiä argumentteja läpi vaikka haluaisivatkin? Kyseessä voi olla myös arkkipiispa ja muiden kirkon johdon edustajien tietoisesta valinnasta puhutella Helsingin Sanomien lukijoita mahdollisimman ymmärrettävillä, eli sekulaareilla käsitteillä.

Pidän kuitenkin tärkeänä sitä, että Helsingin Sanomat tuo julkisuuteen kirkon ihmisoikeusmyönteisen johdon rinnalla myös ns. vastadiskurssin. Tämän vastadiskurssin kautta tulee esille, kuinka syviä raamatuntulkinnallisia eroja on yhden kirkkokunnan sisällä. Kirkon omassa viestinnässä nämä ristiriidat ja erot eivät pääse näkyviin.

Ristiriitojen uutisointi kuuluu uutisgenreen, mutta samalla todellisuus tullaan esittäneeksi varsin polarisoituneena. Yhdessäkään Helsingin Sanomien jutussa ei haastateltu luterilaisen kirkon jäsentä, joka ei osannut muodostaa johdonmukaista mielipidettä kysymyksessä, joka edellyttää raamatuntulkinnallista kannanottoa. Kirkon ihmisoikeusdiskurssi rakennetaan Helsingin Sanomissa vastakkainasetteluiden varaan⁸⁸.

⁸⁷ ”Arkkipiispa: Tv-ohjelman kuva kirkosta ei ole todellinen.” (17.10.2010.)

⁸⁸ Uutisten vastakkainasettelulla vedotaan vastaanottajan tunteisiin. Uutisjuttuja dramatisoidaan eri tavoin, esimerkiksi erottamalla hyvä ja paha tai yksinkertaistamalla voimakkaaksi. Ks. lisää uutisten dramaturgiasta: Sipola 1998, 90–92.

Seksuaalivähemmistöjä koskevassa aineistossa toistuvaa arkkipiispan ja kirkon johdon edustamaa diskurssia nimitän moninaisuusdiskurssiksi. Tälle diskurssille tyypillistä on eri argumenttitasojen läsnäolo, eli kirkon johto argumentoi ihmisoikeuksia sekä sekulaarein, hengellisin että raamatullisin argumentein. Pääasiallisesti argumentointi koostuu kuitenkin sekulaareista argumenteista. Lisäksi diskurssia kuvaa maltillisuus kannanottojen suhteen ja pyrkimys kompromissiin seksuaalivähemmistöjen oikeuksia ajavien ja niitä vastustavien tahojen kanssa⁸⁹ korostamalla kirkon moninaisuutta ja ”monikasvoisuutta”. Diskurssi esitetään Helsingin Sanomien ihmisoikeusmyönteisessä, yhteiskunnallisessa kehyksessä. Moninaisuusdiskurssin vastadiskurssina aineistossa on konservatiivien opillinen diskurssi, joka rakentuu vain hengellisten tai raamatullisten argumenttien varaan ja jossa ihmisoikeuskysymykset kehystetään opilliseksi kysymykseksi.

Muita kuin seksuaalivähemmistöjen ihmisoikeuksia koskevassa aineistossa kirkon johdon argumentointi rakentuu pääasiallisesti sekulaarein perustein, kuten muussakin aineistossa, tai kokonaan ilman argumentointia. Kirkon ns. vastadiskurssi esiintyi näidenkin ihmisoikeuksien yhteydessä kolmessa uutisessa. Näissä uutisissa käsitellään pappisviran menettänyttä Luther-säätiön piispa Matti Väisästä⁹⁰, lestadiolaisnaisen vihkimistä papiksi⁹¹ sekä arkkipiispan sihteerin puhekieltoa vanhoillislestadiolaisten seuroissa⁹².

Uutisissa luterilaisen kirkon johdon ja herätys- tai muiden karismaattisten liikkeiden näkemykset esitetään pääasiallisesti toistensa vastakohtina. Martti Väisäsen erottamista pappisvirasta käsitellään hallinnollisessa kontekstissa, jossa käsitellään Väisäsen ja kirkon mahdollisuuksia toimia tilanteessa, jossa kirkon sisällä yksi ryhmittymä toimii itsenäisesti kirkon järjestyksen vastaisesti. Uskonnonvapautteen viitattiin uskonnonvapauslain kautta siksi, että uskonnonvapauslaki antaa Luther-säätiölle mahdollisuuden järjestäytyä kokonaan uudeksi kirkoksi.

Muissa uutisissa kirkon johdon ja herätysliikkeiden ihmisoikeusdiskurssien ero näkyi selkeästi. Helsingin Sanomat uutisoi arkkipiispan sihteerin puhekieltoa vanhoillislestadiolaisten seuroissa: ”Arkkipiispa pitää surullisena ja huolestuttavana vanhoillislestadiolaisen liikkeen toimia naispappeuteen myönteisesti suhtautuvia⁹³ kohtaan”. Arkkipiispan sihteeriltä Risto Leppäselältä

⁸⁹ Tällä tarkoitan Mäkisen toistuvia kannanottoja siitä, että seksuaalivähemmistöillä tulisi yhteiskunnassa olla samat oikeudet kuin muilla, mutta ei kirkossa.

⁹⁰ ”Kirkko ei voi työntää Luther-säätiötä ulos”. (13.8.2010.)

⁹¹ ”Lestadiolaisnainen vihittiin papiksi”. (5.3.2012.)

⁹² ”Arkkipiispan sihteeriltä kiellettiin puhuminen seuroissa.” (18.3.2012.)

⁹³ ”Naispappeuteen myönteisesti suhtautuva” henkilö on arkkipiispan sihteerin, jonka vaimo Mari Leppänen on Suomen ensimmäinen taustaltaan vanhoillislestadiolainen naispappi. Hänet vihki papiksi arkkipiispa Kari Mäkinen.

evättiin oikeus toimia opetustehtävissä ja puhujana lestadiolaisseuroissa, koska hän suhtautuu myönteisesti naispappeuteen. Arkkipiispaa siteerattiin uutisessa:

”Kirkon kannalta on minusta vakavaa, että kirkon päätöksiin, järjestykseen ja niiden mukaiseen työhön sitoutuminen johtaa liikkeessä vaientamiseen, marginalisoimiseen tai ulkopuolelle sulkemiseen.”

Arkkipiispa vetosi kirkkoinstituution järjestykseen puolustaessaan teologisen sihteerinsä tilannetta. Hallinnollisen puheenvuoron rinnalla korostui Turun rauhanyhdistyksen johtokunnan puheenjohtaja Kimmo Puolitaipaleen argumentointi:

”Meidän mielestämme tämä on opillinen kysymys. Tätä ei voi käsitellä pelkästään tasa-arvokysymyksenä.”

Lestadiolaistaustaisen Mari Leppäsen vihkimisestä uutisoitiin, että Leppäsen pappuus rajaa hänen toimitilaansa lestadiolaisessa liikkeessä. Turun rauhanyhdistyksen kerrotaan päättäneen, että Leppäsellä ei ole enää edellytyksiä jatkaa yhdistyksen tiedotustoimikunnassa tai muissakaan tehtävissä. Kimmo Puolitaival toisti jälleen yhteisön oppia painottavan näkemyksen naispappeuteen ja laajemmin tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen: *”Hänen pappisvihkimyksensä on ristiriidassa meidän opetuksemme ja raamatun sanan kanssa”*.

Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen (SRK) pääsihteeri Tuomas Hännisen mukaan jokaisella on kuitenkin uskonnonvapaus. Hännistä siteerattiin:

”Minä uskon, että pappuus ei kuulu naiselle. Uskonnonvapaus antaa minulle myöskin mahdollisuuden opettaa näin. Mutta kunnioitan Marin ratkaisua”.

Tuomas Hänninen argumentoi Päivi Räsäsen tavoin toisen ihmisoikeuden toteutumisella toisten oikeuksien toteutumista vastaan. Kirkon konservatiivit ovat siten myös hyväksyneet ihmisoikeusargumentoinnin toiminnan lähtökohdaksi. Kirkon johto ei esittänyt jutussa kantaansa lestadiolaistaustaisen naisen vihkimiseen. Kanta on tosin ilmiselvä, koska uutisessa kerrottiin Kari Mäkisen vihkineen Leppäsen tehtäväänsä.

Yhdessäkään arkkipiispan sitaatissa ihmisoikeuksia ei argumentoida hengellisin argumentein. Hengellinen argumentointi ei tule esille myöskään yhdessäkään muita ihmisoikeuksia koskevissa Helsingin Sanomien jutuissa. Oikeutta riittävään toimentuloon käsittelevässä mielipidekirjoituksessa todetaan seuraavaa:

”Valtion tulee olla oikeudenmukainen ja hyvinvoinnin tulee perustua valtion takaamaan turvaverkkoon niille, jotka putoavat kilpailussa rattailta. Arkkipiispan mukaan heidän toimeentuloaan ei saa jättää yksin hyväntekeväisyyden varaan.”

Lapsen etua ja rippisalaisuutta käsittelevässä uutisessa⁹⁴ kerrotaan Norjan rikoslain muutoksesta, jonka mukaan myös pappien on rippisalaisuudesta huolimatta ilmoitettava vakavista rikoksista, kuten lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Luterilaisen kirkon kerrotaan jutussa käyvän neuvotteluita samankaltaisesta muutoksesta eri ministeriöiden välillä. Arkkipiispa Mäkisen uutisoidaan vakuuttaneen, että hän olisi valmis siirtämään kaiken hyväksikäytön ilmoitettavaksi rikokseksi⁹⁵. Arkkipiispa ei esittänyt kannanottojaan tueksi lainkaan argumentteja eikä kirkon näkökulmaa tuotu jutussa muuten esiin.

Rippisalaisuuden murtamista lastensuojelun edistämiseksi käsitelti tässä aineistossa myös toinen uutinen. Uutisessa piispainkokouksen kerrotaan korostaneen selonteossaan, että rippisalaisuuden säilyttäminen ja lastensuojelun edistäminen voivat toteutua yhtä aikaa. Peruspalveluministeri Paula Risikon (kok) mukaan ei ole kuitenkaan täysin selvää, miten kirkko aikoo valvoa ilmoittautumisvelvollisuutta. Arkkipiispa Mäkinen korosti uutisessa Risikon tavoin lapsen etua, mutta uutisessa ei tuoda lainkaan esille perusteluita hänen kannalleen. *”Papin on pyrittävä toimimaan ripissä tai sielunhoidollisessa keskustelussa niin, että aikuinen, joka mahdollisesti käyttäisi lapsia hyväkseen, ilmoittautuisi itse poliisille”*, arkkipiispan uutisoidaan kertoneen. Lisäksi Mäkistä siteerattiin:

”Jos hän ei suostu itse ilmoittautumaan, papin on kerrottava asiasta viranomaisille, Rippisalaisuuden vuoksi pappi ei saa kuitenkaan kertoa ripittäytyneen nimeä.. Kirkon työntekijöillä on nyt toimimisvelvollisuus. Hyväksikäyttötapauksia ei saa ohittaa, vaan niihin täytyy tarttua”.

Loput aineistossa esille tulleet ihmisoikeudet, oikeus omaan kulttuuriin ja oikeus perhe-elämän viettoon ja perheenyhdistämiseen käsiteltiin hyvin lyhyesti. Arkkipiispan uutisoitiin puolustaneen kristillisiä jouluperinteitä ja korostaneen, että eri uskonnoista tai elämäntapamuutoksista tulevilla lapsilla on kouluissa oikeus elää traditionsa mukaan⁹⁶. Tästä syystä ei arkkipiispan mukaan pidä kuitenkaan pyyhkiä pois oikeutta elää joulua tai muita juhlia kristillisten perinteiden mukaisesti. Mäkisen mukaan jouluun kuuluu uskonnollinen sisältö. Muuta argumenttia arkkipiispa ei esittänyt oikeuden toteutumisen tueksi.

⁹⁴ ”Norjassa lapsen etu ohitti papin oikeudet.”(1.8.2010.)

⁹⁵ Nykyisen kirkkolain mukaan vain törkeät pedofiiliatapaukset murtavat pappien vaitiolo-velvollisuuden. Ks. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931054>

⁹⁶ ”Arkkipiispa puolusti uskonnollisuutta joulujuhlissa.”(12.12.2010.)

Oikeutta perhe-elämän viettoon ja siihen liittyvää perheenyhdistämisoikeutta arkkipiispa eri argumentoi lainkaan perheenyhdistämiskäytäntöjä kritisoivassa uutisessa⁹⁷. Uutisessa kerrotaan, että arkkipiispan mukaan ”perheenyhdistämisen hakemuskäytäntö on kohtuuton köyhissä oloissa eläville pakolaisille”. Arkkipiispan kerrotaan havainneen ongelman vierailullaan Afrikassa ja lisäksi Kirkon tiedotuskeskuksen tiedotteen pohjalta uutisoidaan, että Mäkisen mukaan ongelmat haittaavat etenkin Suomessa asuvia somaleita.

Diskursiivisena hiljaisuutena pidän Helsingin Sanomien molemmissa aineistossa sitä, että luterilaisen kirkon tekemää ihmisoikeuksia edistävää työtä ei uutisoida. Helsingin Sanomien aineistossa keskeisin ihmisoikeuskehys, jossa kirkko esitetään, koskee seksuaalivähemmistöjen oikeuksia. Tässä kehyksessä kirkko esitetään pikemminkin ihmisoikeuksien estäjänä kuin edistäjänä. Kirkon moninaista ihmisoikeustyötä ei tuotu esille juurikaan ja jos tuodaan, uutiset olivat lyhyitä kannanottoja ilman perusteluita.

Muita kuin seksuaalivähemmistöjen oikeuksia käsittelevässä aineistossa esiintyi diskurssi, jota nimitän kannanottodiskurssiksi. Tässä diskurssissa kirkko esittää lyhyin sekulaarein argumentein tai ilman argumentteja kantansa jonkin ihmisoikeuden toteutumisen puolesta tai vastaan. Kannanottodiskurssi eroaa solidaarisuusdiskurssissa siten, että kannanottodiskurssissa kirkkoa ei asemoida yhtä selkeästi ihmisoikeuksien edistäjäksi.

Tämän lisäksi Helsingin Sanomissa nostettiin esiin kokonaan toinen vahva ihmisoikeusdiskurssi, jota edustivat herätysliikkeet. Tätä diskurssia nimitän konservatiivien opilliseksi diskurssiksi ja se esiintyi sekä seksuaalivähemmistöjen oikeuksia että muita ihmisoikeuksia käsittelevässä aineistossa. Tälle diskurssille tyypillistä on argumentoinnin rakentuminen hengellisten ja raamatullisten argumenttien varaan, seksuaalivähemmistöjen oikeuksien vastustaminen sekä yhteiskunnassa että kirkossa ja seksuaalivähemmistöjen oikeuksien kehystäminen vain opilliseksi kysymykseksi.

⁹⁷ ”Arkkipiispa arvostelee uutta perheenyhdistämiskäytäntöä.” (22.9.2012.)

7.2.2 Evl.fi-verkkopalvelun arkiston aineisto

Tässä aineistossa käsiteltiin seuraavia ihmis- ja perusoikeuksia: tasa-arvo, yhdenvertaisuus, uskonnonvapaus, lapsen etu (lapsen oikeudet), oikeus omaan kulttuuriin, oikeus perhe-elämän viettämiseen ja perheenyhdistämiseen, oikeus ruokaan⁹⁸ ja oikeus veteen⁹⁹. Ihmisoikeudet ovat samat kuin Helsingin Sanomien vastaavassa aineistossa lukuun ottamatta oikeutta ruokaan ja oikeutta veteen. Vastaavasti Helsingin Sanomien aineistossa nousi esiin oikeus riittävään toimentuloon, jota tässä aineistossa ei käsitellä lainkaan.

Koska selkeä enemmistö aineistosta (10 tiedotetta 20:stä) käsitteli yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa seksuaalivähemmistöjen näkökulmasta, analysoin aineiston kahdessa osassa samoin kuin Helsingin Sanomien implisiittisesti ihmisoikeuksia käsittelevän aineiston. Ensin tarkastelen ihmisoikeusdiskursseja seksuaalivähemmistöjen oikeuksien yhteydessä ja tämän jälkeen muiden ihmisoikeuksien yhteydessä esiintyviä diskursseja.

Arkkipiispa argumentoi kannanotoissaan seksuaalivähemmistöjen oikeuksia, mutta kiinnostavaa on se, miten tämä kanta rakentuu osittain hengellisistä, raamatullisista ja sekulaareista argumenteista. Suurin osa argumentoinnista rakentui kuitenkin sekulaarein perustein.¹⁰⁰ Seksuaalivähemmistöjen tasa-arvoisen ja yhdenvertaisen aseman edistämiseksi avioliittolainsäädännön näkökulmasta arkkipiispan kanta on kompromissi hengellisten, raamatullisten ja sekulaarien argumenttien välillä. Aineiston perusteella arkkipiispa esittää varovaisen myönteisiä kannanottoja seksuaalivähemmistöjen aseman edistämiseen. Seksuaalivähemmistöjen vihkimiseen ja muihin avioliiton mukana tuomiin oikeuksiin arkkipiispa totesi:

”Luontevinta olisi turvata sama sukupuolta olevien viralliselle parisuhteelle samat juridiset oikeudet muuttamatta avioliiton käsitettä... En näe realistisena enkä mahdollisena, että kirkko tässä tilanteessa muuttaisi avioliittokäsitystään¹⁰¹.”

⁹⁸ oikeus ruokaan ihmisoikeutena: Taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien sopimus luo valtioita sitovan velvollisuuden taata jokaisen ihmisen oikeus olla vapaa nälästä:

<http://www.ihmisoikeudet.net/index.php?page=oikeus-riittavaan-elintason>

⁹⁹ oikeus veteen ihmisoikeutena: Vuonna 2010 YK:n yleiskokous hyväksyi päätöslauselman, jossa tunnustetaan oikeus turvalliseen ja puhtaaseen veteen ja sanitaatioon ihmisoikeutena. Oikeus mainitaan myös ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa ja Lapsen oikeuksien sopimuksessa. Ks.

<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=244771>

¹⁰⁰ Viidessä tiedotteessa 10:stä argumentointi oli vain sekulaaria. Lopuissa tiedotteissa esiintyi sekä sekulaareja että hengellisiä tai raamatullisia argumentteja.

¹⁰¹ ”Arkkipiispa Mäkinen: homoseksuaalisen parisuhteen tasaveroiset juridiset oikeudet on turvattava.” (18.8.2010.)

Hengellinen argumentointi näkyy aineistossa esimerkiksi seuraavassa sitaatissa:

”Olen seurannut virinnyttä keskustelua, joka koskee seksuaalista identiteettiä. Sen yhteydessä olen ajatellut erityisesti niitä homoseksuaaleja, jotka mieli arkana kysyvät, voinko olla omana itsenäni ja näkyvä, täysiarvoinen ihminen vai pitääkö minun kätkeytyä ja vaieta. Heille haluan sanoa: Sinä olet arvokas, Jumalan luoma ihminen omana kokonaisuena itsenäsi juuri sellaisena kuin olet. Sinulla on oikeus rakkauteen, läheisyyteen ja lämpöön. Et ole oman identiteettisi takia rikollinen, sairas tai erityisellä tavalla syntinen¹⁰².”

Raamatullista argumentointia esiintyi aineistossa vähiten, mutta selkeä tästä argumentoinnin tavasta näkyy esimerkissä:

”Kovuus tai väheksyntä toisin ajattelevaa tai toisenlaista kohtaan ei ole koskaan hyväksyttävää, ei silloinkaan kun se kohdistuu uskonnolliseen vakaumukseen tai sitä perustellaan Raamatulla. Monissa saamissani viesteissä näkyy, miten vaikeassa maailmassa syntyy tarve tarrautua yksittäisiin raamatunkohtiin ja niiden perusteella jakaa maailman sallittuun ja tuomittavaan ja ihmiset sen mukaisesti. Sellainen ei ole kirkko. Kirkolle Raamatun keskus on Kristus ja Kristus itse kertoo, mikä on hänen arviointiperusteensa. Peruste on yksinkertainen: sen mitä olette tehneet tai jättäneet tekemättä yhdelle näistä vähimmistä veljistäni, sen te olette tehneet tai jättäneet tekemättä minulle. Se on lopullinen kriteeri, jolla meitä itse kutakin – myös päätöksiamme – arvioidaan: miten kohtelemme toisia ihmisiä. Arviointi on Kristuksen käsissä. Lopullinen tuomio tulee olemaan yllätys. Kaikille. Onneksi. Herra, armahda meitä.”¹⁰³

Toinen esimerkki raamatullisesta argumentoinnista:

”Esille nousee Raamatun ihmiskäsitykseen nouseva peruslähtökohta, jossa jokaiselle kuuluu täysi ihmisyyys ja ihmisarvo. Tämä on kirkolliskokouksen syksyisen päätöksen peruslähtökohtana... .. Toinen prinssi on, että Raamattua on tulkittava Kristuksesta käsin. Olennaista silloin on, millä tavoin Kristus suhtautui lakiin ja näki ihmisen lain läpi. Rakkaus on lain täyttymys.¹⁰⁴”

Sekulaari argumentointi on aineistossa vahvin. Tässä diskurssissa Mäkinen ottaa kantaa seksuaalivähemmistöjen asemaan ja kohteluun, mutta hän ei esitä konkreettisia toimia tämän aseman parantamiseksi eikä hän viittaa kannanotoissaan Raamattuun tai hengellisiin argumentteihin. Pikemminkin arkkipiispa asettaa moraalisia lähtökohtia seksuaalivähemmistöistä

¹⁰² ”Arkkipiispa osallistui verkkokeskusteluun Älä alistu -kampanjasta.” (22.3.2011.) Tiedote verkkokeskusteluun osallistumisesta on sinänsä tärkeä tutkielmani kysymyksenasettelun kannalta. Tiedotteessa kerrotaan paitsi Mäkisen suhtautumisesta homoseksuaaleihin, mutta myös hänen osallistumisestaan sosiaaliseen mediaan. Tulkitsen kirkon johdon osallistuminen sosiaalisessa mediassa käytyyn keskusteluun ja sen uutisoinnin siten, että kirkon on pakko pyrkiä näkymään ja kuulumaan perinteisen median rinnalla myös ns. uudessa mediassa, jotta se luo mielikuvan ajan hermolla olevasta yhteisöstä, joka pyrkii tavoittamaan jäseniään kaikissa eri medioissa.

¹⁰³ ”Arkkipiispa Mäkinen: Kansankirkosta kansan kirkoksi”, avauspuhe kirkolliskokouksessa. (8.11.2010.)

¹⁰⁴ ”Arkkipiispan televisioesiintyminen ja hallitusohjelmataavoitteet puhuttivat kyselytunnilla”. (4.5.2011.)

käydylle keskustelulle sekä heidän kohtaamiselleen. Sekulaari argumentointi ilmenee esimerkiksi seuraavissa lainauksissa:

”Näyttää siltä, että kaikki yhteisessä elämässä vallitseva vaikeus kohdata ja käsitellä homoseksuaalisuutta on laskettu kirkon hartioille. Minusta kuitenkin juuri kirkon tulee ottaa tällainen rooli ja tehtävä. Kun on kyse syvästi ihmisenä olemiseen kuuluvasta asiasta, se kuuluu kirkolle. Kirkolle kuuluu myös ottaa avoimesti käsiteltäväksi se vaikeus, ahdistus ja pelko, joita homoseksuaalisuuden kohtaaminen itsessä tai toisissa sisältää, eikä peittää niitä¹⁰⁵.”

”Homoseksuaalisella ihmisellä on oikeus täyteen ja kokonaiseen elämään omana itsenään. Seksuaalisuus on tärkeä ja herkkä elämänalue. Kirkon työntekijöiden keskeinen tehtävä on tukea ja auttaa nuoria löytämään oma identiteettinsä... Tämä kampanja ei ole seurakuntien kasvatustyön materiaalia. Seurakuntien lapsi- ja nuorisotyössä lapsen ja nuoren kohtaaminen tapahtuu ihmisen omaa kasvua ja identiteettiä tukien ja arvostaen.”¹⁰⁶

Diskursiivisena hiljaisuutena seksuaalivähemmistöjä käsittelevässä aineistossa pidän sitä, että arkkipiispa tai kirkon johto ei tuo esille Raamatun kohtia, joissa homoseksuaalisuus tuomitaan. Tämä toistuva lähtökohta arkkipiispan seksuaalivähemmistöjä koskevassa ihmisoikeusargumentoinnissa on tulkittavissa selväksi asettumiseksi liberaalin raamatuntulkinnan kannalle. Tällä raamatuntulkinnalla Mäkisen ihmisoikeusdiskurssin voidaan sanoa rakentuvan pikemminkin sekulaarille tai hengelliselle kuin raamatulliselle perustalle.

Homojen oikeuksista puhuttaessa arkkipiispa esitti aineistossa toistuvasti, että keskustelu homojen oikeuksista on tärkeää ja hän toivoo, että kirkko löytäisi tavan hyväksyä homot yhteisöönsä. Arkkipiispan kannanottoja seksuaalivähemmistöjen asemaan kirkossa ja laajemmin yhteiskunnassa tasapainottelevat opillisen ja juridisen argumentoinnin välimaastossa. Esimerkiksi uutisessa: ”Arkkipiispa Mäkinen: homoseksuaalisen parisuhteen tasaveroiset juridiset oikeudet on tunnustettava” Mäkinen pitää tärkeimpänä samaa sukupuolta olevien henkilöiden avioitumisessa sitä, että

”samaa sukupuolta olevien viralliselle parisuhteelle luodaan samat juridiset oikeudet muuttamatta avioliiton käsitettä... En näe realistisena enkä mahdollisena, että kirkko tässä tilanteessa muuttaisi avioliittokäsitystään¹⁰⁷.”

Arkkipiispan ja kirkon johdon argumentointi tulee tässäkin aineistossa esiin moninaisuusdiskurssina, jossa kirkon johto yhtäältä haluaa edistää seksuaalivähemmistöjen

¹⁰⁵ ”Arkkipiispa Mäkinen: homoseksuaalisen parisuhteen tasaveroiset juridiset oikeudet on turvattava”. (18.8.2010.)

¹⁰⁶ ”Arkkipiispa Mäkinen haluaa Älä alistu -kampanjan loppuvan”. (24.3.2011.)

¹⁰⁷ ”Arkkipiispa Mäkinen: homoseksuaalisen parisuhteen tasaveroiset juridiset oikeudet on turvattava”. (18.8.2010.)

oikeuksia ja painottaa homoseksuaalien tasavertaisia oikeuksia, mutta samaan aikaan rajaa heidät edelleen ”toisiksi” suhteessa kirkon opilliseen määritelmään avioliitosta. Aineiston perustella arkkipiispa ajaa seksuaalivähemmistöjen tasa-arvoista asemaa vain yhteiskunnallisena, ei opillisena kysymyksenä.

Moninaisuusdiskurssi ilmenee tässä aineistossa myös siten, että arkkipiispa korostaa puheissaan toistuvasti kirkon moninaisuutta. Homojen asemaa puolustaessaan Mäkisen toistuva argumentti tulee ilmi selkeästi esimerkiksi uutisesta ”Arkkipiispa Mäkinen korostaa homokeskustelussa kirkon moniäänisyyttä”: kirkko on arkkipiispan mukaan huomattavasti monikasvoisempi kuin mitä erilaisissa kärjistyneissä keskusteluissa nähdään. Tässä ”homokeskustelussa” arkkipiispa pitää riittävänä argumenttina sitä, että kirkossa on myös toisella tavoin oppia ja Raamattua tulkitsevia jäseniä.

Arkkipiispan kannanotot eivät siis rakennu yksiselitteisen ihmisoikeusdoktriinin varaan. Päinvastoin moninaisuusdiskurssissa arkkipiispa tasapainottelee kannanotoissaan juridisten ja sekulaarien sekä opillisten argumenttien välillä.

Kuten olen jo tuonut esille, arkkipiispan kannanotot seksuaalivähemmistöjen aseman konkreettiseksi parantamiseksi ovat aineistossa varsin varovaisia ja maltillisia. Aineiston perustella nämä argumentit ovat kuitenkin vahvimmat ihmisoikeuskannanotot, joita arkkipiispa esittää. Muita tämän aineiston ihmisoikeuksia eli uskonnonvapautta, lapsen etua (lapsen oikeudet), oikeutta omaan kulttuuriin, oikeutta perhe-elämän viettämiseen ja perheenyhdistämiseen, oikeutta ruokaan ja oikeutta veteen argumentoitiin hyvin niukasti tai ei lainkaan. Konkreettisia toimia oikeuksien edistämiseksi ei esitetty aineistossa lainkaan.

Uskonnonvapaus on mainittu patriarkan ja Suomen kirkkojen johtavien piispojen keskustelunaiheena sekä historiallisena anekdoottina koskien Neuvostoliiton kommunistivaltaa kontekstissa, jossa arkkipiispa Mäkinen, arkkipiispa Leo sekä Helsingin katolinen piispa Teemu Sippo vierailivat Venäjällä tapaamassa patriarkka Kiriliä. Uskonnonvapautta ihmisoikeutena ei kuitenkaan argumentoitu lainkaan.

Lapsen etua (lapsen oikeuksia) aineistossa käsiteltiin piispainkokouksen asialistan yhteydessä. Uutisessa¹⁰⁸ kerrotaan, että

”kirkkojen omaa laintulkintaa ripissä ja sielunhoidossa selkeytetään ja konkretisoidaan. Laintulkinnalla varmistetaan, että lapsen etu ja lastensuojelun tarve otetaan aina huomioon”.

Lapsen edun huomioonottaminen tuodaan tekstissä esiin itsestäänselvyytensä, jota ei tarvitse argumentoida hengellisin eikä sekulaarein argumentein.

Oikeus omaan kulttuuriin tulee esille arkkipiispan kannanotosta koskien suvivirsikeskustelua ja uskonnonopetusta:

”Kirkoilla tulee olla oma autonomia eikä valtio sitä määrittele. Mutta uskonto ei voi olla vain yksityisasiä, koska sillä tulee olla myös yhteiskuntaan liittyvä ulottuvuus. Sen tulee näkyä julkisessa tilassa. Kirkko on siten mukana keskusteluissa.”¹⁰⁹

Sitaatti koski Mäkisen pohdintaa siitä, miten uskontojen rooli julkisessa tilassa näkyy Suomessa uskonnonopetus- ja suvivirsikeskustelussa. Mäkisen argumentin oikeudesta omaan kulttuuriin näen sekulaarina, sillä Mäkinen korostaa oikeuden taustalla uskonnon yhteiskuntaan liittyvää ulottuvuutta.

Oikeutta perhe-elämän viettämiseen ja perheenyhdistämiseen käsitellään uutisessa¹¹⁰, joka on esillä jo tutkielmani johdannossa. Mäkisen kanta oikeuteen on sekulaari ja käytännöllinen: hänen mukaansa uusi perheenyhdistämiskäytäntö kohtuuton juuri siksi, että pakolaiset elävät köyhyydessä eikä heillä ole varaa lähteä jättämään oleskelulupahakemusta Suomen edustustoon. Mäkinen nostaa yhdenvertaisuusnäkö-kulmasta somalialaiset erityisen kohtuuttomassa asemassa olevaksi ihmisryhmäksi, koska heidän tulisi käydä jättämässä hakemus joko Etiopiaan tai Keniaan, sillä siellä sijaitsevat lähimmät Suomen edustustot, jotka voivat ottaa hakemuksen vastaan. ”Matka Addis Abebaan on vaarallinen ja kallis, eikä sellaiseen ole useimmilla varaa eikä mahdollisuuksia. Hakemusten määrä on romahtanut, mutta perheenyhdistämisen tarkoitusta se ei toteuta”, Mäkistä siteerattiin.

Sitaatista käy sekulaarien argumenttien lisäksi ilmi se, että Mäkinen kritisoi suoraan perheenyhdistämislainsäädännön kiristystä ja antaa ymmärtää, että uusi

¹⁰⁸ ”Piispainkokous käsittelee ohjetta vapaamuotoisesta rukouksesta parisuhteensa rekisteröineille”. (1.2.2011.)

¹⁰⁹ ”Kirkko Suomi-Areenalla 20.7. Sosiaalinen Eurooppa vihdoon keskusteluun eurokriisin jälkeen.” (20.7.2012.)

¹¹⁰ ”Arkkipiispa Mäkinen: Uusi perheenyhdistämiskäytäntö on kohtuuton”. (21.9.2012.)

perheenyhdistämiskäytäntö on suunniteltu hakemusten määrän vähentämiseksi. Tältä osin Mäkinen viittaa sitaatissaan suoraan perheenyhdistämiseen ja perhe-elämän viettoon oikeuksina, joiden tulisi tosiasiallisesti toteutua kaikkien osalta.

Oikeuteen ruokaan viitataan piispojen ruokaturvakannanoton kautta, johon Mäkinen viittaa sanoen: ”*Kirkon tulee olla kirkko kaikkiin ilmansuuntiin*”. Oikeutta ei argumentoida lainkaan, joten kirkon kantaa suhteessa oikeuteen ei voida tulkita aineistosta lainkaan.

Oikeutta veteen sen sijaan argumentoidaan aineistossa tarkemmin. Oikeus veteen tuodaan esille yhdessä uutisessa¹¹¹:

”Vesi on elämän lähde. Kaikista elämälle välttämättömistä tarpeista puhdas vesi on ratkaisevin. Kun puolustamme jokaisen oikeutta veteen, puolustamme jokaisen oikeutta elämään, ilman ehtoja. Veden alistaminen voitontavoittelun välineeksi rikkoo Jumalan luoman elämän pyhyyttä vastaan”, Mäkistä siteerataan.

Argumentti on Mäkisen aikaisemmin esiteltyjen argumenttien tavoin kompromissi hengellisten ja sekulaarien argumenttien välillä. Mäkinen ottaa kantaa yhteiskunnalliseen kysymykseen eli veden yksityistämiseen hengellisin argumentein. Sitaatti on hyvä osoitus siitä, että tullessaan julkiselle areenalle ja ottaessaan kantaa yhteiskunnallisiin asioihin kirkon edustajat eivät käytä pelkästään sekulaaria kieltä.

Aineistossa selkeästi erottuva diskurssi on seksuaalivähemmistöjen oikeuksia koskevan aineiston osalta moninaisuusdiskurssi, jossa arkkipiispan ja kirkon johdon kanta rakentuu kompromissista yhteiskunnallisen ja opillisen kehystyksen väliltä ja kirkon johdon kannassa tasapainotellaan ihmisoikeuskysymyksiin eri tavoin suhtautuvien kantojen välillä. Kirkon monikasvoisuutta ja moninaisuutta korostetaan ja argumentointi koostuu sekä sekulaareista, hengellisistä että raamatullisista argumenteista.

Muita kuin seksuaalivähemmistöjen oikeuksia käsittelevässä aineistossa kirkko ottaa kantaa ihmisoikeuksien toteutumisen puolesta tai vastaan samoin, kuin ihmisoikeuksia eksplisiittisesti käsittelevässä aineistossa. Nimitän tätä diskurssia solidaarisuusdiskurssiksi ja myös tässä aineistossa sille tyypillisiä piirteitä ovat kannanottaminen hyvin niukoilla argumenteilla tai ilman

¹¹¹ ”Vesi on perusoikeus -kampanjan lähettilääksi arkkipiispa Mäkinen”. (23.4.2013.)

argumentteja. Toisin kuin kirkon aineistossa, jossa ihmisoikeuksia käsitellään eksplisiittisesti, tässä diskurssissa esiintyy sekulaarien argumenttien rinnalla myös hengellisiä argumentteja.

Aineistosta käy selkeästi ilmi, että ihmisoikeusdiskurssi on luonnollistunut kirkon agendalla, eikä sitä sen vuoksi tarvitse erikseen perustella. Jos arkkipiispa perustelee ihmisoikeuksia, perusteluissa yhdistyvät pääasiallisesti sekulaarit ja hengelliset argumentit.

7.3 Arkkipiispa Kari Mäkistä käsittelevä aineisto

Lopuksi käsitelen vielä lyhyesti aineistoa, joka käsittelee arkkipiispaa ilman ihmisoikeuskysymystä. Vaikka tämä aineisto ei ole osa diskurssianalyysiäni, haluan tuoda esille mitä teemoja tämä aineisto piti sisällään, jotta Helsingin Sanomien uskontojournalismia ja kirkon omaa viestintää arkkipiispasta voidaan ymmärtää laajemmin.

Helsingin Sanomien aineistossa toistuvat selkeästi neljä teemaa: 1) lestadiolaista liikettä ravistellut hyväksikäyttökohu ja tähän liittyvä rippisalaisuuden käsitteleminen, 2) lestadiolaisten suhde naispappeuteen sekä 3) arkivapaiden siirto. Loput aiheet ryhmittelin kategoriaan 4) muut teemat. Tässä kategoriassa teemat vaihtelivat esimerkiksi virassaan juuri aloittaneen Mäkisen haastattelusta Pyhän Olavin kirkon kunnostukseen ja kirkkojen kylmenemiseen säästöjen takia.

Merkittävää on se, että rippisalaisuuden ja naispappeuteen liittyvät teemat voidaan ajatella myös ihmisoikeuskysymyksinä. Rippisalaisuuden käsitteelyyn liittyvät lapsen oikeudet kun taas naispappeuteen liittyy olennaisesti yhdenvertaisuus ja tasa-arvo¹¹². Näin ollen luterilaisen kirkon käsittelevä Helsingin Sanomissa voi pitää varsin ihmisoikeuslähtöisenä ja kirkko esitetään usein ihmisoikeuksien toteutumisen estäjänä pikemminkin kuin edistäjänä.

Kirkon omassa viestinnässä muita kuin ihmisoikeuksia käsittelevässä aineistossa erottui kolme eri kategoriaa, jotka eivät muodostuneet teemoittain vaan arkkipiispan virkatehtävien mukaan: 1) arkkipiispan puheet eri tapahtumissa, 2) osanotot, nimitykset sekä kunniamerkkien ja palkintojen myöntäminen sekä 3) muut teemat.

¹¹² Rajaan rippisalaisuutta ja naispappeutta käsittelevät jutut, joissa ei ole selkeää viittausta konkreettiseen ihmisoikeuteen (yhdenvertaisuus, tasa-arvo) aineiston ulkopuolelle. Otin implisiittisesti ihmisoikeuksia käsittelevään aineistoon seksuaalivähemmistöjä käsittelevän aineiston mukaan ilman selkeää viittausta konkreettiseen ihmisoikeuteen, koska seksuaalivähemmistöjen asema on selkeästi julkisessa keskustelussa ihmisoikeuskysymykseksi mielletty aihe. Rippisalaisuutta ja naispappeutta ei käsitelty aineistossa lainkaan ihmisoikeuskysymyksenä.

Suurin osa aineistosta koostui arkkipiispan puheista erilaisissa tapahtumissa (esimerkiksi Nuori 2013 -tapahtuma), kokouksissa (esimerkiksi kirkolliskokous, EU:n neuvottelukunnan kokous) seminaareissa (Ihmisen arvo ja vastuullinen yhteiskunta -seminaari) tai muissa tilaisuuksissa (esimerkiksi Espanjan Aurinkorannikon seurakunnan 25-vuotisjuhla). Viran puolesta pidettyjen puheiden ja tapahtumisiin osallistumisen lisäksi toinen keskeinen kategoria aineistossa muodostui osanotoista (esimerkiksi Igumenia Marinan kuoleman johdosta sekä Oslossa tapahtuneen pommi-iskun ja ampumisten johdosta) ja nimityksistä (esimerkiksi Paavi Franciscuksen valinta roomalaiskatolisen kirkon piispaksi ja Jari Jolkkosen valinta Kuopion piispaksi) sekä kunniamerkkien tai palkintojen myöntämisestä (esimerkiksi Mikael Agricolan risti professori Raija Sollamolle, Pyhän Henrikin risti piispa Munib Younanille, kirkon kulttuuripalkinto 2012 Kauneimmille joululauluille ja kirkon viestintäpalkinto 2011–2012 Voimala -ohjelman tekijöille).

Muut teemat -kategoria muodostui sisällöltään erilaisista teemoista. Tässä kategoriassa oli uutisia esimerkiksi uusiutuneesta Lastenkirkko.fi:stä, piispainkokouksen asialistasta sekä arkkipiispan osallistumisesta Facebookiin ja Twitteriin.

Muita kuin ihmisoikeuksia käsittelevässä aineistossa käy ilmi, että Kari Mäkisen julkinen profiili rakentuu vahvasti arkkipiispan virkatehtävien ja -velvollisuuksien varaan. Mäkinen ei tee aineiston valossa juurikaan oma-aloitteisia keskustelunavauksia, vaan hän ajoittaa kannanottonsa pakollisiin virka- ja edustustehtäviin, kuten seminaarien, uskonnollisten juhlien tai muiden tilaisuuksien avauspuheenvuoroihin.

8. TULOSTEN POHDINTAA JA LOPPUPÄÄTELMÄT

Tutkin pro gradu -tutkielmassani sitä, miten kirkon ihmisoikeusdiskurssit rakentuvat Helsingin Sanomissa ja kirkon omassa viestinnässä. Aineistonani olivat tiedotteet ja artikkelit, joissa mainittiin sekä arkkipiispa Kari Mäkinen että ihmisoikeudet.

Pro gradu -tutkielmani ihmisoikeusnäkökulma luterilaisen kirkon julkisuuskuvaan on ajankohtainen: tutkielmaa viimeistellessäni heinäkuussa 2014 arkkipiispa pyysi julkisesti anteeksi seksuaalivähemmistöiltä Suomi-areena-tapahtumassa Porissa. Anteesipyyntö uutisoitiin laajalti eri

medioissa ja Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan dekaani Ismo Dunderberg totesi Helsingin Sanomissa, että hän pitää poikkeuksellisena ja erinomaisena sitä, että arkkipiispa ottaa näin vahvasti kantaa.¹¹³

Tutkielmani teoreettinen lähtökohta oli modernin uskonnollisuuden määrittelemine monia erilaisia muotoja saavaksi notkeaksi uskonnollisuudeksi, joka on diskursiivisen perusteltavuuden tilassa. Tutkielmassani modernin uskonnollisuuden muotona painottui yhteiskuntaorientoitunut uskonnollisuus. Näen arkkipiispan ihmisoikeuskannanottojen taustalla José Casanovan tavoin muutoksen, jossa luterilainen kirkko on siirtynyt etuoikeuksiensa puolustamisesta yksilönvapauden puolustamiseen ja hyväksynyt uskonnonvapauden universaalina ihmisoikeutena. Näin arkkipiispalle ja luterilaiselle kirkolle on avautunut mahdollisuus palata julkiseen tilaan puolustamaan moderneja, universaaleja oikeuksia ja demokratian vakiinnuttamista.¹¹⁴

Sekä Helsingin Sanomat että Evl.fi-verkkopalvelu julkaisivat tutkimusajankohtana lähes saman verran uutisia tai tiedotteita, joissa mainittiin arkkipiispa Kari Mäkinen. Helsingin Sanomat julkaisi vain yhden arkkipiispaa käsittelevän uutisen enemmän kuin Kirkon tiedotuskeskus, mikä osoittaa sen, että arkkipiispaa käsittelevät jutut ovat yhtä tärkeässä osassa sekä Helsingin Sanomien että Evl.fi-verkkopalvelun toimituksessa. Arkkipiispalla on siten varsin merkittävä rooli Helsingin Sanomien toimituksen agendalla ja kirkko otetaan varsin vahvaksi osaksi julkista keskustelua.

Sekä Helsingin Sanomien että Evl.fi-verkkopalvelun aineistossa vain viidessä artikkelissa tai tiedotteessa mainittiin ”ihmisoikeudet” eksplisiittisesti. Kun tutkimusnäkökulmaa laajennettiin koskemaan implisiittisesti esitettyjä ihmisoikeuksia, Helsingin Sanomien aineistossa käsiteltiin seitsemää ja Evl.fi-verkkopalvelussa käsiteltiin kahdeksaa eri ihmisoikeutta. Ihmisoikeuksia käsiteltiin implisiittisesti 37 kertaa Helsingin Sanomien aineistossa ja 20 kertaa Evl.fi-verkkopalvelun aineistossa. Tuloksista voi vetää johtopäätöksen, että ihmisoikeudet on tiedostettu ja otettu vahvaksi osaksi sekä Helsingin Sanomien että kirkon agendaa. Helsingin Sanomat toi arkkipiispan kuitenkin selkeästi enemmän esille ihmisoikeuskontekstissa kuin Evl.fi-verkkopalvelut. Tätä huomiota tukee myös numeerisen analyysin toinen tulos: ihmisoikeuksia käsitteleviä artikkeleita suhteessa koko aineistoon oli Helsingin Sanomien aineistossa 50 prosenttia. Evl.fi-palvelun koko aineistosta 30 prosenttia käsitteli ihmisoikeuksia.

¹¹³ ”Arkkipiispa pyysi anteeksi seksuaalivähemmistöiltä”. (HS 15.7.2014.)

¹¹⁴ Ks. esim. Casanova 1994, 220; Kääriäinen 2003, 113.

Helsingin Sanomien ihmisoikeuskonteksti koski selkeästi eniten seksuaalivähemmistöjen oikeuksia ja aineiston artikkeleissa kirkko joutui perustelemaan kantaansa mm. sukupuolineutraaliin avioliittoon, eheyttämisterapiaan tai laajemmin seksuaalivähemmistöjen asemaan yhteiskunnassa. Kannanotot seksuaalivähemmistöjen asemaan tulkitsen selkeiksi osoituksiksi diskursiivisen perusteltavuuden tilasta ja ne osoittavat, että pelkkä näkyvyyden lisääntyminen ei johda analogiaan kirkon aseman tai merkityksen kasvamisesta. Näkyvyyden kasvaminen osoittaa sen, että uskonnollisten liikkeiden asema ei ole staattinen ja niiden edustamista merkityksistä käydään jatkuvasti diskursiivista kamppailua.

Merkittävä enemmistö (30 kpl) Helsingin Sanomien artikkeleista, jotka käsittelivät Kari Mäkistä ja ihmisoikeuksia, julkaistiin kotimaan uutisena. Luterilaisesta kirkosta ja arkkipiispasta uutisoiminen kotimaan uutisissa vahvistaa luterilaisen kirkon ja suomalaisuuden välisiä kytköksiä. Määrä vahvistaa myös Suomalainen uskontojournalismi ja globalisaation haaste -tutkimushankkeen tuloksiin pohjautuen näkemystäni siitä, että Suomessa kristinuskosta uutisointi liittyy kirkkoon instituutiona, joka esitetään suomalaisen yhteiskunnan rakenteena.

Diskurssianalyysin kautta pääsin syvemmin käsiksi Helsingin Sanomien ja Evl.fi-verkkopalvelun esittämiin diskursseihin eli ihmisoikeuksien ja kirkon johdon suhteen esittämistapoihin. Keskeinen huomio diskurssianalyysissä oli se, että sekä Helsingin Sanomien että kirkon aineistojen ihmisoikeusdiskurssit rakentuivat pääasiallisesti sekulaarein argumentein. Kirkon tiedotuskeskuksen tiedotteissa ihmisoikeuksia ei perustella hengellisin argumentein tai Raamattuun vedoten juurikaan enemmän kuin Helsingin Sanomissa. Tulos vahvistaa näkemystäni modernista uskonnollisuudesta julkisessa tilassa: julkiselle areenalle tullessaan liikkeet eivät argumentoi enää uskonnollisin vaan pääosin sekulaarein termein.

Toinen keskeinen huomio diskurssianalyysissä oli se, että Helsingin Sanomat toi esille kirkon sisältä arkkipiispan ja kirkon johdon kannasta merkittävästi poikkeavan ihmisoikeusdiskurssin toisin kuin Evl.fi-verkkopalvelu. Helsingin Sanomien aineiston kautta piirtyy siis kokonaan toinen kuva kirkon ihmisoikeusdiskursseista kuin mitä Evl.fi-verkkopalvelun kautta. Toisaalta Evl.fi-verkkopalvelun kautta tuotiin esille huomattavasti laajemmin kirkon tekemää ihmisoikeustyötä.

Helsingin Sanomien aineisto oli pääasiallisesti keskittynyt seksuaalivähemmistöjen oikeuksiin kun taas Evl.fi-verkkopalvelun aineistossa keskityttiin enemmän siihen, mitä muita ihmisoikeusasioita kirkko puolustaa. Esimerkiksi Helsingin Sanomien eksplisiittisesti ihmisoikeuksia käsittelevässä

aineistossa kaikki artikkelit käsitelivät seksuaalivähemmistöjen oikeuksia. Evl.fi-verkkopalvelun vastaavassa aineistossa yksikään tiedote ei käsitellyt seksuaalivähemmistöjen oikeuksia vaan pääasiallisesti muuttoliikkeisiin liittyviä ihmisoikeusnäkökulmia.

Helsingin Sanomien eksplisiittisesti ihmisoikeuksia käsittelevästä aineistosta on eriteltävissä yksi diskurssi, jota nimitän kirkon sekulaariksi ihmisoikeusdiskurssiksi. Tälle diskurssille tyypillistä on yhteiskunnallinen kehystys ja argumentointi, joka on täysin sekulaaria. Tämä diskurssi tulee ymmärtää osaksi Helsingin Sanomien ehdottoman ihmisoikeusmyönteistä kehystystä.

Evl.fi-verkkopalvelun eksplisiittisesti ihmisoikeuksia käsittelevästä aineistosta on hahmotettavissa myös yksi diskurssi, jota kutsun kirkon solidaarisuusdiskurssiksi. Tälle diskurssille luonteenomaista on se, että kirkko asemoituu ihmisoikeuksien edistäjäksi, argumentoi sekulaarein argumentein, eikä esitä toimintaehdotuksia ihmisoikeuksien edistämiseksi. Tämä diskurssi eroaa kirkon sekulaarista ihmisoikeusdiskurssista siten, että kirkko itse esittää itsensä ihmisoikeuksien edistäjänä toisin kuin Helsingin Sanomat, jonka aineiston kautta kirkko näyttäytyy pikemminkin ihmisoikeuksien toteutumisen esteenä.

Helsingin Sanomien implisiittisesti ihmisoikeuksia käsittelevä aineisto oli niin laaja, että sieltä pystyi erottelemaan useampia diskursseja. Nämä diskurssit olivat kirkon moninaisuusdiskurssi, konservatiivien opillinen diskurssi sekä kannanottodiskurssi. Moninaisuusdiskurssin piirteitä ovat kompromissi ihmisoikeudet eri tavalla ymmärtävien näkökulmien välillä, kirkon moninaisuuden korostaminen ja eri argumentoinnin tasojen läsnäolo. Moninaisuusdiskurssin sisälle mahtuvat siten sekä sekulaari, hengellinen että raamatullinen argumentointi. Moninaisuusdiskurssille ominaista on myös se, että seksuaalivähemmistöjen asema esitetään yhteiskunnallisena, ei opillisena kysymyksenä.

Konservatiivien opillinen diskurssi erosi moninaisuusdiskurssista siten, että siinä ei pyritty kompromissiin eri näkökulmien välillä vaan argumentointi rakentui vain opillisessa kehyksessä raamatullisiin tai hengellisiin argumentteihin perustuen. Tätä diskurssia edustivat aineistossa herätysliikkeiden edustajat.

Kannanottodiskurssille ominaisia piirteitä olivat argumentointi sekulaarein perustein tai argumentoinnin puuttuminen kokonaan. Erona solidaarisuusdiskurssiin oli se, että Helsingin

Sanomat ei tuonut kirkkoa esille ihmisoikeuksien edistäjänä siten, kuin kirkko itse solidaarisuusdiskurssissa toi.

Evl.fi-verkkopalvelun implisiittisesti ihmisoikeuksia käsittelevässä aineistossa oli erotettavissa kaksi eri diskurssia: kirkon moninaisuusdiskurssi sekä kirkon solidaarisuusdiskurssi.

Moninaisuusdiskurssi ilmeni samanlaisena kuin mitä Helsingin Sanomien aineistossa ja se koski seksuaalivähemmistöjen aseman argumentointia. Kirkon ja Helsingin Sanomien tavassa esittää kirkon johdon suhde seksuaalivähemmistöihin ihmisoikeusnäkökulmasta ei juurikaan poikennut. Keskeisin ero seksuaalivähemmistöjen ihmisoikeuksien käsittelyssä oli se, että Helsingin Sanomat toi huomattavasti laajemmin esille konservatiivien opillisen diskurssin.

Muita ihmisoikeuksia koskevat argumentoinnit lukeutuvat solidaarisuusdiskurssiin, mitä käsittelin kirkon eksplisiittisesti ihmisoikeuksia käsittelevän aineiston yhteydessä. Näiden oikeuksien yhteydessä kirkko esittää kannanottonsa ihmisoikeuksien puolesta, mutta ei esitä toimintaehdotuksia, argumentit ovat pääosin sekulaareja ja kehystys on yhteiskunnallinen. Eksplisiittisesti ihmisoikeuksia käsittelevässä aineistossa argumentit olivat täysin sekulaareja, implisiittisesti ihmisoikeuksia käsittelevässä laajemmassa aineistossa esiintyi yksittäisiä hengellisiä argumentteja.

Aineistoni kautta käy ilmi, että arkkipiispa Mäkistä koskevassa kirkon tiedotuksessa ja Helsingin Sanomien uutisoinnissa esiintyy lukuisia eri ihmisoikeusdiskursseja, jotka määrittävät kirkon ja ihmisoikeuksien suhdetta. Aineiston laajuus ja diskurssien moninaisuus osoittavat, että ihmisoikeuskysymykset ovat merkittävässä osassa arkkipiispan ja sitä kautta luterilaisen kirkon julkisuuskuvaa. Sekä Helsingin Sanomien artikkelit että kirkon oma uutisointi Evl.fi-verkkopalvelun kautta osoittavat tämän. Selkeästi tärkeimmät ihmisoikeuskysymykset sekä Helsingin Sanomien että Kirkon tiedotuskeskuksen aineistossa olivat tasa-arvo ja yhdenvertaisuus, jotka liittyvät laajemmin sukupuolivähemmistöjen oikeuksiin ja asemaan.

Julkisessa tilassa arkkipiispa ja kirkon johto ottavat usein kantaa sekulaareihin aiheisiin käyttämällä sekulaaria kieltä. Diskurssianalyysi kuitenkin osoittaa, että arkkipiispa käyttää julkisuudessa myös hengellisiä ja raamatullisia argumentteja ihmisoikeuksia perustelleessaan. Pääasiallisesti raamatullinen ja hengellinen argumentointi tapahtuu kuitenkin konservatiivien opillisessa diskurssissa.

LÄHTEET

Kirjat, artikkelit ja lehdet

Anttonen, Pertti J.

1995 *Tradition through modernity: postmodernism and the nation-state in folklore scholarship.* Helsinki: Finnish Literature Society.

Aro, Jari & Pertti Jokivuori

2010 *Klassinen sosiologia ja moderni maailma.* Helsinki: WSOYpro Oy.

Bauman, Zygmunt

1996 *Postmodernin lumo.* Tampere: Vastapaino.

2002 *Notkea Moderni.* Tampere: Vastapaino.

Benjamin, Walter

1989 *Messiaanisen sirpaleita. Kirjoituksia kielestä, historiasta ja pelastuksesta.* Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Bruce, Steve

2011 *Secularization.* Oxford: University Press.

Carey, John

1994 Viestintä kulttuurisesta näkökulmasta. *Tiedotustutkimus* 2/94.

Casanova, José

1994 *Public Religions in the modern world.* Chicago and London: The University of Chicago Press.

2012 Are we still secular? Explorations on the Secular and the Post-Secular. Teoksessa Peter Nynäs, Mika Lassander ja Terhi Utraiainen (toim.) *Post-Secular Society.* New Brunswick (U.S.A.) and London (U.K.): Transactions Publishers.

Dillon, Michele

2012 Jürgen Habermas and the Post-Secular Appropriation of Religion: A Sociological Critique. Teoksessa Philip S. Gorski (toim.) *The Post-Secular in Question, Religion in Contemporary Society.* New York and London: New York University Press, 249–278.

Förnäs, Johan et al.

2007 *Consuming Media: Communication, shopping, and everyday life.* Oxford: Berg. cop.

Geertz, Clifford

1974 Uskonto kulttuurijärjestelmänä. Teoksessa *Uskonto ja yhteisö, Tutkimuksia uskontososiologian alalta.* Helsinki: Oy Gaudeamus Ab, 74–124.

Giddens, Anthony

1995 Elämää jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa. Teoksessa Ulrich Beck, Scott Lash & Antony Giddens (toim.) *Nykyajan jäljillä.* Tampere: Vastapaino, 83–152.

Giordian, Giuseppe & Enzo Pace

2012 Introduction: Mapping Religion and Spirituality in a Postsecular World. Teoksessa Giuseppe Giordian ja Enzo Pace (toim.) *Mapping Religion and Spirituality in a Postsecular World.* Leiden ; Boston, MA : Brill, 1–8.

Gorski, Philip S; David Kyuman Kim, John Torpey & Jonathan VanAntwerpen

2012 The Post-Secular in Question. Teoksessa Philip S. Gorski (toim.) *The Post-Secular in Question, Religion in Contemporary Society.* New York and London: New York University Press, 1–22.

Habermas, Jürgen

2004 *Julkisuuden rakennemuutos. Tutkimus yhdestä kansalaisyhteiskunnan kategoriasta.* Tampere: Vastapaino.

- Hall, Stuart**
1995 *Kulttuurin ja politiikan murroksia*. Tampere: Vastapaino.
- Haynes, Jeffrey**
2001 Religion and politics. Teoksessa Linda Woodhead Paul Fletcher, Hiroko Kawanami & David Smith (toim.) *Religions in the modern world: traditions and transformations*. London: Routledge, 316–331.
- Herkman, Juha**
2009 Journalismi markkinoilla. Konserni- ja mediajournalismia. Teoksessa Esa Väliverronen (toim.) *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 32–49.
- Hjarvard, Stig & Lövheim, Mia**
2012 Introduction teoksessa Stig Hjarvard & Mia Lövheim (toim.) *Mediatization and Religion. Nordic Perspectives*. Göteborg: Nordicom, 9–17.
- Hjarvard, Stig**
2012 Three Forms of Mediatized Religion. Changing the Public Face of Religion. Teoksessa Stig Hjarvard & Mia Lövheim (toim.) *Mediatization and Religion. Nordic Perspectives*. Göteborg: Nordicom, 21–44.
2013 *The Mediatization of Culture and Society*. New York: Routledge.
- Hokka, Jenni; Katja Valaskivi; Johanna Sumiala & Suvi Laakso**
2013 Suomalaiset sanomalehdet uskonnollisen maiseman tuottajina. *Media & Viestintä* 2/13.
- Hoover, Stewart M. & Knut Lundby**
1997 Introduction: Setting the agenda. Teoksessa Stewart M. Hoover & Knut Lundby (toim.) *Rethinking media, religion, and culture*. London: Sage Publications, 3–14.
- Hoover, Stewart**
2005 Uskonto media-aikana. Teoksessa Johanna Sumiala (toim.) *Pyhä Media*. Jyväskylä: Atena Kustannus, 179–187.
- Horsfield, Peter**
2008 Media. Teoksessa David Morgan (toim.) *Key Words in Religion, Media and Culture*. New York: Routledge, 111–122.
- Huhta, Ilkka**
2013 Suomen luterilainen kirkko ja julkisen keskustelun murros 1960-luvulla. *Media & Viestintä* 2/2013.
- Huysen, Andreas**
1986 *After the Great Divide. Modernism, Mass Culture and Postmodernism*. London UK : The Macmillan Press LTD.
- Jokinen, Arja**
1993 Poliitikkojen puheet puntarissa: Kaupunginvaltuutettujen asunnottomuuspuheiden retoriikka. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhlia & Eero Suoninen *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino, 189–226.
- Jokinen, Arja**
1999 Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhlia & Eero Suoninen *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 37–53.
- Jokinen, Arja & Kirsi Juhlia**
1999 Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhlia & Eero Suoninen *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 54–97.
- Jokinen, Arja; Kirsi Juhlia & Eero Suoninen**
1993 Diskursiivinen maailma: teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhlia & Eero Suoninen *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino, 17–47.

Jokinen, Arja & Kirsi Juhila

1993 Valtasuhteiden analysoiminen. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino, 75–108.

Juhila, Kirsi

1999 Kulttuurin jatkuvasti rakentuvat kehät. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino, 160–198.

Jyränki, Antero

2001 Leonista Nizzaan: Eurooppalaisen perusoikeusajattelun historiallisia linjoja. Teoksessa Liisa Nieminen (toim.) *Perusoikeudet EU:ssa*. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus Kauppakaari, 1–41.

Karvonen, Erkki

1999 *Elämää mielikuvayhteiskunnassa. Imago ja maine menestystekijöinä myöhäismodernissa maailmassa*. Tampere: Tammer-Paino.

Karttunen, Juha

2013 Kirkko ja postsekularismi. *Respetio* 1/2013.

Ketola, Kimmo; Pesonen, Heikki & Sjöblom Tom

1998 Uskonto ja moderni yhteiskunta. Uskontososiologian keskustelunaiheita. Teoksessa Kimmo Ketola, Simo Korkee, Heikki Pesonen, Ilkka Pyysiäinen, Tuula Sakaranaho & Tom Sjöblom *Näköaloja uskontoon. Uskontotieteen ajankohtaisia suuntauksia*. Helsinki: Yliopistopaino, 96–137.

Ketola, Kimmo; Kääriäinen Kimmo & Niemelä Kati

2007 Suomalaisten uskonnolliset muutokset. Teoksessa *Uskonto, arvot ja instituutiot Suomalaiset World Values -tutkimuksissa 1981–2005* 4/2007.

Ketola, Kimmo

2003 Uskonto suomalaisessa yhteiskunnassa 1600-luvulta nykypäivään teoksessa Kimmo Kääriäinen; Kati Niemelä & Kimmo Ketola (toim.) *Moderni kirkkokansa – suomalaisten uskonnollisuus uudella vuosituhanella*. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino oy, 17–52.

Knott, Kim; Elisabeth Poole & Teemu Taira

2013 *Media Portrayals of Religion and the Secular Sacred. Representation and Change*. Burlington: Ashgate.

Kortteinen, Juhani

1998 Uskonto, kulttuuri ja ihmisoikeudet. Teoksessa Jari Pirjola ja Eila Pulkkinen (toim.) *Uskonto ja ihmisoikeudet*. Jyväskylä: SR-kustannus, 79–88.

Kress, Gunther

2003 *Literacy in the New Media Age*, England: Routledge.

Kääriäinen, Kimmo

2003 Teorioita uskonnon ja yhteiskunnan muutoksesta teoksessa Kimmo Kääriäinen; Kati Niemelä & Kimmo Ketola (toim.) *Moderni kirkkokansa – suomalaisten uskonnollisuus uudella vuosituhanella*. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino oy, 87–121.

Lundby, Knut

2006 Contested Communication. Mediating the Sacred. Teoksessa Johanna Sumiala-Seppänen; Knut Lundby & Raimo Salokangas (toim.) *Implications of the Sacred in (post) Modern Media*. Göteborg: Nordicom, 43–62.

Lehtonen, Mikko

1998 *Merkitysten maailma*. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Morgan, David

2008 Introduction. Religion, media, culture: the shape of the field. Teoksessa *David Morgan (toim.) Key Words in Religion, Media and Culture*. New York: Routledge, 1–19.

Moberg, Marcus & Sofia Sjö

2012 The Evangelical Lutheran Church and the Media in Post-Secular Finland teoksessa Stig Hjarvard & Mia Lövheim (toim.) *Mediatization and Religion. Nordic Perspectives*. Göteborg: Nordicom, 79–91.

Niemelä, Kati

2013 Sanomalehdet uskonnollisen muutoksen edelläkävijöinä. Uskonto pohjoismaisessa lehdistössä 1988–2008. *Media & Viestintä* 2/2013.

Parsons, Talcott

1974 Uskonto luovan toiminnan lähteenä. Teoksessa Juha Pentikäinen (toim.) *Uskonto ja yhteisö, Tutkimuksia uskontososiologian alalta*. Helsinki: Oy Gaudeamus Ab, 125–132.

Perusoikeuskomitea

1992 *Perusoikeuskomitean mietintö 1992:3*. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Pesonen, Heikki

1996 Kieli ja sosiaalinen todellisuus. Diskurssianalyysin lähtökohtia. Teoksessa Tom Sjöblom (toim.) *Tutkija, tekstit ja uskonto*. Helsinki: Limes ry:n kirjapaino, 133–149.

Salomäki, Hanna

2013 Haastettu kirkko uuden edessä. Kirkon tutkimuskeskuksen www-julkaisu 32 *Haastettu kirkko – Osallisuus, yhteisöllisyys, usko*.

Schofield Clark, Lynn & Steward M. Hoover

1997 At the intersection of Media, Culture and Religion: a Bibliographic Essay. Teoksessa Stewart M Hoover & Knut Lundby (toim.) *Rethinking media, religion, and culture*. London: Sage Publications, 15–36.

Sipola, Simo

1998 Lisää koskettavuutta – Miten käy uutisen? Teoksessa Anu Kantola ja Tuomo Mörä (toim.) *Journalismia! Journalismia?* Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö, 83–98.

Sumiala, Johanna

2010 *Median rituaalit. Johdatus media-antropologiaan*. Tampere: Vastapaino.

Taira, Teemu

2006 *Nokea uskonto*. Tampere: Tampereen Yliopistopaino – Juvenes print.

Taylor, Charles

2007 *A Secular Age*. Cambridge (MA): Belknap Press of Harvard University Press.

Thompson, John B.

1995 *The Media and Modernity. A Social Theory of the Media* Cambridge UK: Polity Press in association with Blackwell Publishers Ltd.

White, Robert A.

1997 Religion and Media in the Construction of Cultures. Teoksessa *Rethinking media, religion, and culture*. London: Sage Publications, 37–64.

Woodhead, Linda

2010 Real religion and fuzzy spirituality? Taking Sides in the Sociology of Religion. Teoksessa Stef Aupers & Dick Houtman (toim.) *Religions of Modernity. Relocating the Sacred to the Self and the Digital*. Leiden: Brill, 31–48.

Woodhead, Linda; Paul Fletcher; Hiroko Kawanami & David Smith (toim.)

2002 *Religions in the modern world: traditions and transformations*. London: Routledge.

Woodhead, Linda & Paul Heelas (toim.)

2000 *Religion in modern times: an interpretive anthology*. Oxford, UK: Blackwell Publishers Ltd.

Julkaisemattomat lähteet:

Koikkalainen, Anu

2008 Pro gradu -tutkielma: *Latinalaisen Amerikan vapautuksen teologia modernin ilmentymänä*. Turun yliopisto, Kulttuurien tutkimuksen laitos.

Sähköiset lähteet:

CEC:n (the Church and Society Commission) verkkosivut: <http://csc.ceceurope.org/index.php?id=15>. [Viitattu 1.3.2014.]

Finlex, Suomen perustuslaki: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>. [Viitattu 24.10.2013.]

Finlex, Taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien yleissopimus: <http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1976/19760006>. [Viitattu 5.4.2014.]

Finlex, Kirkkolaki: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931054>. [Viitattu 27.4.2014.]

Evl.fi-verkkopalvelu: Sosiaalinen media on kirkon vahvuusalue: <http://evl.fi/EVLUutiset.nsf/Documents/9FE0A8CF038B84A3C2257B7B003835D2?OpenDocument&lang=FI>. [Viitattu 1.3.2014.]

Evl.fi-verkkopalvelu: Luterilaiseen kirkkoon kuuluvien määrä Suomessa: <http://evl.fi/EVLUutiset.nsf/Documents/A2B2B7B6BFC8B7DCC2257B050023BC62?OpenDocument&lang=FI>. [Viitattu 2.3.2014.]

Evl.fi-verkkopalvelu sosiaalisen median ohjeistuksen käyttöönotosta: <https://evl.fi/EVLUutiset.nsf/Documents/9520D10AE012BC28C2257A92002285AB?OpenDocument&lang=FI>. [Viitattu 2.3.2014.]

Evl.fi-verkkopalvelu, Arkkipiispa kuulee kirkosta eroamisessa vaatimuksen puolustaa ihmisiä: <http://evl.fi/EVLUutiset.nsf/Documents/977B5A44CC232B49C22577C0006F6C75?OpenDocument&lang=FI>. [Viitattu 2.3.2014.]

Evl.fi-verkkopalvelu, luterilaisen kirkon jäsenmäärä: <http://evl.fi/EVLUutiset.nsf/Documents/5AC1E6CC1A120D37C2257C54004136BF?OpenDocument&lang=FI>. [Viitattu 4.3.2014.]

Evl.fi-verkkopalvelu: Kirkon lähetysjärjestöt ovat valmiita puolustamaan kaikkien ihmisoikeuksia: <https://evl.fi/EVLUutiset.nsf/Documents/92153393DA8D751CC2257C6200360EC4?OpenDocument&lang=FI>. [Viitattu 7.3.2014.]

Evl.fi-verkkopalvelu: Arkkipiispa Mäkinen mukaan Facebookiin ja Twitteriin: <http://evl.fi/EVLUutiset.nsf/0/16E2109943FAAEE5C2257B67002E1551?opendocument&lang=FI>. [Viitattu 10.3.2014.]

Evl.fi-verkkopalvelu: Kari Olavi Mäkisen henkilötiedot:

<http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/A8121DA555445AD8C2256FEA003B20CF?OpenDocument&lang=FI>. [Viitattu 10.3.2014.]

Evl.fi-verkkopalvelu: Arkkipiispan tehtävä:

<http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/AF4D6745817FF46FC22570990027E513?OpenDocument&lang=FI>. [Viitattu 10.3.2014.]

Evl.fi-verkkopalvelu, Arkkipiispa Kari Mäkinen korostaa homokeskustelussa kirkon moniäänisyyttä:

<https://evl.fi/EVLUutiset.nsf/Documents/BEC66EA70F5FFD60C22577BD00410F5C?OpenDocument&lang=FI>. [Viitattu 15.4.2014.]

Formin.finland.fi, tausta: vesi ihmisoikeutena:

<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=244771>. [Viitattu 5.4.2014.]

Haataja, Marika: Fantasia miehestä ja naisesta – Sukupuoli ja seksuaalisuus populaarissa seksologiassa. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, Naistutkimus.

<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/82539/gradu05029.pdf?sequence=1> [Viitattu 20.10.2013.]

Habermas, Jürgen: Notes on a Post-Secular Society.

<http://www.signandsight.com/features/1714.html>. [Viitattu 1.3.2014.]

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi viranomaisten toiminnan julkisuudesta ja siihen liittyviksi laeiksi: <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/1998/19980030>. [Viitattu 6.3.2014.]

Hunt, Paul: Report of Special Rapporteur on the right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health:

http://www.who.int/mediacentre/factsheet/fs323_en.pdf. [Viitattu 30.10.2013.]

Ihmisoikeudet.net, syrjinnän kielto ihmisoikeussopimuksissa:

http://www.ihmisoikeudet.net/index.php?page=syrjinnan-kielto&next_page=2. [Viitattu 5.4.2014.]

Ihmisoikeudet.net, ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapaus ihmisoikeussopimuksissa:

http://www.ihmisoikeudet.net/index.php?page=ajatuksen-omantunnon-ja-uskonnon-vapaus&next_page=2. [Viitattu 5.4.2014.]

Ihmisoikeudet.net, oikeus riittävään elintasoon:

<http://www.ihmisoikeudet.net/index.php?page=oikeus-riittavaan-elintasoon>. [Viitattu 5.4.2014.]

Ihmisoikeudet.net, oikeus työhön ihmisoikeussopimuksissa:

http://www.ihmisoikeudet.net/index.php?page=oikeus-tyohon&next_page=2. [Viitattu 18.4.2014.]

Ihmisoikeudet.net, oikeus riittävään elintasoon:

<http://www.ihmisoikeudet.net/index.php?page=oikeus-riittavaan-elintasoon>. [Viitattu 18.4.2014.]

Kansanen, Eliisa: Kirkon rooli yhteiskunnallisissa ongelmissa. Kirkon tiedotuskeskuksen www -julkaisuja 14.

[http://apostoli6.evl.fi/julkaisut.nsf/0/64E2F6F217C6661FC225737E004193A7/\\$file/14_kansanen.pdf](http://apostoli6.evl.fi/julkaisut.nsf/0/64E2F6F217C6661FC225737E004193A7/$file/14_kansanen.pdf) [Viitattu 23.10.2013.]

Ketola, Kimmo: Suomalaisten uskonnollisuus. Teoksessa Kimmo Ketola, Kati Niemelä, Hannu Palmu & Hanna Salomäki *Uskonto suomalaisten elämässä*, 7–24.

http://www.fsd.uta.fi/fi/julkaisut/julkaisusarja/FSDjs09_uskonto.pdf. [Viitattu 18.5.2014.]

Kirkon mediasäätien verkkosivut: <http://www.kirkonmediasaatio.fi/>. [Viitattu 1.3.2014.]

Kirkon tutkimuskeskus: Haastettu kirkko. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2008–2011.

[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/4D9073DDB9C38745C22576F20030A70E/\\$FILE/Haastettu%20kirkko.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/4D9073DDB9C38745C22576F20030A70E/$FILE/Haastettu%20kirkko.pdf). [Viitattu 25.11.2013.]

Korkein hallinto-oikeus:

http://www.helsinki.fi/oikeustiede/oppiaineet/hallinto-oikeus/Julkisoikeus/KHO_2011_56%20uskonnonvapaus.pdf. [Viitattu 24.10.2013.]

Taira, Teemu: Yhteenveto Mediakulttuurin ohjelman loppuseminaaria varten

<http://teetai.blogspot.fi/2013/05/uskonto-media-ja-monimuotoisuus.html>. [Viitattu 18.10.2013.]

Taira, Teemu: More visible but limited in its popularity. Atheism (and atheists in Finland).

<http://ojs.abo.fi/index.php/ar/article/view/163/124>. [Viitattu 17.5.2014.]

Paperittomat -hankkeen verkkosivut: http://www.paperittomat.fi/?page_id=347.

[Viitattu 28.2.2014.]

Putkonen, Hanna: Suomen perustuslain 106 § ja tuomioistuinten aseman muutoksen valtiosääntöiset haasteet. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto, Johtamiskorkeakoulu.

Sakasti.Evl.fi-palvelu, Kirkon ihmisoikeuskysymysten neuvottelukunnasta:

<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content68C788>. [Viitattu 25.10.2014.]

Sakasti.Evl.fi-palvelu, tietoa palvelusta: <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp2?Open&cid=info-fi>.

[Viitattu 28.2.2014.]

Sakasti.Evl.fi-palvelu, evankelis-luterilaisen kirkon ihmisoikeusfoorumista ja ihmisoikeustyön

vastuuhenkilöistä: <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp3?open&cid=Content63C981>. [Viitattu 1.3.2014.]

Sakasti.Evl.fi-palvelu, Kirkon tiedotuskeskus:

<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content866A6>. [Viitattu 1.3.2014.]

Sakasti.Evl.fi-palvelu: Kirkon viestintästrategia Meidän kirkko – osallisuuden yhteisö:

[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/9297F603C875C1C8C225770A002E3448/\\$FILE/Meidan_kirkko_strategia2015.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/9297F603C875C1C8C225770A002E3448/$FILE/Meidan_kirkko_strategia2015.pdf). [Viitattu 2.3.2014.]

Seta ry, Hlbtqi -sanasto: <http://seta.fi/hlbtqi/>. [Viitattu 22.4.2014.]

Suomen evankelisluterilaisen kirkon verkkosivut:

<http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/BA5100719470EA29C22570590036EB8D?OpenDocument&lang=FI>. [Viitattu 1.3.2014.]

Taira, Teemu; Elizabeth Poole and Kim Knott (2013)
Religion in the British Media Today. Teoksessa *Religion and the news*, s. 31–44.
<http://tampere.eblib.com/patron/FullRecord.aspx?p=1019389>. [Viitattu 30.10.2013.]

Unicef: YK:n yleissopimus lasten oikeuksista: http://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/LOS_A5fi.pdf.
[Viitattu 5.4.2014.]

Verkkoviestin, syrjintäkielto:
<http://www.verkkoviestin.fi/tuorettatarjolla/syrjintalaki.html>. [Viitattu 15.4.2014.]

Yhteisvastuukeräyksen verkkosivut vuonna 2014: <http://yhteisvastuu.fi/fi/kampanja-2014>.
[Viitattu 1.3.2014.]

Helsingin Sanomat: Arkkipiispa pyysi anteeksi seksuaalivähemmistöjen kohtelua
<http://www.hs.fi/kotimaa/Arkkipiispa+pyysi+anteeksi+seksuaali%C3%A4hemmist%C3%B6jen+kohtelua/a1405391682542> [Viitattu 5.8.2014]

LIITE

Taulukko 1. Arkkipiispa Kari Mäkinen ja ihmisoikeudet Helsingin Sanomissa ja Kirkon tiedotuskeskuksen tiedotteissa. Numeerisen analyysin tulokset.

Tutkimusajankohta 1.1.2010–31.12.2013	Helsingin Sanomien uutisarkisto	Evl.fi-palvelun uutisarkisto
	Tuloksia	Tuloksia
hakusana ”arkkipiispa Kari Mäkinen”	84	83
arkkipiispa Kari Mäkinen ja ihmisoikeudet mainittu eksplisiittisesti	5	5
arkkipiispa Kari Mäkinen ja ihmisoikeudet mainittu implisiittisesti	37	20
Kuinka monta ja mitä ihmisoikeuksia eri kategorioissa käsitellään aineistossa, jossa ihmisoikeudet mainitaan eksplisiittisesti?	1 tasa-arvo	1 uskonnonvapaus
Kuinka monta ja mitä ihmisoikeuksia eri kategorioissa käsitellään aineistossa, jossa ihmisoikeudet mainitaan implisiittisesti?	7 tasa-arvo, yhdenvertaisuus, uskonnonvapaus, lapsen oikeudet, oikeus omaan kulttuuriin, oikeus perhe-elämän viettämiseen ja perheenyhdistämiseen, oikeus riittävään toimentuloon	8 tasa-arvo, yhdenvertaisuus, uskonnonvapaus, lapsen oikeudet, oikeus omaan kulttuuriin, oikeus perhe- elämän viettämiseen ja perheenyhdistämiseen, oikeus ruokaan, oikeus veteen.
Ihmisoikeuksia käsitteleviä artikkeleita/ tiedotteita prosentuaalisesti suhteessa koko aineistoon (%)	50	30
Helsingin Sanomien aineiston jakautuminen juttutyypeittäin		Eksplisiittinen aineisto: Kotimaan uutiset 3 kpl, Mielipide 2 kpl Implisiittinen aineisto: Kotimaan uutiset 30 kpl, Pääkirjoitus 2 kpl, Kaupunkiosasto 1 kpl, Mielipide 3 kpl, Sunnuntaiosasto 1 kpl.